

OCHRANA

ŽIEN

ZAŽÍVAJÚCICH

NÁSILIE

**V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH
A ICH DETÍ**

**/// PRÍRUČKA PRE PROKURATÚRY
A SÚDY**

OBSAH

PREDSLOV	3
ÚČEL PRÍRUČKY	4
SLOVNÍK POJMOV	6

01	O násilí na ženách	8
02	Mýty a fakty	10
03	Ako rozpoznať násilie	16
04	Ako rozpoznať mieru ohrozenia	25
05	Bezpečie žien a detí	32
06	Dopady prežitého násilia na správanie a prežívanie žien	36
07	Sekundárna viktimizácia	40
08	Deti	43
09	Ženy a deti v trestných konaniach	49
10	Ženy a deti v civilných konaniach o nariadenie ochranných opatrení a súvisiacich civilných sporoch	60
11	Ženy a deti v konaniach o rozvod a konaniach upravujúcich práva a povinnosti k maloletým deťom	69

LITERATÚRA	79
------------	----

PREDSLOV

Násilie na ženách je najčastejším porušovaním ľudských práv žien na svete. Jednou z jeho najzávažnejších foriem je násilie, ktoré ženy zažívajú v partnerských vzťahoch, teda zo strany svojich súčasných, či bývalých partnerov alebo manželov.

Násilie na ženách v partnerských vzťahoch bolo vo väčšine krajín až do 70-tych rokov minulého storočia považované za súkromný problém jednotlivých žien. Ako systémový jav, na pozadí ktorého je historicky nerovné rozloženie moci medzi ženami a mužmi v spoločnosti, ho pomenovali ženské aktivistky a organizácie. Tie zároveň zakladali aj prvé bezpečné ženské domy. Nasledovali výskumy, ktoré prinášali vedecké poznatky, postupné zmeny v povedomí a postojoch ľudí k násiliu na ženách a zmeny v politikách a v zákonoch.

Rovnako ako v iných krajinách, aj na Slovensku pomenovali násilie na ženách ako systémový jav, ktorý sa týka celej spoločnosti, ženské mimovládne organizácie pred viac ako 20 rokmi. Po prvej celonárodnej kampani „Piata žena“, ktorú organizovali, prišli v roku 2002 prvé zásadné legislatívne zmeny, ktoré umožnili vyvodzovanie trestno-právnej zodpovednosti za páchanie násilia nielen na zverenej, ale aj na blízkej osobe. Odvtedy sme na Slovensku prijali ďalšie legislatívne opatrenia, ktoré prispievajú k vyššej miere ochrany žien pred násilím, ale aj strategické dokumenty a politiky, ktoré násilie na ženách rámcujú ako celospoločenský problém, za riešenie ktorého je zodpovedný štát.

Táto príručka vznikla v rámci projektu „Máme dosť informácií o násilí na ženách?“ realizovaného s finančnou podporou Ministerstva spravodlivosti SR v rámci dotačného programu na presadzovanie, podporu a ochranu ľudských práv a slobôd a na predchádzanie všetkým formám diskriminácie, rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatným prejavom intolerancie.

Na pozadí jej vzniku sú skúsenosti s prácou so ženami zažívajúcimi násilie v partnerských vzťahoch a ich deťmi, ktorej sa naša organizácia venuje od roku 1999. Okrem priamej pomoci a podpory ženám a ich deťom, vrátane právnej pomoci a právneho zastupovania, sa od začiatku snažíme prispievať aj k rozvoju odbornej diskusie k tejto problematike. Robíme to formou spolupráce s rôznymi inštitúciami, výmenou skúseností alebo vzdelávaním.

Príručka je určená sudcom a sudkyniam, ako aj prokurátorom a prokurátorkám, pretože sú kľúčovou zložkou systému spravodlivosti. Či ide o trestné konania, konania o nariadenie neodkladných opatrení alebo konania v súvislosti s úpravou práv a povinností k deťom, rozhodnutia v nich majú rozhodujúci vplyv na to, či budú ženy zažívajúce násilie a ich deti môcť žiť v bezpečí a bez ďalšieho násilia.

Naše poďakovanie patrí Ministerstvu spravodlivosti SR za podporu. Ďakujeme aj všetkým ženám, ktoré sa na nás v situácii násilia, ktoré zažívali obrátili, za dôveru.

Veríme, že aj táto príručka bude hodnotným príspevkom k ďalšiemu rozvoju odbornej diskusie, poznatkov a dobrej praxe v ochrane žien a detí pred násilím.

Jana Oleáriková
Štatutárna zástupkyňa Fenestry

ÚČEL PRÍRUČKY

Táto príručka je určená súdom a prokuratúre, ako kľúčovým inštitúciám pri riešení prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch. Hoci vnímame skutočnosť, že násilie, ku ktorému dochádza v sfére domácnosti, postihuje aj ďalšie skupiny ľudí táto príručka je zameraná na násilie, ktoré zažívajú ženy zo strany svojich súčasných alebo bývalých manželov, a na ich deti. Takéto zameranie prirodzene vyplýva zo skutočnosti, že sa v našej práci špecificky venujeme priamej pomoci a podpore žien zažívajúcich násilie a ich detí. Ďalším dôvodom sú špecifiká násilia na ženách v partnerských vzťahoch, ako násilia, ktoré je, podľa platných definícií v relevantných medzinárodných a národných dokumentoch, formou diskriminácie žien a na jeho pozadí je nerovné postavenie žien v spoločnosti.

Pri zostavovaní tejto príručky sme čerpali z množstva odbornej literatúry, aj z našich už publikovaných textov pre iné profesijné skupiny, ktoré sme prispôbili pre účely tejto príručky tak, aby boli relevantné pre súdy a prokuratúru.

Naším cieľom je ponúknuť iný uhol pohľadu na ochranu žien zažívajúcich násilie a ich detí a zároveň pri tom zohľadniť rozsah kompetencií a rolu prokuratúry a súdov v tejto oblasti. Prokuratúra aj súdy vstupujú do procesu riešenia prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch a ich detí v istom čase a v centre ich pozornosti je špecifický výsek násilia, ktoré žena a deti zažili. V živote žien, ku ktorým sa ich partner alebo manžel správa násilne, je však jeho násilné správanie väčšinou skúsenosťou, ktorá trvá aj roky a zasahuje aj deti, ktoré sú svedkami násilia alebo sú mu tiež priamo vystavené. Násilie v nejakej forme pokračuje aj po odchode ženy z násilného vzťahu a tiež počas súdnych konaní a po ich skončení. História násilia, jeho konkrétne formy a stratégie násilného správania, ktoré sa menia v čase a ich vyhodnocovanie, sú pre účinnú ochranu žien a detí určujúce.

Súčasťou odbornej diskusie v mnohých krajinách v ostatných desiatich rokoch je zmena paradigmy v nazeraní na násilie na ženách, ktorej potreba vyplynula z poznania, že systém ochrany žien a detí pred násilím je napriek dosiahnutému pokroku schopný efektívne postihovať väčšinou len prípady, v ktorých je prítomné závažné fyzické násilie. Oveľa menej je však účinný v zachytávaní a postihovaní iných, subtilnejších foriem násilného správania, ktoré však majú na životy žien a ich detí dlhodobé a závažné dopady¹.

Je stále viac výskumných dôkazov o tom, že napríklad miera kontroly násilného muža, ktorú uplatňuje nad životom partnerky, je presnejším indikátorom pravdepodobnosti závažného násilia a vražd žien v dôsledku násilia, ako sú predchádzajúce útoky alebo sexuálne násilie². Násilie na ženách v partnerských vzťahoch je svojou podstatou v tomto ohľade bližšie k situácii, v ktorej sú ľudia držaní ako rukojemníci alebo vojnoví zajatci³. Zohľadňovanie špecifik násilia na ženách v partnerských vzťahoch, jeho príčin, dopadov a jeho špecifickej dynamiky je kľúčom k zaisteniu nielen bezprostredného, krátkodobého bezpečia v ohrozujúcej situácii, ale aj dlhodobého bezpečia žien zažívajúcich násilie a ich detí. Len tak budú môcť žiť skutočne slobodný a sebaurčujúci život bez násilia, na ktorý majú právo.

Príručku sme pripravili ako študijný materiál k problematike násilia na ženách v partnerských vzťahoch. Jej prvá časť prináša teoretické poznatky o jeho rôznych aspektoch, ako aj o dopadoch prežitého násilia na psychiku žien a ich prejavy v správaní a prežívaní žien, ktoré môžu vstupovať do súdnych konaní. V tejto časti sa venujeme aj tomu, ako rozpoznať mieru ohrozenia žien a detí a ich bezpečiu. V neposlednom rade je samostatná kapitola venovaná deťom žien, ktoré zažívajú násilie zo strany partnera alebo manžela. Oblasť ochrany detí, ktoré sú prítomné v priestore, v ktorom dochádza k násiliu voči ich mamám, je jednou z najkomplexnejších a zaslúži si náležitú pozornosť všetkých zložiek systému, ktoré sú zodpovedné za ochranu detí.

¹ Stark, E. Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty. Prepared for Violence Against Women: Complex Realities and New Issues in a Changing World, Les Presses de l'Université du Québec (2012) dostupné na https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf

² Tamtiež.

³ Pozri: Herman, J. Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence from Domestic Abuse to Political Terror. New York: Basic Books.1997 alebo Stark, E. Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty. Prepared for Violence Against Women: Complex Realities and New Issues in a Changing World, Les Presses de l'Université du Québec (2012) dostupné na https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf

Až 70% žien zažívajúcich násilie žije v domácnosti s deťmi⁴, čo znamená, že násilie na ženách v partnerských vzťahoch sa takmer vždy týka aj detí. Deti žien zažívajúcich násilie vidia a počujú ako sa ich otec správa násilne k ich mame. Mnohé z nich sú aj priamo vystavené násiliu zo strany otca. Výskumy potvrdzujú, že násilie má na deti dlhodobý negatívny dopad bez ohľadu na to, či ho priamo zažívajú alebo sú prítomné, keď dochádza k násiliu voči ich mame. Napriek tomu sú problematika násilia na ženách a násilia na deťoch na systémovej úrovni, aj v praxi relevantných inštitúcií často riešené osobitne, akoby spolu nesúviseli.

Záverečné tri kapitoly príručky sú špecificky zamerané na ženy zažívajúce násilie a ich deti v trestných konaniach, v civilných konaniach o nariadenie neodkladných opatrení a súvisiacich civilných konaniach, ako aj v konaniach o rozvod a konaniach upravujúcich práva a povinnosti k maloletým deťom. Ich cieľom je priblížiť to, v ktorom momente prežívaného násilia sa ženy obracajú na prokuratúru a súdy, čo tomu v ich živote predchádza a aké majú potreby v súvislosti s jednotlivými typmi konaní. Pri každom type konania uvádzame najčastejšie stratégie mužov, ktorí sa správajú násilne, ako aj stratégie žien, ktorými sa snažia chrániť seba a deti. V neposlednom rade sa venujeme dopadom rozhodnutí v jednotlivých konaniach na životy žien a ich detí. Pre lepšie uchopenie takého vnímania skúsenosti žien s násilím sme použili prípadové štúdie.

Veríme, že táto príručka naplní svoj účel a bude pre prokurátorov a prokurátorky, ako aj pre sudcov a sudkyne zaujímavým a užitočným pohľadom na problematiku násilia na ženách v partnerských vzťahoch a zároveň im bude nápomocná pri ich rozhodovacej praxi.

Autorky

⁴ Reprezentatívne výskumy násilia páchaného na ženách na Slovensku, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2002, 2008

SLOVNÍK POJMOV

Násilie na ženách

Násilie na ženách má rôzne formy, ako násilie na ženách v partnerských vzťahoch, obchodovanie so ženami, sexuálne násilie a znásilnenie, sexuálne obťažovanie a iné. Pojem „násilie na ženách“ sa chápe ako porušovanie ľudských práv a forma diskriminácie žien a rozumie sa ním akýkoľvek čin násilia, založený na rodovej nerovnosti, ktorého dôsledkom je, alebo ktorý smeruje k tomu, aby jeho dôsledkom bolo fyzické, sexuálne alebo psychické poškodenie trpiacej ženy, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek odňatia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.⁵ Zároveň ide o „násilie, ktoré je namierené proti žene kvôli tomu, že je žena, alebo ktoré postihuje ženy nepomerne viac.“⁶ Na jeho pozadí je historicky nerovnomerné rozloženie moci medzi mužmi a ženami v spoločnosti.

Tento termín v texte pre zjednodušenie používame v kontexte násilia na ženách v partnerských vzťahoch.

Násilie na ženách v partnerských vzťahoch

Násilie na ženách v partnerských vzťahoch je jednou z najčastejších foriem násilia na ženách. Páchateľom je takmer vo všetkých prípadoch súčasný alebo bývalý manžel alebo partner ženy. Termín „domáce násilie“, ktorý sa často používa namiesto termínu „násilie páchané na ženách v partnerských vzťahoch“, je v tomto kontexte nepresný, pretože domáce násilie môže smerovať k rôznym členom a členkám rodiny a jeho príčiny sú odlišné od príčin násilia na ženách.

Žena zažívajúca násilie

Tento pojem súvisí so skúsenosťou s násilím a rešpektuje fakt, že ženy násilie nielen „trpia“, ale sa mu snažia aktívne zabrániť, vzdorujú mu a vyrovnávajú sa s ním.

Obet'

Tento výraz sa používa na označenie žien, ktoré zažívajú alebo zažívali násilie zo strany svojho partnera/manžela a ich detí (nie v pasívnom zmysle tohto slova), v trestno-právnom kontexte a v zmysle medzinárodných dokumentov z oblasti násilia páchaného na ženách, ľudských práv a diskriminácie, ak nie je uvedené inak.

Komplexná podpora a ochrana žien zažívajúcich násilie

Súbor opatrení a postupov špecificky zameraných na ženy, ktoré zažili násilie, a ich deti, vychádzajúci z poznania, že násilie na ženách je forma diskriminácie žien a porušovanie ich ľudských práv a že ide o násilie, ktoré postihuje ženy nepomerne viac, pretože sú ženy. Jej cieľom je vytvorenie bezpečia, posilnenie žien, zmiernenie dopadov násilia a dosiahnutie spravodlivosti.

Špecifické podporné služby alebo špecifická pomoc a podpora pre ženy zažívajúce násilie.

Sú to služby špecificky zamerané na pomoc a podporu žien a ich detí, ktoré zažívajú alebo zažili násilie. Tieto služby vychádzajú z medzinárodne uznaného chápania násilia páchaného na ženách ako porušovania ľudských práv žien a formy diskriminácie žien. Majú spoločné to, že pri riešení príčin násilia využívajú špecifický prístup, ktorý vychádza z poznania, že násilie na ženách vo všetkých jeho formách je násilie, ktoré postihuje ženy nepomerne viac, pretože sú ženy. Usilujú sa o zvýšenie bezpečia, posilnenie žien, zmiernenie dopadov násilia a dosiahnutie spravodlivosti. Taktiež aplikujú štandardy kvality, ktoré sa v tejto oblasti vytvorili v posledných troch desaťročiach.

Identifikácia násilia

Schopnosť a zručnosť identifikovať násilie.

⁵ Bodnárova, B.; Filadelfiová, J.; Holubová, B., Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchaným na ženách na Slovensku, Inštitút pre výskum práca a rodiny, 2008, dostupné na https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2008/Holubova/Reprezentativny_vyskum_vyskytu_a_skusnosti_zien_s_nasilim_pachanom_na_zenach_%282008%29.pdf

⁶ Všeobecné odporúčanie č.19 k Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, OSN, 1992

Pomáha nám zorientovať sa v tom, či sa partner/manžel alebo bývalý partner/manžel správa k žene násilne. Je to súbor nástrojov, vedomostí a zručností na rozpoznanie násilia a citlivosť voči rôznym formám a vzorcom násilia.

Identifikácia rizikových faktorov

Je prvým a rozhodujúcim krokom v procese posudzovania rizík. Poznanie rizikových faktorov a posúdenie miery ohrozenia ženy a/alebo detí sú dôležité pre zvažovanie intervencií a opatrení na zvýšenie bezpečia žien a detí a ich účinnú ochranu.

Riziko

Je akékoľvek riziko fyzickej a psychickej ujmy pre ženu zažívajúcu násilie a jej deti.

Odhad nebezpečenstva

Odhad nebezpečenstva je proces identifikácie a posúdenia miery ohrozenia v konkrétnej situácii, v ktorom sa využíva systematický prístup skúmania série rizikových faktorov, a v ktorom je možné ako pomôcku používať niektorý z nástrojov na odhad nebezpečenstva. Odhad nebezpečenstva je potrebné pravidelne aktualizovať a má ho vykonávať špecificky zaškolený personál.

Vysoký stupeň nebezpečenstva

Označenie situácií, v ktorých sú ženy zažívajúce násilie a ich deti ohrozené závažným porušovaním práva na život, zdravie a slobodu, ako sú: femicída/zabitie, pokus o femicídu/zabitie; násilie spáchané nebezpečnými predmetmi; násilie spôsobujúce vážne zranenia, ktoré si vyžadujú naliehavé lekárske ošetrovanie; násilie spôsobujúce opakované zranenia; vyhrožovanie sa zabitím; závažný a opakovaný nátlak a kontrola; znásilnenie; prenasledovanie; obmedzovanie slobody; formy otroctva a mučenie.

Posudzovanie a manažment rizík

Základom posudzovania a riadenia rizík je identifikácia násilia a odhad nebezpečenstva. Manažment alebo riadenie rizík je proces predchádzania (ďalšiemu) násiliu, teda intervencie, ktoré riziká zmierňujú alebo obmedzujú a zároveň zvyšujú bezpečie žien a ich detí.

Femicídy

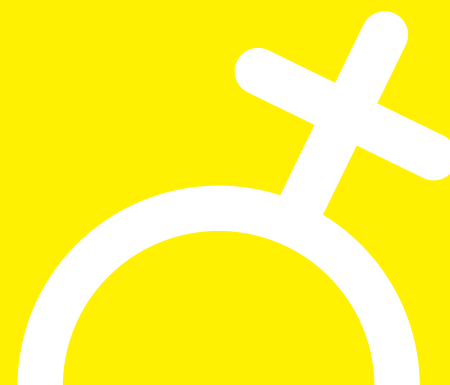
Vraždy žien ich partnermi/manželmi alebo bývalými partnermi/manželmi v dôsledku násilia.

Sekundárna viktimizácia

Je negatívne alebo necitlivé správanie sa k žene, ktorá zažila násilie, ktorá takúto reakciu prežíva ako ďalšie porušovanie jej práv. Najčastejšie ide o obviňovanie ženy z násilia, ktoré zažíva alebo zažila.

Takéto obviňovanie zažívajú ženy zo strany inštitúcií, ale aj zo strany blízkych ľudí a rodiny alebo médií, ktoré o prípadoch násilia na ženách necitlivo informujú.

01 O násilí na ženách

Čo je násilie na ženách?

Násilie na ženách je vážne porušovanie ľudských práv žien. Má rôzne formy ako sú obchodovanie so ženami, znásilnenie a sexuálne násilie, nútená prostitúcia a iné. Násilie na ženách v partnerských vzťahoch je jednou z najčastejších foriem násilia na ženách a znamená násilie, ktoré ženy zažívajú zo strany svojich súčasných alebo bývalých manželov a partnerov. V dôsledku takéhoto násilia si ženy nemôžu plne uplatňovať svoje základné ľudské práva a slobody, medzi ktoré patria:

Základné ľudské práva a slobody

- » Právo na život
- » Právo na rovnosť a ochranu pred diskrimináciou
- » Právo na slobodu a sebaurčenie
- » Právo nebyť podrobená mučeniu alebo inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu a trestu
- » Právo na ochranu rodinného a súkromného života
- » Právo na rovnakú ochranu pred zákonom

Podľa viacerých medzinárodne prijatých a uznaných definícií sa pojmom „násilie na ženách“ chápe porušenie ľudských práv a forma diskriminácie žien a rozumie sa ním akýkoľvek čin násilia, založený na rodovej nerovnosti, ktorého dôsledkom je, alebo ktorý smeruje k tomu, aby jeho dôsledkom bolo fyzické, sexuálne alebo psychické poškodenie trpiacej ženy, vrátane vyhrážania sa takýmito činmi, nátlaku alebo akéhokoľvek odňatia slobody, či už vo verejnom alebo v súkromnom živote.“⁷ Zároveň ide o „násilie, ktoré je namierené proti žene kvôli tomu, že je žena, alebo ktoré postihuje ženy nepomerne viac.“⁸ Rovnako násilie na ženách chápe aj Slovenská republika vo svojich národných strategických dokumentoch.

Aké sú príčiny násilia na ženách?

Násilie na ženách je definované ako násilie, ktoré ženy zažívajú preto, lebo sú ženy alebo ich postihuje nepomerne viac. Znamená to, že na jeho pozadí je historicky nerovnomerné rozloženie moci medzi mužmi a ženami v spoločnosti. Nie je to tak dávno, keď sa ženy nemohli vzdelávať, nemali právo voliť alebo vlastniť majetok. Moc nad nimi a ich životmi mali v mnohých oblastiach muži – ich manželia alebo iní mužskí príbuzní, ktorí o nich rozhodovali. Preto bolo stáročia v poriadku aj to, ak sa muži správali k ženám násilne. Bolo to súčasťou moci, ktorú nad životmi žien mali.

⁷ Deklarácia OSN o odstránení násilia na páchaného na ženách, OSN, 1993

⁸ Všeobecné odporúčanie č.19 k Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien, OSN, 1992

Tieto systémové vzorce nerovnosti moci pretrvávajú v mnohých oblastiach životov žien dodnes – v oblasti zastúpenia žien vo verejnej sfére a hlasu žien pri rozhodovaní o dôležitých spoločenských otázkach, na trhu práce a v oblasti odmeňovania, alebo v oblasti reprodukčných práv. Takáto nerovnosť moci na úrovni spoločnosti sa potom prenáša aj do individuálnych vzťahov mužov a žien.

Cieľom násilného správania muža je nadobudnutie absolútnej moci a kontroly nad všetkými aspektmi života partnerky.

Príčinou násilia na ženách nie sú osobnostné faktory na strane ženy alebo jej partnera/manžela, ani prežité násilie v pôvodnej rodine, ani alkohol alebo zlá sociálna a ekonomická situácia, ale nerovnomerné rozloženie moci medzi mužmi a ženami v spoločnosti.

Násilní muži sa z kultúry naučia, že je v poriadku svoju partnerku vnímať ako podriadenú a dožadovať sa jej poslušnosti, a to aj použitím násilia. Porozumenie skutočným príčinám násilia na ženách pomáha zvoliť také intervencie, ktoré budú namierené na posilnenie a zvýšenie bezpečia žien a ich detí na jednej strane a vyvodenie zodpovednosti a dožadovanie sa zmeny správania u násilných mužov na strane druhej. Na odstraňovaní nerovnosti medzi ženami a mužmi zároveň potrebujeme ako spoločnosť pracovať aj na systémovej úrovni.

Koľko žien zažíva násilie?

V roku 2014 Európska agentúra pre základné práva (Fundamental Rights Agency – FRA) zverejnila výsledky celoeurópskeho reprezentatívneho výskumu o násilí na ženách. Ide o doposiaľ najväčší reprezentatívny výskum, ktorý sa realizoval na vzorke 42 000 žien vo veku od 18 – 74 rokov z 28 krajín Európy, vrátane Slovenska.⁹

Výsledky reprezentatívneho výskumu o násilí páchanom na ženách - výskyt násilia zo strany partnera u slovenských žien počas ich života:

Fyzické a/alebo sexuálne násilie zo strany partnera - **23% žien**
Psychické násilie zo strany partnera (nejaká forma) - **47% žien**
Kontrolujúce správanie zo strany partnera - **35% žien**
Ekonomické násilie zo strany partnera - **15% žien**

Kto je zodpovedný za riešenie násilia na ženách?

Dnes je už zrejmé, že násilie na ženách nie je problém jednotlivých žien alebo vzťahov, ale že ide o vážny celospoločenský a ľudsko-právny problém. Za riešenie problematiky násilia na ženách je preto zodpovedný štát prostredníctvom svojich orgánov a inštitúcií a spoločnosť ako taká. Všetci a všetky môžeme urobiť niečo, čím budeme prispievať k postupnému ukončeniu násilia na ženách.

⁹ Violence against women: An EU – wide survey European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, dostupné na <https://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

02 Mýty a fakty

V spoločnosti existuje množstvo predstáv a presvedčení o násilí páchanom na ženách. Pre profesie pracujúce so ženami zažívajúcimi násilie, ich deťmi, ale aj mužmi, ktorí sa správajú násilne, je dôležité poznať mýty a presvedčenia, ktoré s témou násilia súvisia. Často sú prezentované ako tvrdenia, ktoré majú vysvetliť príčiny násilia na ženách. Zvyčajne sú založené na nepochopení dynamiky násilných vzťahov a nerovnosti moci a kontroly v takýchto vzťahoch. Množstvo mýtov sa zakladá na obviňovaní žien z násilného správania ich manželov alebo partnerov a v dôsledku toho nie je vyvodzovaná zodpovednosť za násilné správanie voči násilným mužom, ale prenáša sa na ženy, prípadne na iné faktory ako sú alkohol, drogy a podobne. Poznanie a uvedomovanie si mýtov umožňuje nevášať ich do našej práce. Ich poznaním vieme poskytovať efektívnejšiu pomoc a podporu ženám a ich deťom.

**Príčinou násilia je alkohol, drogová závislosť alebo stres.
Ak násilný muž podstúpi liečbu, prestane sa správať násilne.**

Nie je to pravda. Aj keď sú alkohol a drogy často spájané s témou násilia na ženách, nie sú jeho príčinou. Existuje veľa mužov, ktorí vôbec nepijú, ani neužívajú drogy a správajú sa násilne a tí, ktorí užívajú alkohol a drogy sa zase zväčša nesprávajú násilne k iným ľuďom, len k svojim partnerkám. Násilní muži, ktorí majú problém s alkoholom alebo užívaním drog, ho často používajú na ospravedlnenie svojho násilného správania. Alkohol je v prípadoch násilia na ženách jeden z rizikových faktorov a jeho užívanie sa spája s ohrozením ženy závažným násilím. Je dôležité uvedomiť si, že násilie na ženách a závislosť na alkohole alebo drogách sú dva odlišné problémy, ktoré je potrebné vnímať a riešiť oddelene.¹⁰

Muži, ktorí sa správajú násilne, sú psychicky chorí.

Výskumy ukázali, že tento názor nie je v súlade s údajmi o výskyte násilia. Zistilo sa, že násilie na ženách sa vyskytuje v oveľa vyššej miere ako sa pôvodne predpokladalo. Okrem toho, výsledky psychologických testov ukázali, že väčšina mužov, ktorí sa správajú násilne, netrpí žiadnou psychickou poruchou alebo ochorením. Ich profil nezodpovedá profilu ľudí, ktorí trpia psychickým ochorením a správajú sa násilne - muži, ktorí sa správajú násilne sa takto správajú iba k svojim partnerkám. Prítomnosť psychického ochorenia u muža, ktorý sa zároveň k svojej manželke alebo partnerke správa násilne, je rizikový faktor, ktorý môže viesť k závažnejšiemu ohrozeniu žien.¹¹

¹⁰ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://fileserver.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

¹¹ FENESTRA: študijný materiál k tréningu NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH: Účinná intervencia psycho-sociálnych profesií v oblasti násilia páchaného na ženách v partnerských vzťahoch, 2015

Muži, ktorí sa správajú násilne, nedokážu ovládať svoju agresivitu a hnev ich zbavuje kontroly.

Nie je to pravda. Muži, ktorí sa správajú násilne, si vyberajú kedy, kde a ku komu sa budú správať násilne. Zväčša sa nesprávajú násilne k svojim kolegom, priateľom, alebo šéfom. K svojim partnerkám sa správajú násilne vtedy, keď nie sú prítomní žiadni svedkovia a často si dávajú pozor na to, aby na nich nezanechali viditeľné stopy násilia. Násilné správanie je preto vedomé a často veľmi kontrolované správanie. Ak uveríme tomuto mýtu, že násilní muži sa správajú násilne lebo nedokážu ovládať svoju agresivitu, zbavujeme ich tak zodpovednosti za ich násilné správanie.¹²

Muži sú rovnako často obeťami násilia ako ženy.

Výskumy ukazujú, že v 95% prípadov násilia je násilie smerované k ženám zo strany ich partnerov. Čo sa týka miery násilia zo strany žien, dochádza k nemu väčšinou v sebaobrane. Násilní muži navyše často obviňujú svoje partnerky z použitia násilia. Snažia sa tak vyhnúť alebo minimalizovať svoju vlastnú zodpovednosť.¹³ Aj slovenský reprezentatívny prieskum o domácom násilí¹⁴ ukázal, že partnerské násilie zažívajú ženy nepomerne viac, väčšinou ide o kombináciu viacerých foriem násilia a u väčšiny žien ide o opakovanú skúsenosť s násilným správaním zo strany partnera. Pri porovnaní skúsenosti žien a mužov s domácim násilím výskum ukázal, že muži zažívajú násilie prevažne od iných členov domácnosti.¹⁵

Muž môže byť dobrým otcom, aj keď sa správa násilne k matke svojich detí

Nie je to pravda. Mnohé výskumné štúdie poukazujú na to, že muži, ktorí sa správajú násilne k svojim partnerkám, sa v 70% prípadov správali násilne aj k deťom. Dopad násilia na deti, ktoré sú svedkami násilia na svojej mame, je rovnako závažný. Násilní muži často prejavujú zvýšený záujem o deti práve v čase odchodu ženy z násilného vzťahu alebo tesne potom preto, aby si zabezpečili kontakt, a tým aj kontrolu, nad svojimi partnerkami aj po ich odchode zo vzťahu.¹⁶

Násilie nemá vplyv na deti žijúce v rodine, v ktorej sa ich otec správa násilne k ich mame. Je to problém dospelých ľudí.

Nie je to pravda. Násilie veľmi ovplyvňuje životy detí. Deti, ktoré žijú v rodinách, v ktorých sa ich otec správa násilne k ich mame, majú vážne psychické a emocionálne problémy v dôsledku toho, že sú

¹² tamtiež

¹³ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://files.server.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

¹⁴ Filadelfiová, J., Gerbery, D. a Vittek, J.: Reprezentatívny výskum domáceho násilia na Slovensku, Inštitút pre výskum práce arodiny, Bratislava, 2017, dostupné na: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/vyskumy#entry:621>

¹⁵ Tamtiež, str. 6-7

¹⁶ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://files.server.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

nejakým spôsobom vystavené násiliu. Deti majú rôzne stratégie zvládania a jednou z nich môže byť aj to, že sa identifikujú s násilným otcom a stratia rešpekt k mame. To môže viesť k transgeneračnému cyklu násilia.¹⁷

Muži, ktorí sa správajú násilne k svojim partnerkám, sa tak správajú preto, lebo sami v detstve násilie zažili.

Vzhľadom na to, aké rozšírené je násilie na ženách, veľmi veľa mužov muselo vidieť, ako ich matky zažívali násilie. Výskumy ukazujú, že väčšina mužov, ktorí sa správajú k svojim partnerkám násilne, nikdy nebola svedkom násilia voči svojim matkám. Na druhej strane dve tretiny mužov, ktorí boli svedkami násilia alebo ho zažili ako deti, sa k svojim partnerkám nesprávajú násilne.¹⁸

Násilie na ženách sa vyskytuje iba v chudobných, nevzdelaných a menšinových rodinách.

Nie je to pravda. Násilie na ženách sa vyskytuje na všetkých úrovniach spoločnosti, či sú ľudia chudobní, alebo bohatí a bez ohľadu na to, či sú z majority alebo z nejakej menšiny. Je často jednoduchšie udržať násilie v tajnosti, keď má človek peniaze, ale aj tak k nemu dochádza. Neexistuje žiaden dôkaz toho, že sa menej vzdelaní alebo chudobní muži správajú k svojim manželkám alebo partnerkám násilne častejšie ako viac vzdelaní a bohatí muži.¹⁹

Pre ženy z prostredia, kde je rozprávanie o zážitkoch s násilím veľmi tabuizované, je ešte ťažšie hľadať a dostať pomoc. Dôvody, kvôli ktorým ženy z chudobných, prípadne menšinových rodín nevyhľadávajú pomoc sú, napríklad, nedostatok dostupných informácií o násilí na ženách, nedostatok zdrojov podpory, vysoká miera izolácie niektorých komunit alebo nízka miera povedomia o príčinách a dôsledkoch násilia na ženách a/alebo o tom, aké majú ženy práva.

Násilie na ženách je súkromný, rodinný, nie spoločenský problém.

Nie je to pravda. Násilné činy sú podľa našich zákonov trestné bez ohľadu na to, či sú páchané v rodine alebo mimo nej. Násilie na ženách a ich deťoch predstavuje pre spoločnosť vysoké náklady na nemocničnú liečbu, psychologickú pomoc, právnu pomoc, súdne konania, väzbu a podobne. V niektorých krajinách boli zhotovené štúdie o nákladoch, ktoré pre spoločnosť predstavujú dôsledky násilia na ženách. Napríklad vo Švajčiarsku táto suma predstavuje 290 miliónov dolárov ročne a v Holandsku je to 80 miliónov dolárov ročne. K násiliu na ženách prispieva aj výchova, ktorá posilňuje tradičné predstavy o roly žien a mužov v spoločnosti a vedie k ich nerovnému postaveniu.

Ďalším faktorom, ktorý spôsobuje, že násilie na ženách je ešte stále značne rozšírené, je vyso-

¹⁷ tamtiež

¹⁸ FENESTRA: študijný materiál k tréningu NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH: Účinná intervencia psycho-sociálnych profesií v oblasti násilia páchaného na ženách v partnerských vzťahoch, 2015

¹⁹ tamtiež

ká tolerancia násilia v spoločnosti. Násilie na ženách je preto problémom a zodpovednosťou nás všetkých.²⁰

Násilie na ženách nie je až také vážne, každý pár sa niekedy poháda.

Medzi hádkou a násilím je podstatný rozdiel. Pri hádke ide o konflikt dvoch osôb, ktoré sú približne rovnako silné. V každom zdravom vzťahu je v poriadku mať odlišný názor. Odlišnosti môžu viesť k nezhodám, ale v nenásilnom vzťahu pár spoločne hľadá východiská, riešenia a rešpektuje odlišnosti svojich názorov. V násilnom vzťahu nejde o rovnocenné partnerstvo. Muži, ktorí sa správajú násilne, nerešpektujú názory a postoje svojich partneriek. Násilie nie je nezhoda - je to použitie psychického, fyzického, sexuálneho násilia a hrozieb, ktorými si násilný muž vynucuje poslušnosť a dosahuje moc a kontrolu nad názormi, postojmi a telom svojej partnerky. Muži, ktorí sa správajú násilne, často hovoria, že sa s partnerkou iba pohádali a tým zľahčujú a ospravedlňujú svoje násilné právanie. Slovo "hádky" používajú pre situácie, v ktorých partnerke nedovolia mať odlišný názor a jej nesúhlas trestajú.²¹

Násilie prestane, muž sa môže zmeniť.

Ženy, deti a okolie často dúfajú, že sa muž zmení a nebude sa vždy správať násilne. Od psychologického poradenstva, psychoterapie či rodinnej terapie očakávajú, že sa muž prestane správať násilne. No aj napriek tomu, že muž dostáva odbornú pomoc, násilie väčšinou neprestane. Prístup, ktorý vychádza z predpokladu, že za násilie nesú vinu obaja partneri alebo že ide o manželský konflikt, ohrozuje ženu a podporuje muža v ďalšom násilí. Tento prístup prenáša na ženu zodpovednosť a vinu za to, že zažíva násilie. Obviňovanie ženy z násilia je jednou zo stratégií samotného násilného muža („ty si na vine“, „keby si bola normálna, nezbil by som ťa“ a pod.), takže takáto terapia nakoniec podporuje muža v jeho násilnom správaní.

V niektorých prípadoch môže muž prestať alebo zmierniť fyzické násilie, ale psychické alebo ekonomické násilie väčšinou pokračuje ďalej. Skúsenosti zo zahraničia potvrdzujú, že programy pre násilných mužov sú úspešné len vtedy, ak muž uzná, že sa správal násilne a ak sa chce skutočne zmeniť. Navyše účasť v programe pre násilných mužov je v niektorých krajinách EÚ často alternatívou k trestu odňatia slobody. Ak by muž prestal navštevovať program, musí nastúpiť do výkonu trestu. Táto hrozba núti mužov, ktorí sa správajú násilne, navštevovať program, avšak v prípadoch, kde nejde o skutočnú motiváciu muža prestať s násilím, program nevedie k úspechom a násilné správanie muža sa nezmení.²²

²⁰ tamtiež

²¹ tamtiež

²² tamtiež

Ženy si násilie vymýšľajú, aby mali dôvod na odchod zo vzťahu alebo na rozvod.

Násilie ako vymyslený dôvod na odchod zo vzťahu by si vybrala máloktorá žena. Práve naopak, mnohé ženy o násilí mlčia. Pocity hanby a obavy z reakcií okolia sú pre ženy veľkou prekážkou pri zverejnení skutočnosti, že zažívajú násilie. Ženy a deti si násilie nevymýšľajú, skôr o násilí nehovoria a veľa prípadov násilia zostáva skrytých. Získať byt alebo iné výhody z toho, že si žena vymyslí násilie, je komplikovaný a dlhotrvajúci spôsob s neistým výsledkom. Pridelenie bytu a ani rozvod nie je automatický z dôvodu násilia v rodine. Na súde je potrebné zložiť dokazovať, že dochádzalo k násiliu v rodine, samotná zmienka o násilí nestačí. Často musia ísť na súd vypovedať aj deti, aby potvrdili, že v rodine dochádzalo k násiliu. Súdne konania v týchto veciach môžu trvať aj roky.²³

Odchod od muža, ktorý sa správa násilne, je väčšinou nebezpečnou situáciou, ktorá zvyšuje ohrozenie ženy a detí. Práve ženy, ktoré zažívajú násilie, sa často boja odísť a majú strach, ako muž zareaguje. Štát a inštitúcie často nie sú schopné zaručiť žene bezpečnosť, keď čelí najvyššiemu riziku - v čase odchodu z násilného vzťahu.

Niektoré ženy chcú zažívať násilie zo strany svojich partnerov, inak by opustili svojho násilného partnera. Ženy si vyberajú partnerov, ktorí ich týrajú.

Žiadna žena nechce zažívať násilie, nechce byť ponižovaná, zavražďovaná, bitá, znásilňovaná či zabitá. Každý má právo na život bez násilia. Väčšina žien, ktoré zažívajú násilie zo strany svojich partnerov, žijú v strachu o seba, svoje zdravie a svoj život a v strachu o zdravie a život svojich detí. Hovoriť, že ženy chcú zažívať násilie, vedie k obviňovaniu žien z násilia a zbavovaniu zodpovednosti mužov za ich násilné správanie. Na začiatku vzťahu sa násilní muži nesprávajú násilne. Násilné správanie sa zväčša začína až po určitom čase spolužitia a má tendenciu sa časom stupňovať. Okrem toho, násilní muži sa zvyčajne nijako fyzicky, ani inak, neodlišujú od mužov, ktorí sa nesprávajú násilne. Práve naopak, veľmi často sú svojim okolím vnímaní ako príjemní spoločníci. Ženy nemajú na začiatku vzťahu ako vedieť, či sa k nim muž bude v budúcnosti správať násilne.²⁴

Ženy provokujú mužov k násiliu.

Nie je to pravda. V násilnom vzťahu býva násilným mužom za "provokáciu" často označené už to, že žena príde o niečo neskôr z práce, má na niečo vlastný názor, navštívi svoju priateľku, alebo si dovoľí muža kritizovať. Muži často popisujú ako provokáciu správanie, ktoré sami u seba považujú za úplne samozrejmé.²⁵ Okrem toho, takýto postoj hovorí, že za istých okolností má muž právo sa k žene

²³ tamtiež

²⁴ tamtiež

²⁵ Mýty a fakty o násilí na ženách, Možnosť voľby, 29.10.2014, dostupné na <http://moznostvolby.sk/myty-a-fakty-o-nasili-na-zenach/>

správať násilne a tým zbavuje násilných mužov zodpovednosti za násilné správanie a prenáša ju na ženy. Nikto nemá za žiadnych okolností právo sa k inému človeku správať násilne. Ako dospelí ľudia máme možnosť voľby. Ak nás niekto provokuje alebo nie sme vo vzťahu spokojní, máme možnosť z takejto situácie alebo vzťahu odísť. Pre násilie neexistuje ospravedlnenie.²⁶

Ženy, ktoré zažívajú násilie zo strany svojich partnerov, by mali okamžite odísť, nie je žiaden dôvod, aby zostávali.

Nie je to pravda. Zostať v násilnom vzťahu môže byť pre ženu paradoxne jednou zo stratégií, ktorou minimalizuje vystupňovanie násilného správania zo strany svojho partnera. Odchod od násilného partnera patrí medzi najväčšie rizikové faktory, ktoré často vedú k vystupňovaniu násilného správania mužov. V tomto období aj najčastejšie dochádza k vraždám žien. Okrem toho majú ženy množstvo ďalších reálnych dôvodov, pre ktoré v násilnom vzťahu zotrávajú - môžu sa obávať, že by seba a deti nevedeli po odchode užívať, nemajú kam ísť, môžu pociťovať hanbu a obávať sa toho, ako zareaguje ich blízke okolie a rodina, obávajú sa pomsty násilného partnera. Ak žena v období, kedy sa rozhodne odísť z násilného vzťahu, nedostane účinnú ochranu, pomoc a podporu, je pravdepodobné, že sa pod tlakom a v dôsledku neustáleho prenasledovania a kontroly k násilnému partnerovi vráti.²⁷

Nikto by neubližoval svojej tehotnej manželke alebo partnerke.

Násilie na ženách veľakrát začína alebo sa vystupňuje práve počas tehotenstva alebo krátko po narodení prvého dieťaťa. Násilie počas tehotenstva je rizikový faktor pre závažné a smrteľné ohrozenie. Vražda je najčastejšou príčinou úmrtia žien v tehotenstve alebo v období do jedného roka od narodenia dieťaťa.²⁸

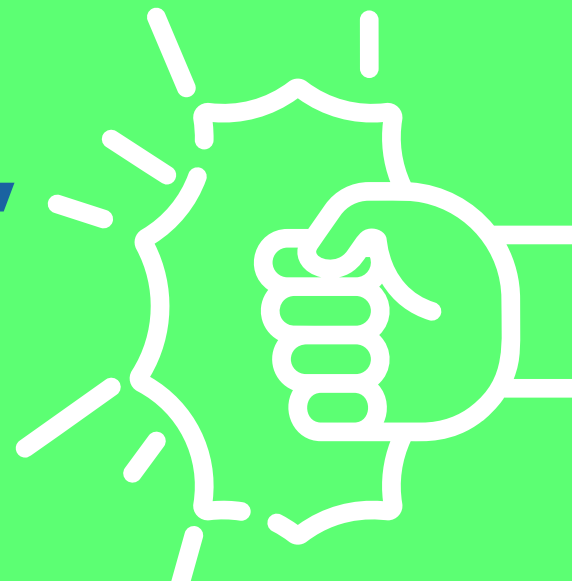
²⁶ tamtiež

²⁷ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

²⁸ Alpert, Elaine J.: Responding to Domestic Violence: An Interfaith Guide to Prevention and Intervention. The Chicago Metropolitan Battered Women's Network. 2005.

03

Ako rozpoznať násilie

Rozpoznať násilie nie je vždy ľahké, pretože niektoré formy násilia sú skryté alebo z pohľadu zvonku môžu vyzeráť ako láska a láskavosť. Aj samotné ženy niekedy nevedia, či sa k nim ich partner/manžel správa násilne alebo nie. Ako uvádzajú Sopková, E. a Rajtáková, I. (2009), jedno z vysvetlení je, že sme sa naučili niektoré spôsoby správania vo vzťahoch považovať za normálne. Iným dôvodom je stále pretrvávajúce množstvo mýtov o násilí na ženách v našej spoločnosti.

Pre odborníčky a odborníkov, ktoré a ktorí nie sú špecificky vzdelávaní v problematike násilia na ženách, je niekedy ťažké rozlišovať medzi konfliktom, hádkou medzi manželmi/partnermi a násilím. Schopnosť rozpoznať násilie (identifikovať násilie) je základnou zručnosťou pre všetkých, ktorí a ktoré v rámci svojej práce prichádzajú do kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie, ich deťmi a násilnými partnermi/manželmi.

Násilie nie je hádka ani konflikt! Násilné správanie muža k súčasnej alebo bývalej partnerke/manželke je vedomé, cielené správanie, ktorého cieľom je získať absolútnu moc a kontrolu nad jej životom.

V súvislosti s rozpoznaním násilia je v praxi rozšírená predstava, že ženy zažívajúce násilie sa “typicky” správajú a vyzerajú (napr. sú stiahnuté, vyľakané, plačlivé, vyzerajú strhane a pod.). Toto správanie a výzor si často spájame so slovom “obeť”. Rovnako je to s vnímaním násilného muža a jeho “typickým” správaním a výzorom (napr. agresívny, vulgárny, “vidieť to na ňom” a pod.) Takéto správanie a výzor na strane muža si spájame so slovom “agresor” alebo “páchateľ”.

Táto predstava je v rozpore s výsledkami výskumov, ktoré hovoria, že každá žena môže zažívať násilie, rovnako ako každý muž sa môže násilne správať, bez ohľadu na ich osobnostné vlastnosti, vzdelanie, spoločenské a ekonomické postavenie, rodinné zázemie, vek, náboženské vyznanie, farbu pleti, národnú príslušnosť alebo etnický pôvod. Muži, ktorí sa správajú násilne, používajú rôzne stratégie násilného správania. Ženy reagujú na násilie, ktoré zažívajú, rôzne.

Násilie na ženách je skryté, dochádza k nemu často za zatvorenými dverami, kde nie sú prítomní/é svedkovia/kyne. Typická pre násilie na ženách je aj snaha muža uplatňovať moc a kontrolu nad ženou a deťmi. Túto moc a kontrolu uplatňuje muž prostredníctvom rôznych foriem a vzorcov násilného správania, ktoré strieda v cykle, ktorý nazývame dynamika násilia.

Rozpoznanie násilia a citlivosť voči rôznym formám a vzorcom násilia sú kľúčové pri ochrane žien a ich detí a pri vyvodzovaní zodpovednosti voči mužom, ktorí sa správajú násilne.

Cieľom identifikácie násilia je:

- » rozpoznať, či sa súčasný alebo bývalý partner/manžel správa k žene násilne;
- » zorientovať sa v histórii násilného správania sa partnera/manžela (aké formy a vzorce násilného správania muž používal počas celej histórie vzťahu);
- » zorientovať sa v tom, aké formy a vzorce násilného správania muž používa v súčasnosti;
- » zorientovať sa v tom, aké zranenia mala žena v dôsledku násilného správania partnera/manžela počas celej histórie vzťahu.²⁹

Je dôležité dbať na to, aby sme jasne pomenúvali násilné správanie manžela/partnera, nepoužívali jazyk ako napr. hádka, konflikt, manželské nezhody a pod. Takéto pomenovanie násilného správania je zľahčovanie. Násilie nie je hádka, ani konflikt.

FORMY NÁSILIA

Muži, ktorí sa správajú násilne, používajú rôzne formy násilného správania. Málokedy používajú iba jednu z týchto foriem, zvyčajne používajú kombináciu niekoľkých foriem násilia. Násilie na ženách nie je len fyzické násilie, ale je to každé správanie muža, ktorého cieľom je uplatňovanie moci a kontroly nad ženou a deťmi.³⁰ V nasledujúcom texte uvádzame rôzne formy násilného správania³¹ (nejde o konečný zoznam foriem násilia), o ktorých je dôležité so ženou hovoriť:

Fyzické násilie

zahŕňa od sácania, strkania, fackovania, kopania, udierania, trhania vlasov, škrtenia, popálenia, ubližovania predmetmi, bodnutia, pokus o vraždu až po vraždu ženy a/alebo detí. Fyzické násilie má aj skryté formy, ako napr. hrozba fyzickým násilím (zdvihnutie/zahnanie sa rukou), hádzanie predmetmi tesne vedľa ženy alebo detí a ďalšie spôsoby fyzického ohrozovania, ktoré nezanechávajú zranenia.

²⁹ Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015

³⁰ Sopková, E., Rajtáková, I.: Konať proti násiliu, Pro Familia, 2009

³¹ Spracované podľa: FENESTRA: študijný materiál k tréningu NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH: Účinná intervencia psycho-sociálnych profesií v oblasti násilia páchaného na ženách v partnerských vzťahoch, 2015; FENESTRA: záznamové hárky na identifikáciu násilia, 2013

Psychické násilie

zahŕňa klamstvá, poučovanie, obviňovanie (často ide o prenášanie viny za násilie na ženu), neustále kritizovanie ženy ako partnerky, manželky a/alebo matky, urážanie a nadávky, ponižovanie - často pred deťmi alebo inými ľuďmi, znevažovanie a očierňovanie ženy na verejnosti, vyčerpávanie ženy, zabraňovanie zamestnať sa alebo študovať, zľahčovanie násilia, zastrašovanie, až po rôzne formy vyhrážania sa napr. odobratím či únosom detí, vyhodením z domu, zničením kariéry ženy, samovraždou, zabitím ženy a detí či zabitím iných členov rodiny.

Sexualizované násilie

zahŕňa akýkoľvek sexuálny skutok alebo správanie, ktorého je žena nútená sa zúčastniť proti svojej vôli. Môže zahŕňať obťažovanie, nechcené dotýkanie sa, sexuálne urážanie a znevažovanie ženy, vynucovanie sexu, znásilnenia a sexuálne útoky, vedomé spôsobovanie bolesti počas sexu, nútenie k nepríjemným sexuálnym praktikám, zákaz alebo príkaz používania antikoncepcie, nútenie k sledovaniu pornografie, až po nútenie k prostitúcii. Cieľom sexualizovaného násilia nie je sexuálne uspokojenie, ale dosiahnutie úplnej kontroly nad telom ženy.

Ekonomické násilie

je také správanie, ktoré má za následok nerovný prístup k finančným zdrojom a majetku rodiny a ich kontrolu. Môže zahŕňať neprispievanie financiami, odmietanie starostlivosti o ženu/deti, zatajovanie skutočného príjmu, vymáhanie peňazí, ničenie vecí a majetku, zadlžovanie rodiny, obmedzovanie prístupu k financiám a majetku, vyžadovanie podrobného vyúčtovania aj triviálnych výdavkov, totálnu kontrolu spoločných financií, až po nútenie ženy prijať finančné záväzky (s vedomím ženy, pod hrozbou, alebo bez jej vedomia).

Prenasledovanie a obťažovanie

označované anglickým termínom „stalking“ je osobitá forma násilia, ktorá sa vyskytuje často po ukončení vzťahu, odchode ženy. Zahŕňa sledovanie a prenasledovanie ženy fyzicky alebo prostredníctvom informačných technológií, príležitostné/časté/sústavné telefonáty, SMS, emaily, návštevy a zdržiavanie sa v mieste bydliska, návštevy a zdržiavanie sa na pracovisku, až po zaangažovanie iných osôb na prenasledovaní ženy.

Vzorce násilia

Na to, aby násilný muž získal úplnú moc a kontrolu nad životom, názormi a telom ženy, potrebuje úplne oslabiť osobnosť ženy, jej sebavedomie a jej snahy konať proti násilnému správaniu. Moc a kontrolu násilný muž dosahuje používaním vzorcov alebo stratégií násilného správania.³² Pre základnú identifikáciu násilia sledujeme najmä vzorce násilného správania, ktoré nám pomáhajú identifikovať, či ide o násilný vzťah:

Žiarlivé, kontrolujúce správanie a izolácia

zahŕňajú správanie ako zvýšená/neustála kontrola trávenia času u ženy, kontrola telefonátov alebo emailov, kontrola financií, bránenie vo voľnom pohybe, zamykanie ženy, iracionálne obviňovanie ženy z nevery, extrémna žiarlivosť ("Keď ťa nebudem mať ja, tak ťa nebude mať nikto"), izolácia ženy od rodiny a priateľov, extrémna dominancia (muž verí tomu, že má na partnerku absolútne právo). V dôsledku cielenej snahy ženu izolovať dôjde k prerušeniu vzťahov s okolím, rodinou, známymi, alebo k ich oslabeniu, a tým k zúženiu možností, kde môže žena hľadať pomoc a podporu.

Udržiavanie hrôzy a teroru

dosahuje muž používaním priameho násilia alebo hrozbami. Výsledkom vyhrážok a zastrašovania je, že žena a deti žijú v nepretržitom strachu. Vyhrážky a zastrašovanie pri dlhodobom a opakovanom násilí spôsobia, že fyzické násilie už nie je potrebné, pretože strach z neho je dostatočne účinný. Vyhrážanie a zastrašovanie môže byť obsiahnuté vo výrokoch ako: „Ak ma opustiš, zabijem ťa“, „Ak zavoláš políciu, zabijem tvoju rodinu“, „Ak to niekomu povieš, draho za to zaplatíš“, „Odídem aj s deťmi“, „Úrady ti vezmú deti“, „Nikto ti aj tak neuverí“, a pod.

Urážky, ponižovanie a očierňovanie

zničia sebadôveru ženy a jej duševné zdravie. Žena časom stráca vieru v samu seba, vnímanie vlastnej hodnoty a identity. Neverí, že má nejaké práva a môže rozhodovať sama za seba. Násilný muž hovorí žene, že je neschopná matka, že je psychicky chorá, hysterická a pod. Muž ženu uráža, ponižuje a očierňuje pred deťmi, rôznymi inštitúciami za účelom spochybnenia jej dôveryhodnosti a presunutia zodpovednosti za násilie na ženu. Cieľom takéhoto správania mužov je odradiť iných od zasahovania a vykresliť ženu ako problém.

32 Spracované podľa: FENESTRA: študijný materiál k tréningu NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V PARTNERSKÝCH VZŤAHOCH: Účinná intervencia psycho-sociálnych profesií v oblasti násilia páchaného na ženách v partnerských vzťahoch, 2015

Uplatňovaním absolútnej kontroly

muž získava kontrolu nad tým, čo žena robí, čo si myslí, ako sa cíti, s kým sa stretáva a nad jej telom. Dosahuje to neustálou kontrolou bežných denných činností ženy a detí, zákazmi, vynucovaním si absolútnej pozornosti partnerky, výbuchmi žiarlivosti, vynucovaním sexu a sexuálnych praktík, ktoré partnerke nevyhovujú, alebo neustálym kritizovaním jej názorov a/alebo výzoru. Uplatňovanie absolútnej kontroly u ženy zničí pocit vlastnej autonómie a je vážnym zásahom do slobody, dôstojnosti a sebaurčenia ženy.

Obviňovaním partnerky z násilia a ospravedlňovaním násilného správania

vyvoláva muž u ženy pocity viny. Je to stratégia, pomocou ktorej muž prenáša zodpovednosť za svoje násilné správanie na ženu. Muž hovorí žene „keby si to neurobila, tak by som ťa neudrel“; „keby si sa starala o deti, keby si bola viac doma“; „ty si na vine“ a pod. Taktiež svoje správanie môže muž ospravedlňovať tým, že bol unavený, že nemal dobrý deň, že bol opitý a nevedel, čo robí a pod. Súčasťou tejto stratégie sú aj sľuby muža, že sa to už nestane.

Vyčerpávanie a vynucovanie triviálnych činností

odoberá žene energiu a vyčerpáva ju. Muž často od ženy vyžaduje, aby robila isté veci v domácnosti v určitom čase a určitým spôsobom. Napr. môže od nej žiadať, aby varila, prala a upratovala v určitom čase. Určuje žene, ako má tieto činnosti robiť a ako často. Vyžaduje od nej napríklad, aby boli šaty alebo riad v kuchyni uložené istým spôsobom a na istom mieste. Na to, aby to dosiahol, vyhráža sa žene násilím. Keď to žena neurobí, trestá ju za to. Muž môže ženu vyčerpávať aj tým, že jej odopiera spánok (budí ju uprostred noci aj niekoľkokrát, alebo ju pod hrozbou násilia núti nespáť) alebo jedlo.

Skreslené vnímanie seba a reality

na strane ženy dosiahne muž uplatňovaním vzorcov násilia. Žena začne skreslene vnímať seba, ako aj násilné správanie partnera. Skreslené vnímanie seba sa u ženy môže prejavovať napríklad tak, že si žena myslí, že za násilie môže ona, alebo jej povaha a konanie sú dôvodom násilia, alebo obmedzujúcu žiarlivosť a kontrolu muža považuje za dôkaz lásky, prípadne ospravedlňuje násilné správanie muža tým, že muž pije, je nervózny, stratil prácu a pod. Skreslené vnímanie ženy umocňujú aj mýty, ktoré sú o násilí v spoločnosti rozšírené, a tradičné vnímanie roly muža a ženy.

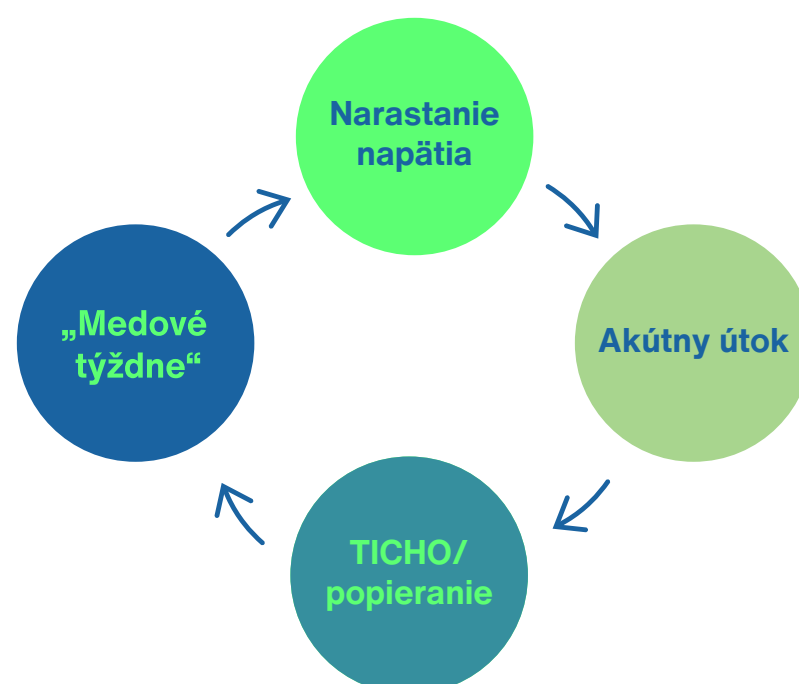
Príležitostné láskavosti

sú stratégiou, pomocou ktorej si muž ženu znovu k sebe pripútava. Muž strieda násilné správanie s príležitostnými láskavosťami – kúpi žene nečakaný darček, kvety, alebo ju pozve na večeru. Príležitostné láskavosti podkopávajú psychickú odolnosť ženy, pretože v podmienkach odopierania normálnych pôžitkov a sústavného strachu muž žene „dopraje“ niečo, k čomu inak nemá prístup. Striedanie násilia s obdobiami, keď je muž láskavý, vyvoláva v žene pocity zmätenosti a vyvolá v nej nádej, že sa muž môže zmeniť. Muž tým zároveň ospravedlňuje svoje násilné správanie. Je to cielené správanie, ktorého cieľom nie je zmeniť sa, ale opätovne si partnerku pripútať a tým posilniť moc a kontrolu, ktorú nad ňou má.

Pokiaľ je žena po útoku, podala trestné oznámenie, plánuje odísť, alebo odišla od násilného partnera /manžela, je dôležité jej bezpečie, pretože v týchto situáciách často dochádza k vystupňovaniu násilia a/alebo vraždám žien a/alebo detí.

Dynamika násilia³³

Násilný muž sa násilia dopúšťa opakovane a dlhodobo. Napriek tomu, že formy násilia sa od prípadu k prípadu líšia, násilné správanie má svoju typickú dynamiku. Ide o cyklické striedanie štyroch fáz.

³³ Spracované podľa: FENESTRA: NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V INTÍMNYCH VZŤAHOCH základný workshop pre políciu, 2017

NARASTANIE NAPÄTIA

Vo vzťahu narastá napätie, napríklad kvôli tomu, že žena má odlišný názor na veci a vyjadruje nesúhlas. Násilný muž sa snaží nad ženou získať moc a kontrolu. Žena ospravedlňuje násilie a verí, že má kontrolu nad týmito občasnými malými výbuchmi. Žena cíti, že sa niečo stane, ale nevie kedy a ako dôjde k ďalšiemu násiliu

AKÚTNY ÚTOK

Muž vystupňuje násilné správanie a dôjde k eskalácii násilia. Môže ísť o fyzický útok na ženu, a/alebo na deti, alebo môže ísť o vystupňovanie kontroly, vyhrážanie sa násilím, vyhrážanie sa zabitím a pod. V prípade, že sa žena a/alebo deti cítia v ohrození života alebo zdravia a majú možnosť v situácii počas útoku niečo urobiť, volajú hliadku, alebo sa snažia zo situácie násilia odísť, aby sa chránili. Možnosti ako sa chrániť však vždy závisia od konkrétnej situácie. Ženy a deti sa v situáciách ohrozenia správajú tak, aby minimalizovali riziká, avšak nie je v ich moci zastaviť násilie. Muž je ten, kto má v danej situáciu moc a kontrolu.

TICHO/POPIERANIE

Po útoku muž svoje násilné správanie popiera, zľahčuje ho a snaží sa ženu a deti presvedčiť, že si zle pamätajú čo sa stalo, alebo obviňuje ženu, že ho vyprovokovala. V tejto fáze sa žena a deti stiahnu, aby minimalizovali akékoľvek riziko ďalšieho násilia. Môžu byť zranené, vystrašené. Často uvažujú o vyhľadání pomoci, premýšľajú o odchode od násilného manžela/partnera, vyhľadajú pomoc, alebo odídu. Rovnako ako počas akútneho útoku, aj v tejto fáze sa ženy môžu obrátiť na políciu alebo prokuratúru.

„MEDOVÉ TÝŽDNE“

Ďalšou fázou je fáza „medových týždňov“. V tejto fáze muž často prejavuje žene rôzne príležitostné láskavosti (darčeky, prejavy lásky a náklonnosti) alebo sľubuje, že sa už nebude správať násilne, že sa zmení. Začne sa správať tak, aby napíňal predstavy ženy o tom, aký by chcel, aby bol on a ich vzťah. Presvedčí ženu, aby sa s ním nerozišla, alebo neroziedla. Mnoho žien uverí mužovým sľubom o tom, že sa násilie už nezopakuje. Takto muž dosiahne to, čo je cieľom takéhoto správania, aby žena neodišla zo vzťahu a nehládala pomoc.

Tento cyklus násilia sa odohráva v pomyselnej špirále.

Po fáze „medových týždňov“ začne v násilnom vzťahu znovu narastať napätie a jednotlivé fázy sa opakujú. Žena, aj deti zvyčajne cítia, že opäť dôjde k násiliu. Nevedia však kedy a ako, čo spôsobuje na strane ženy a detí neustálu neistotu a strach.

Postupom času sa miera a závažnosť násilného správania stupňujú, trvanie a striedanie jednotlivých fáz sa skracuje

Skracovanie jednotlivých fáz v praxi znamená, že sa skracuje časový úsek medzi jednotlivými fázami. K eskalácii násilie dochádza častejšie. Na začiatku vzťahu mohol muž útočiť na ženu a/alebo deti jedenkrát za pol roka, no postupom času k útokom dochádza pravidelne jedenkrát, alebo viackrát mesačne, až nakoniec denne.

Pri násilí, ku ktorému dochádza veľmi často (napr. každý deň), a pri obzvlášť nebezpečných formách násilia je nevyhnutná veľmi rýchla a účinná intervencia, ktorá predíde ďalšiemu závažnejšiemu násiliu alebo vražde žien a/alebo detí.

Pri dlhodobom a závažnom násilí môžu niektoré fázy dynamiky násilia vymiznúť. Násilný muž napr. už nepotrebuje používať fyzické násilie, aby dosiahol moc a kontrolu nad ženou. V taký čas hrozba násilia vyvoláva v žene a deťoch rovnaký strach a obavy, ako keby dochádzalo k fyzickým útokom. Rovnako fáza „medových týždňov“ môže úplne vymiznúť, alebo mať formu chvíľkovej neprítomnosti násilia (napr. pár hodín nedochádza k násiliu).

Vo väčšine prípadov nie je násilie páchané na ženách a deťoch izolovaným skutkom. Je to pretrvávajúca a komplexná stratégia, ktorej cieľom je udržať si kontrolu nad ženou.

Takto si muž udržiava moc a kontrolu a násilný vzťah môže ďalej existovať. Cieľom tohto správania je dosiahnuť, aby sa žena podriadila násilnému mužovi a nemohla jeho vplyvu uniknúť.

Násilie na ženách a deťoch sa teda charakterizuje ako vzťah moci a kontroly s rôznymi stupňami intenzity.

Je nesmierne dôležité preskúmať každý jednotlivý prípad a zistiť, ktoré formy a stratégie násilný muž používa, akú kontrolu má a aké má žena možnosti, ak vôbec existujú, aby mohla urobiť kroky proti takémuto správaniu, z násilného vzťahu odísť a/alebo sa pred ním inak chrániť.

04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia

Násilie na ženách je zvyčajne opakujúcim sa správaním s tendenciou stupňovať sa v priebehu času. Prípady závažného násilia, vraždy alebo pokusy o vraždu, tiež niekedy označované ako femicída³⁴, majú zvyčajne históriu predchádzajúceho násilia. Tieto prípady sú už systému známe, pretože ženy už mali predchádzajúci kontakt s rôznymi inštitúciami (políciou, úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny, poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, podpornými službami atď.).

Z pohľadu prevencie a ochrany je kľúčové, aby sme vedeli rozpoznať a vyhodnotiť mieru ohrozenia ženy a/alebo detí násilím. Je povinnosťou štátu chrániť tých, ktorých životy sú ohrozené. Všetci aktéri a všetky aktérky v systéme majú zodpovednosť za rozhodnutia, aké opatrenia budú prijaté voči páchatel'ovi násilia, a tiež aké opatrenia pomôžu ochrániť ženu a/alebo deti.³⁵

Identifikácia rizikových faktorov

Identifikácia rizikových faktorov je prvým a rozhodujúcim krokom v procese posudzovania rizík. Počas niekoľkých ostatných rokov v Európe vzrástlo úsilie systematizovať posudzovanie rizika a identifikáciu rizikových faktorov. Prehľad literatúry ukazuje, že najjednoduchší a najspolahlivejší faktor pre identifikáciu rizika pre násilie je predchádzajúci útok, alebo opakované násilné správanie zo strany partnera/manžela. Čím vyššia je frekvencia predchádzajúcich útokov, tým je pravdepodobnejšie, že dôjde k ďalšiemu útoku. Ďalším významným faktorom pre identifikáciu rizika je separácia.³⁶ Moment, keď žena z násilného vzťahu odíde, je jedným z hlavných indikátorov toho, že môže dôjsť k ďalšiemu násiliu, pričom sa jeho závažnosť často vystupňuje.³⁷ Práve separácia je bod v čase, v ktorom mnohé ženy, ktoré boli vystavené násiliu, kontaktujú inštitúcie.³⁸ Hodnotenie úrovne rizika vyplývajúceho zo separácie je úzko spojené s mierou a rozsahom kontaktu s deťmi. Kontakt s deťmi poskytuje príležitosť k pokračovaniu v násilnom správaní alebo dokonca k jeho stupňovaniu. Výskum z Veľkej Británie ukazuje, že po separácii zažívalo viac ako 75% žien ďalšie násilie od ich bývalých partnerov a že kontakt násilného partnera/manžela s deťmi bol časom, kedy boli ženy a deti najviac zraniteľné.³⁹

³⁴ Rodovo podmienené vraždy žien ich intímnyimi partnermi

³⁵ Logar, R., Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

³⁶ Môže ísť o odchod ženy zo spoločnej domácnosti, odchod muža zo spoločnej domácnosti - vykázanie násilného muža zo spoločnej domácnosti, zákaz priblíženia a pod.

³⁷ WAVE (2012), PROTECT II - Rozvíjanie kapacít v oblasti odhadu nebezpečenstva a manažmentu bezpečia na ochranu žien ohrozených zvlášť závažnými formami násilia, Viedeň, s.37, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTII_Risk_Assessment_and_Safety_2012_English.pdf

³⁸ Walby, S. a kol., 2000 v Logar, R., Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s. 44, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

³⁹ Humphreys, C. a kol., 2003 v Logar, R., Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s. 44, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

Rizikové faktory vieme rozdeliť do piatich kategórií nebezpečenstva v prípadoch násilia.⁴⁰

Okrem poznania rizikových faktorov, ktoré uvádzame v tabuľkách, a zručnosti identifikovať ich, odborníci a odborníčky v inštitúciách prichádzajúcich do kontaktu so ženami a ich deťmi (vrátane súdov a prokuratúry) musia zohľadňovať aj okolnosti, ktoré môžu násilie vystupňovať. Môže ísť o rôzne zmeny v situácii ženy, eskaláciu násilného správania partnera/manžela a potenciálne nebezpečné situácie, ako sú napr. obdobie rozvodu, termíny súdnych pojednávaní a odchod z násilného vzťahu.

Rizikový faktor	História násilia
Násilie páchané na ženách v minulosti	Výskyt násilia v minulosti je najbežnejším rizikovým faktorom, ktorý uvádzajú všetky štúdie o násilí páchanom na ženách.
Násilie voči deťom alebo iným členom a členkám domácnosti	Násilie páchané doma sa často rozšíri aj na iných členov a členky rodiny, vrátane detí. Počiatočný záujem o riešenie bezpečia detí môže odkryť oveľa rozsiahlejšie vzorce násilia v rámci rodiny. Násilný muž môže deti využívať aj na emocionálnu manipuláciu so ženou a na jej kontrolu. Je dokázané, že nebezpečenstvo, ktoré hrozí deťom, sa často neberie vážne. Odborníci a odborníčky musia nielen navrhnúť a realizovať bezpečnostné opatrenia na ochranu detí, ale musia v tomto procese zohľadniť aj ich práva.

⁴⁰ WAVE (2012), PROTECT II - Rozvíjanie kapacít v oblasti odhadu nebezpečenstva a manažmentu bezpečia na ochranu žien ohrozených zvlášť závažnými formami násilia, Viedeň, s.82, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTII_Risk_Assessment_and_Safety_2012_English.pdf

Všeobecne násilné správanie	Muži, ktorí sa správajú násilne k ženám, majú často všeobecné protispoločenské postoje a správanie a používajú násilie aj mimo domácej sféry. Násilie páchané mimo domácnosti poukazuje na všeobecnú tendenciu k používaniu násilia a môže zvýšiť nebezpečenstvo, ktoré hrozí ženám a ich deťom. Zároveň predstavuje ohrozenie aj pre iných ľudí, vrátane odborníkov a odborníčok.
Porušovanie ochranných súdnych príkazov	Porušovanie ochranných príkazov (vydaných políciou alebo trestnými a občianskymi súdmi), úpravy a zákazu styku s deťmi, sa spája so zvýšeným rizikom násilia v budúcnosti.

Rizikový faktor	Formy a vzorce násilia
Závažnosť a frekvencia násilných útokov	Zvyšujúca sa závažnosť a frekvencia násilných útokov patria medzi najvýznamnejšie rizikové faktory pre závažné a potenciálne smrteľné útoky.
Použitie/vyhrážanie sa použitím zbrane	Použitie zbrane alebo vyhrážanie sa jej použitím je dôležitý rizikový faktor pre závažné až smrteľné ohrozenie. Pri násilí na ženách jetreba zohľadniť všetky zbrane, vrátane strelných zbraní, nožov a nebezpečných predmetov, ktorými by partner/manžel mohol žene a deťom spôsobiť zranenia.
Kontrolujúce správanie a izolácia	Kontrolujúce správanie sa považuje za významný rizikový faktor opakovaného, závažného a potenciálne smrteľného ohrozenia. Izolácia je bežná stratégia, ktorou násilný partner/manžel uplatňuje nad ženou a deťmi kontrolu, môže mať vážne formy ako obmedzovanie slobody (napr. zamykanie ženy).
Prenasledovanie	Prenasledovanie súvisí so smrteľným a závažným ohrozením žien a spája sa s fyzickým násilím, s pokusmi o zabitie a so zabitím. K prenasledovaniu dochádza v čase odchodu ženy alebo násilného muža zo spoločnej domácnosti, rozchodu, rozvodu, ale môže sa objaviť aj počas trvania vzťahu.
Sexualizované násilie	Skúsenosť žien zažívajúcich násilie potvrdila, že častou formou násilia je sexualizované násilie. U žien, ktoré zažívajú sexuálne útoky, je pravdepodobnejšie, že sú v dôsledku násilia vystavené vážnejším zraneniam a opakovanému násiliu.
Vyhrážanie sa zabitím, vyhrážanie sa ublížením, nátlak	Praktické skúsenosti ukazujú, že závažnému násiliu často predchádza vyhrážanie sa.

Škrtenie a dusenie	Škrtenie a dusenie sú veľmi nebezpečné formy násilia; približne polovica obetí femicíd zažila v poslednom roku svojho života pokus o uškrtenie.
---------------------------	---

Rizikový faktor	Rizikové faktory spojené so správaním násilného muža
Problémy súvisiace s drogami alebo alkoholom	Hoci užívanie drog a alkoholu nie je príčinou alebo ospravedlnením násilia na ženách, ich užívanie sa spája so zvýšeným ohrozením femicídou a závažným násilím.
Majetníckosť, extrémna žiarlivosť a iné poškodzujúce patriarchálne postoje	Extrémna žiarlivosť a majetníckosť tiež súvisia so závažným násilím. Zvýšenie stupňa nebezpečenstva navyše ovplyvňujú postoje násilných mužov, ako sú veľmi rigidné chápanie mužskej alebo rodinnej cti a pocit, že žena je ich majetkom.
Problémy týkajúce sa duševného zdravia, vrátane vyhrážania sa a pokusov o samovraždu	Psychické problémy násilného muža (vrátane depresie) súvisia so zvýšeným ohrozením opakovaným násilím a závažnými formami násilia. Vyhrážanie sa spáchaním samovraždy a zlé psychické zdravie násilného muža sú rizikové faktory v prípadoch, v ktorých dochádza k femicíde a samovražde. V 32% prípadoch femicíd sa násilný muž následne pokúsil o samovraždu.
Ekonomický tlak	Zmeny finančného statusu a strata zamestnania násilného muža predstavujú silné rizikové faktory v prípadoch femicíd v dôsledku násilia a spájajú sa s predstavami o mužskosti.

Rizikový faktor	Ako vníma nebezpečenstvo žena
Strach o seba alebo o iných	Výskum ukazuje, že existuje silný vzťah medzi tým, ako hroziace nebezpečenstvo odhadne samotná žena, a násilím, ktoré voči nej muž reálne použije. No niektoré ženy môžu násilie aj zľahčovať a podceňovať. V štúdii o femicídach zistili autorky Campbell a kol. (2003), že asi polovica žien nevnímala takýto vysoký stupeň ohrozenia svojho života.

Je dôležité, aby sme porozumeli strachu, ktorý žena prežíva vo vzťahu k tomu, čo jej môže násilný partner/manžel urobiť. Potrebujeme porozumieť:⁴¹

- » čoho sa žena bojí;
- » koho sa bojí;
- » kto je muž, ktorý sa k nej správa násilne;
- » je ešte niekto, kto sa k žene správa násilne (môže to byť niekto zo širšej rodiny, alebo komunity);
- » žije táto osoba so ženou a násilným partnerom/manželom v spoločnej domácnosti;
- » kde bývajú ďalšie osoby, ktoré sa k žene správajú násilne;
- » o koho sa žena bojí - o seba/deti/súrodencov/rodičov;
- » čo by bol násilný partner/manžel schopný urobiť (napr. fyzické, sexuálne násilie, zabiť ženu/deti/súrodencov/rodičov).

Rizikový faktor	Závažné okolnosti
Odchod z násilného vzťahu	Odchod z násilného vzťahu je všeobecne vnímaný ako významný rizikový faktor, ktorý vedie k závažnej ujme alebo femicíde. ⁴²
Kontakt s dieťaťom/ deťmi	Konflikt súvisiaci so stykom s deťmi sa bežne objavuje po odchode ženy z násilného vzťahu a často predstavuje nebezpečenstvo opakovaného násillia pre ženy aj pre deti.
Nevlastné dieťa žijúce v domácnosti	Rizikové faktory pre femicídy spáchané intímnyimi partnermi žien zahŕňajú aj situácie, keď v domácnosti žije nevlastné dieťa alebo deti násilného muža.
Násilie počas tehotenstva	Približne 30% prípadov násillia na ženách začína počas tehotenstva. Násilie počas tehotenstva je rizikový faktor pre závažné a smrteľné ohrozenie. Tehotné ženy sú vystavené nebezpečenstvu, že zažijú menej aj viac závažné formy násillia, väčšmi ako ženy, ktoré nie sú tehotné.

⁴¹ SafeLives Dash risk checklist for the identification of high risk cases of domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence, s.3-4, dostupné na <https://safelives.org.uk/practice-support/resources-identifying-risk-victims-face>

⁴² Rodovo podmienené vraždy žien ich intímnyimi partnermi

Výskum ukazuje, že ženy sú po odchode z násilného vzťahu obzvlášť ohrozené v prvých dvoch mesiacoch.⁴³ Riziko závažného násilia a vraždy sa môže zvýšiť, ak sa žena pokúsi vzťah ukončiť alebo od násilného partnera odíde, pretože muž stráca kontrolu nad ženou a na to, aby ju znovu získal, vystupňuje násilné správanie.

Humphreys a Thiara (2003) v štúdiu zistili, že jedna tretina žien, ktoré odišli od násilného partnera/manžela, zažila ďalšie násilie a obťažovanie od svojich bývalých partnerov/manželov a že ženy a deti boli zvlášť zraniteľné počas kontaktu násilného partnera/manžela s deťmi.⁴⁴

Posudzovanie a manažment rizík

Cieľom posudzovania rizík (odhadu nebezpečenstva) nie je predpovedať riziko, ale skôr ho posúdiť s cieľom zabezpečiť adekvátne opatrenia na zvýšenie bezpečia a ochranu žien a detí.⁴⁵ Odhad nebezpečenstva nám pomáha identifikovať ženy a deti, ktoré sú vystavené nebezpečenstvu opakovaného násilia, závažných zranení alebo usmrtenia, a prípady, v ktorých sa násilie stupňuje.⁴⁶

Riziko násilia je mnohotvárne a je nutné vziať do úvahy aj povahu, závažnosť, frekvenciu alebo trvanie násilia⁴⁷, ako aj hrozbu násilia. Riziká sú dynamické a neustále sa menia, niekedy aj v priebehu krátkeho času ⁴⁸, v závislosti od meniacej sa situácie konkrétnej ženy. Existuje celý rad faktorov a osobitných okolností, ktoré môžu zvyšovať ohrozenie ženy a/alebo detí, napr. separácia, súdne pojednávanie, kontakt s deťmi, nezamestnanosť a pod.

Kľúčovú úlohu pri posudzovaní a vyhodnocovaní miery ohrozenia ženy a detí násilím zohráva kvalita a hĺbka zhromaždených informácií. Odhad nebezpečenstva značne závisí aj od zručností a skúseností človeka, ktorý ho so ženou robí. V mnohých krajinách je dobrou praxou, že nástroje na odhad nebezpečenstva používajú špecificky zaškolení pracovníci a pracovníčky rôznych profesií, ktoré prichádzajú do kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie a ich deťmi ako sú polícia, orgány sociálno-právnej ochrany detí, lekári a zdravotnícky personál ako aj organizácie poskytujúce špecifické podporné služby pre ženy.

Vysoká kvalita odhadu nebezpečenstva vyžaduje špecializované vzdelávanie a supervíziu.⁴⁹ Ak nemáte špecializované vzdelávanie v tejto oblasti, podporte ženu v tom, aby vyhládala špecializované podporné služby.

⁴³ Wilson and Daly, 1993; ACPO Findings from the Multi-agency Domestic Violence Homicide Review Analysis, 2003 v SafeLives Dash risk checklist for the identification of high risk cases of domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence

⁴⁴ Humphreys & Thiara, 2003 v SafeLives Dash risk checklist for the identification of high risk cases of domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence, s.5

⁴⁵ Logar, R., Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

⁴⁶ Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015

⁴⁷ R. Logar, B. Marvanová Vargová, U. Rösemann, PROTECT - Identifikácia a ochrana žien a detí vystavených hrozbe zvlášť závažného rodovo podmieneného násilia – prehľadová štúdia. Druhé, revidované vydanie, WAVE, Viedeň 2011, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTI_Protecting_High_Risk_Victims_2011_Slovak.pdf

⁴⁸ Môže ísť aj o pár hodín

⁴⁹ tamtiež

Podrobný a komplexný odhad nebezpečenstva je možné urobiť iba vtedy, ak:

- » ho robíme spoločne so ženou;
- » prebehne dôkladný proces zhromažďovania informácií o povahe a rozsahu násilia a kontroly, ktoré sú vo vzťahu prítomné, preskúmate minulé i súčasné skúsenosti ženy týkajúce sa vyhrožok zabitím a vážnych zranení;
- » je založený na hĺbkových poznatkoch o rizikových faktoroch;
- » je výsledkom kvalitného vedenia rozhovoru a kvalitných techník na získavanie informácií; podložený odbornými poznatkami a náležitým vzdelávaním a tréningom v oblasti posudzovania nebezpečenstva.⁵⁰

Odhad nebezpečenstva založený na predsudkoch, stereotypoch, mylných presvedčeniach, nedostatočných poznatkoch a nespoľahlivých informáciách bude viesť k ohrozeniu ženy a/alebo jej detí.⁵¹

V procese posudzovania rizík (odhad nebezpečenstva), je nevyhnutné brať do úvahy existujúce rizikové faktory v konkrétnom prípade a odpovedať na nasledujúce otázky:⁵²

- » Aké vážne je riziko ujmy, vystupňovania násilia a/alebo vraždy?
- » Môže muž spôsobiť žene a/alebo deťom ujmu, alebo ich zabiť? Ako môžeme posúdiť, čoho je muž schopný?

⁵⁰ WAVE (2012), PROTECT II - Rozvíjanie kapacít v oblasti odhadu nebezpečenstva a manažmentu bezpečia na ochranu žien ohrozených zvlášť závažnými formami násilia, Viedeň, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTII_Risk_Assessment_and_Safety_2012_English.pdf

⁵¹ tamtiež

⁵² Logar, R., Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

05

Bezpečie žien a detí

Zaistenie bezpečia a ochrany nie je zodpovednosťou ženy, ale je povinnosťou štátu a jeho inštitúcií. Z tohto dôvodu je to úloha najmä inštitúcií presadzujúcich zákon, ale aj ostatných inštitúcií, postarať sa o bezpečie a ochranu žien a detí.⁵³

Poznanie a manažment rizík by mali byť integrálnou súčasťou práce všetkých zainteresovaných inštitúcií a organizácií. Každá inštitúcia, ktorá sa podieľa na riešení situácie žien zažívajúcich násilie v partnerských vzťahoch a ich detí, by mala mať jasne definované postupy, v centre ktorých je bezpečie a ochrana žien a ich detí pred ďalším násilím.⁵⁴

S tým súvisí aj fakt, že pri vyšetrovaní a/alebo rozhodovaní o prípadoch násilia na ženách v partnerských vzťahoch sa neodporúča napríklad využívať postupy ako sú konfrontácia, mediácia alebo iné, podobné postupy. Jeden z dôvodov vychádza z chápania dynamiky moci a kontroly v násilnom vzťahu, ktorá vylučuje rovnocenné postavenie oboch strán pri využívaní týchto postupov. Ďalším dôvodom je, že tento typ postupov vystavuje ženy a deti riziku stupňovania nátlaku zo strany násilného muža. Zároveň násilnému mužovi umožňujú opätovne ženu a deti zastrašovať alebo ohrozovať.

Každá inštitúcia (vrátane súdov a prokuratúry) by mala mať zároveň bezpečnostné opatrenia na ochranu žien a ich detí v čase ich návštevy v priestoroch inštitúcie. Ženy a deti musia mať zaistené bezpečie pred vstupom do priestorov inštitúcie, počas návštevy v nej a pri odchode z jej priestorov. Platí to zvlášť pre situácie, v ktorých existuje možnosť, že sa v priestore inštitúcie žena a/alebo deti stretnú s násilným mužom.⁵⁵

Ako vytvoriť pre ženy a deti bezpečné prostredie

Ženy a deti, ktoré zažívajú opakované násilie, sú vážne traumatizované a prvým krokom, aby sa mohli pohnúť v živote ďalej, je pomôcť im vytvoriť bezpečie a obnoviť kontrolu nad svojim životom. Bezpečie a bezpečnosť žien a ich detí musí byť v centre všetkých intervencií.⁵⁶

Žena, ktorá zažíva násilie, je zo samotnej podstaty násilia ako uplatňovania moci a kontroly nad ženou, ako aj jeho dopadov, fakticky aj v súdnych konaniach vedených v súvislosti s riešením násilia v znevýhodnenom postavení. Je dôležité túto nerovnováhu moci kompenzovať, pričom potrebné opatrenia nevyžadujú žiadne legislatívne zmeny, často postačuje taký prístup, ktorý umožní žene cítiť sa dostatočne bezpečne. Vytvorenie bezpečného prostredia znamená okrem zais-

⁵³ Tamtiež str. 46

⁵⁴ Tamtiež

⁵⁵ Tamtiež

⁵⁶ Herman, J.L. (1992). Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence. New York: Basic Books v Logar, R., Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.46, dostupné na http://files.server.wave-network.org/trainingmaterials/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

tenia fyzického bezpečia ženy aj vytvorenie podmienok, ktoré uľahčia žene dôverovať prebiehajúcim procesom a budú predchádzať sekundárnej viktimizácii a traumatizácii.

Fyzické bezpečie

» Pokiaľ to okolnosti dovoľujú, je vhodné zabezpečiť, aby žena neprišla do kontaktu s násilným partnerom pred a po výsluchu alebo pred pojednávaním a po ňom. Dôležité je umožniť žene bezpečný odchod z budovy inštitúcie, hlavne v tých prípadoch, keď žena hovorí o tom, že má strach z násilného partnera alebo o tom, že ju partner prenasleduje. Rovnako dôležité je zabezpečiť bezpečie detí.

» Je dôležité obmedziť kontakt ženy s násilným partnerom na nevyhnutné minimum. Násilní partneri majú často dlhoročné skúsenosti s tým, ako “vyviesť ženu z rovnováhy” a každý kontakt s násilným partnerom predstavuje pre ženu riziko opätovnej traumatizácie.

» Ak je prítomnosť ženy a/alebo detí a násilného muža v jednom priestore nevyhnutná, je dôležité, aby sa násilný muž nedostal do ich bezprostrednej blízkosti.

» Ak je potrebné na výsluch alebo pojednávanie čakať v priestoroch inštitúcie, je rovnako dôležité zaistiť, aby sa žena a deti nemuseli zdržiavať v jednej miestnosti alebo priestore vyhradenom na čakanie spolu s násilným mužom.

Pokiaľ žena prichádza do budovy inštitúcie spolu s deťmi, je vhodné vždy, keď je to možné, zaistiť pre jej deti bezpečný priestor, kde môžu na mamu počkať a neprídu do kontaktu s násilným mužom.

Posilnenie dôvery ženy

Prvým predpokladom pre vytvorenie prostredia, v ktorom sa žena bude cítiť bezpečne, je ženu pozorne počúvať a aktívne prejavovať záujem o to, čo hovorí. Mnoho žien má skúsenosť, že to čo hovoria, okolie neberie vážne alebo sú ich výpovede o prežitom násilí spochybňované a zľahčované. Častokrát sa stretnú s nepochopením, hodnotením a obviňovaním zo strany ľudí, u ktorých hľadajú pomoc a podporu.⁵⁷ Po takýchto skúsenostiach môžu nadobudnúť pocit, že zo situácie násilia neexistuje východisko a nikto im nepomôže.⁵⁸

Preto je veľmi dôležité, aby odborníci a odborníčky (vrátane sudcov a sudkýň, či prokurátorov a prokurátoriek), ktorí a ktoré prichádzajú do kontaktu so ženami zažívajúcimi násilie a mužmi, ktorí sa násilne správajú, mali čo najviac informácií a čo najlepšie násiliu na ženách rozumeli.⁵⁹

⁵⁷ Pozri kapitolu „Sekundárna viktimizácia“

⁵⁸ Toolkit pre odbornú verejnosť, Fenestra, 2013

⁵⁹ Tamtiež.

Je dôležité mať na pamäti, že násilní partneri ženám často:

- » hovoria, čo majú robiť a čo nemajú robiť;
- » uplatňujú nad nimi totálnu moc a kontrolu;
- » obviňujú ich a prenášajú na ne zodpovednosť za svoje násilné správanie.

» Ak ženy cítia, že sa tento prístup akýmkoľvek spôsobom opakuje zo strany inštitúcií, s najväčšou pravdepodobnosťou vám nebudú dôverovať.

» Ak je to možné, je dobré vyhnúť sa otázkam, ktoré sa začínajú slovom “prečo”. Tieto otázky v sebe často nesú obviňovanie, resp. tak môžu byť ženou vnímané.

Ako sa nepýtať: ⁶⁰

- » Prečo ste neodišli skôr?
- » Viete prečo vám ubližuje?
- » Ako s ním môžete po tom všetkom ostať?
- » Neprovovali ste ho?
- » Prečo ste nevyhládali pomoc skôr?
- » Prečo ste sa k nemu v minulosti po odchode vrátili?

» Pre posilnenie dôvery môže byť prospešné, ak sú otázky zamerané na násilné skutky sprevádzané vyjadrením empatického predpokladu, že pre ženu môže byť emocionálne náročné na tieto otázky odpovedať a zároveň vysvetlením, prečo sú jej odpovede pre konanie dôležité.

» Atmosféra nulovej tolerancie násilia v priebehu konania je pre vyrovnanie mocenskej nerovnováhy medzi ženou a jej násilným partnerom kľúčová. V praxi to znamená aktívne využívanie autority prokurátora alebo prokurátorky, sudcu či sudkyne na rázne zastavovanie akýchkoľvek prejavov účastníkov konania či strán sporu zameraných na zastráňovanie, zahanbovanie či ponižovanie iných účastníkov konania.

Znižovanie stresujúcich faktorov ako prevencia opakovanej traumatizácie

» Účasť na výsluchu alebo súdnom pojednávaní je stresujúca pre väčšinu laikov; pre ženy, žijúce v chronickom strese môže byť tento dodatočný stres kritický. Hoci aj intelektuálne môžu rozumieť postupom v prebiehajúcom konaní, komplexnosť situácie môže byť pre ne zahlcujúca. Veľkou podporou môže byť zrozumiteľná informácia o tom, ako bude štruktúrovaný výsluch alebo pojednávanie a priebežné informovanie o tom, čo už prebehlo a čo sa bude diať ďalej.

⁶⁰ Tamtiež.

» Je dôležité poskytnúť žene v rámci možností toľko času na zodpovedanie otázok, koľko potrebuje. Tlak na ženu a prejavovanie netrpezlivosti zvyšuje u ženy mieru prežívaného stresu a len zriedka vedie k želanému výsledku zaistiť plynulosť prebiehajúceho konania.

» Informovanosť ženy o jej možnostiach je kľúčová. Niektoré ženy majú oporu v právnom zastúpení, pre mnoho žien je však právna pomoc nedostupná. Preto je prospešné žene poskytnúť kontakty na podporné služby pre ženy, ktoré zvyčajne ženám a ich deťom poskytujú komplexnú pomoc a podporu, vrátane právnej pomoci a podpory počas rôznych konaní.

V procese zaistovania bezpečia žien a ich detí je dôležité pamätať na to, že inštitucionálna moc a kontrola nesmie nahradiť moc a kontrolu, ktorú voči žene a deťom uplatňuje muž, ktorý sa k nim správa násilne.

06

Dopady prežitého násilia na správanie a prežívanie žien

Ženy, ktoré zažívajú násilie zo strany partnera, o ňom často nehovoria. Majú pre to mnoho dôvodov. Násilní muži sa často vyhrážajú svojim partnerkám a ženy sa obávajú, že vyhrážky uskutočnia. Mnoho žien zažíva pocity viny a hanby za násilie, ktoré zažívajú. Počas života v násilnom vzťahu ženy robia množstvo aktívnych krokov, ktorými chránia svoj život a životy svojich detí.⁶¹

Opakované vystavovanie násiliu alebo jeho hrozbám má nezanedbateľné dopady na psychické zdravie žien. Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie⁶² je u žien, zažívajúcich násilie v partnerských vzťahoch, dvojnásobná pravdepodobnosť rozvoja psychického ochorenia v porovnaní so ženami bez histórie násilia. Jedná sa pritom o širokú škálu psychických dopadov a ich prejavy sa u jednotlivých žien môžu veľmi líšiť.

Celoeurópsky reprezentatívny prieskum o násilí na ženách z roku 2014⁶³ skúmal aj dlhodobé dopady na psychické zdravie žien. Slovenské respondentky uvádzali tieto najčastejšie dlhodobé dopady násilia:

- » Pocit zraniteľnosti – 46% žien
- » Úzkosť – 41% žien
- » Strata sebavedomia – 28% žien
- » Depresie – 24%

V súvislosti s dopadom prežitého násilia sa často spomína a v súdnoznaleckej praxi aj využíva tzv. „syndróm týranej osoby“ ako súbor príznakov poukazujúcich na to, že osoba zažíva alebo zažila násilie. Ide o koncept, ktorý síce nie je psycho-diagnostickým termínom, považuje sa však za „legitímny syndróm viktimizácie“, teda toho, že osoba zažila násilie a to má dopad na jej emocionálne prežívanie a správanie⁶⁴. Ide zároveň o odbornou verejnosťou diskutovaný a aj kritizovaný termín. Jednou z hlavných línií kritických postojov k jeho využívaniu v praxi je, že nezohľadňuje žitú skúsenosť žien s násilím pokiaľ skúmanie jeho prítomnosti nie je sprevádzané podrobným skúmaním foriem a vzorcov násilia, ako aj komplexom ďalších faktorov, ktoré majú vplyv na správanie a emocionálne prežívanie žien⁶⁵.

Ďalším často uvádzaným dopadom je Posttraumatická stresová porucha alebo najnovšie oddelená diagnostická kategória Komplexná posttraumatická stresová porucha, ktorá zohľadňuje aj dopady opakovaného alebo pretrvávajúceho vystavenia traumatickému zážitku, často spôsobovaného inou

61 Toolkit pre odbornú verejnosť, Fenestra, 2013

62 World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines; Geneva: WHO; 2013b

63 Violence against women: An EU – wide survey European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, dostupné na <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

64 Karkošková, S.: Znalecké posudzovanie domáceho násilia v kontexte poručenských sporov o deti. Metodologické východiská a pre súdnych znalcov a súdne znalkyne.

Bratislava, 2017, dostupné na: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Znalecke-posudzovanie-domaceho-nasilie-v-kontexte-porucenskyh-sporov-o-deti.pdf>

65 Tamtiež.

osobou. Časť odbornej verejnosti však poukazuje na to, že hoci snahy o kategorizáciu psychických dopadov traumatických zážitkov prechádzajú zásadným vývojom, ani ostatná kategorizácia neposahuje všetky možné prejavy, hlavne tie subtílnejšie a menej dramatické. Navyše je dôležité pamätať na to, že absencia príznakov Posttraumatickej stresovej poruchy nesignalizuje, že obeť nie je traumatizovaná.⁶⁶ Zo skúseností z práce so ženami a deťmi, ako aj z výskumov je však zjavné, že prežité násilie má vážne dopady na psychické, aj fyzické zdravie žien a ich detí.

Pre správne chápanie týchto dopadov a najmä ich prejavov v správaní a reakciách žien a detí je nevyhnutné podrobné preskúmanie histórie násillia, foriem násillia a vzorcov násillného správania a hĺbková znalosť problematiky násillia na ženách.

Čo je to traumatický zážitok?

Traumatický zážitok je udalosť alebo séria udalostí, vyvolávajúcich nadmerný stres, a je sprevádzaný pocitmi strachu a bezmocnosti. Nadmerný stres vyvolaný inou osobou sa vyskytuje pri násillí a hrozbe násillím alebo smrťou spojených s nemožnosťou zo stresujúcej situácie uniknúť, ani sa jej vyhnúť. Túto situáciu, ako aj možnosť úniku, človek nevyhodnocuje na vedomej (racionálnej) úrovni, ale na úrovni vývojovo nižších mozgových štruktúr, a preto reakcia nie je zväčša ovplyvniteľná vôľou. U žien, ktoré zažívajú násillie, je traumatické vyhodnocovanie situácie posilňované aj tým, že predošlé stratégie vyhnúť sa násilliu alebo sa brániť boli neúspešné alebo úspešné len krátkodobo a hrozba násillia je stále prítomná.

Hrozba násillia v nejakej forme pretrváva aj v období, kedy žena rieši svoju situáciu súdnou cestou. Podaním relevantných návrhov na súd alebo oznámenie násillia orgánom činným v trestnom konaní sú jedným z prostriedkov, ktorými sa žena snaží odstrániť násillie alebo jeho hrozbu zo svojho života.

Aké má dopady vystavenie opakovanému násilliu a traumatizácii na správanie žien?

To, že človek trpí následkami dlhodobého nadmerného stresu či posttraumatickej stresovej poruchy, nebýva zrejmé na prvý pohľad. Často sa jedná o subtílne prejavy, ktoré bývajú okolím vyhodnocované ako vady charakteru. Pre ženu to často znamená, že šance na výsledok súdneho konania v jej prospech sa znižujú. Keďže ich súvislosť s prežitou traumou nemusí byť očividná, nasledujúce príklady sa zaoberajú práve nimi.⁶⁷

Žena sa správa neprimerane situácii

Pri vystavení situácii ohrozujúcej zdravie alebo život reaguje ľudský organizmus mobilizáciou zdrojov na útok alebo útek, a ak sú tieto stratégie nemožné alebo neúspešné, dochádza k preťaženiu autonómneho nervového systému a k tzv. zamrznutiu. Traumatická situácia teda ostáva nevyriešená a nervový systém má tendenciu opakovane sa pokúšať ju vyriešiť aj vtedy, keď reálne žiadne ohro-

⁶⁶ Tamtiež.

⁶⁷ Herman, J. Trauma and recovery: The Aftermath of Violence from Domestic Abuse to Political Terror. New York: Basic Books.1997

zenie nie je prítomné. Ak je autonómny nervový systém ženy pripravený na útok alebo útek, žena pôsobí podráždene, agitovane až útočne, nadmerne reaguje aj na minimálne impulzy, má problém sa sústrediť, resp. je sústredená iba na jednu vec a tú neustále prináša. Môže pôsobiť, že nepočúva a nereaguje na to, čo hovoria ostatní, prípadne môže byť plačlivá. Stav zodpovedajúci zamrznutiu sa môže prejaviť tak, že žena pôsobí otupelo a neprítomne, prípadne ľahostajne, ako keby jej na priebehu konania vôbec nezáležalo. Tieto stavy sa pritom môžu striedať aj v priebehu krátkych časových úsekov.

Žena náhle zmení správanie

Jednou z najčastejších príčin zmeny správania ženy býva tzv. “flashback”, čiže opätovné prežívanie traumatickej udalosti z minulosti na emocionálnej rovine, často bez uvedomovaného faktického obsahu spomienky. K flashbacku môže dôjsť nielen pri verbálnom pripomínaní traumatických udalostí, ale aj pri senzorických impulzoch, ktoré často nedokáže odhaliť ani samotná žena, čo jej prakticky znemožňuje zvoliť si vhodnú reakciu. Tieto impulzy zdanlivo s traumatickou situáciou nesúvisia, ale v minulosti boli počas traumatickej situácie prítomné, napríklad určitá vôňa alebo zápach, výraz tváre, gesto, slovné spojenie a podobne. Násilný partner ženy môže tieto impulzy rozpoznať a cielene ich využívať s vedomím, že okolie ich nedokáže identifikovať ako formu zastrašovania.

Príklad flashbacku

Žena, ktorá počas súdneho konania pôsobila vyrovnane, počas svojej svedeckej výpovede náhle stratila niť a začala pôsobiť rozrušene a zmätene. Keď sa táto situácia zopakovala viackrát, žena si všimla, že spúšťačom jej reakcií bolo nenápadné správanie jej manžela, ktorý imitoval prstami oboch rúk poklopkávanie po stole. Práve manželovo poklopkávanie prstami po stole v minulosti zvyklo predchádzať násilnému útoku, bolo jeho predzvesťou. Hoci v súčasnej situácii na pojednávaní nehrozí žene bezprostredné ohrozenie násilím zo strany manžela, ako tomu bolo v minulosti, keď začal poklopkávať prstami po stole, žena opätovne prežíva situáciu ako ohrozujúcu a prežíva extrémny stres.

Žena pôsobí nedôveryhodne

To, že traumatický stres narúša epizodickú pamäť, je všeobecne prijímaným vedeckým faktom. Výsledkom tohto narušenia je, že v rôznej miere klesá schopnosť vybaviť si spomienku na traumatickú udalosť v zmysle konkrétnych faktov (kde, kedy a ako udalosť prebehla), ako aj schopnosť spomenúť si na časovú následnosť priebehu udalosti alebo viacerých udalostí. Úplná strata pamäte - traumatická amnézia - pritom nebýva úplne bežná. Častejšie je možné pozorovať výpadok spomienok na detaily traumatickej udalosti a ich časový sled, pričom spomienka na podstatu udalosti ostáva zachovaná. V prípade žien zažívajúcich násilie sa situácia komplikuje o skutočnosť, že zažili sériu traumatických udalostí, ktoré sa môžu v spomienkach navzájom prelínať či prekrývať. Prirodzenou funkciou mozgu je zabudnuté detaily dopĺňať, najčastejšie detailmi iných spomienok, pričom tieto vyplnenia zabudnutých detailov nie sú v čase stabilné a môžu sa meniť. **Výsledkom toho môže byť, že žena nedokáže popísať niektoré detaily a časovú následnosť traumatických udalostí konzistentne a preto pôsobí nedôveryhodne.**

V tomto kontexte sa ponúka otázka, či je možné považovať svedectvo ľudí s narušenou epizodickou pamäťou za dostatočne relevantné. Táto otázka sa stala kľúčovou v procese Medzinárodného tribunálu pre vojnové zločiny v Haagu, kde v súdnom procese v roku 1998 prvýkrát svedčili znalci

o vplyve traumatickej udalosti na pamäť a vybavovanie si spomienok a súd prijal ich závery, že post-traumatické spomienky sú nekonzistentné, ale dostatočne presné.⁶⁸

Zo skúmania skúseností žien s násilím v partnerských vzťahoch a jeho dopadov je známe, že sa viac ako iným násilným trestným činom podobá dopadom situácie, keď je človek rukojemníkom alebo vojnovým zajatcom.⁶⁹

Žena zľahčuje alebo bagatelizuje prežité násilie

Môže sa stať, že žena ospravedlňuje skutky násilného muža a preberá za ne vinu na seba, prípadne ich popiera, čím ide proti vlastným záujmom. Prečo k tomu dochádza, má mnoho vysvetlení. V prípade, ak je prítomný násilný partner, najpravdepodobnejším vysvetlením je strach z ďalšieho násilia.

Pre mnoho žien je hovorenie o prežitom násilí zahanbujúce a pripisovanie si viny poskytuje falošný dojem, že nad násilím môžu mať kontrolu a tak sa mu vyhnúť.

Existuje však aj niekoľko ďalších psychologických faktorov: **popieranie, racionalizácia a zľahčovanie** prežitého násilia sú bežnými stratégiami zvládania a vyrovnania sa s násilím nielen u ľudí, ktorí násilie zažili, ale aj u ich blízkych. **Rovnakú stratégiu využívajú aj násilní muži s cieľom zaistiť a vynútiť si nad ženou kontrolu.**

⁶⁸ Landy F. Sparr, J. Douglas Bremner: Post-traumatic Stress Disorder and Memory. Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online Mar 2005, 33 (1) 71-78

⁶⁹ Pozri napríklad Herman, J. Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence from Domestic Abuse to Political Terror. New York: Basic Books.1997 alebo Stark, E. Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty. Prepared for Violence Against Women : Complex Realities and New Issues in a Changing World, Les Presses de l'Université du Québec (2012) dostupné na https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf

07

Sekundárna viktimizácia

Sekundárna viktimizácia⁷⁰ je negatívne alebo necitlivé správanie sa k žene, ktorá zažila násilie, ktorá takúto reakciu prežíva ako ďalšie porušovanie jej práv.⁷¹ Najčastejšie ide o obviňovanie ženy z násilia, ktoré zažíva alebo zažila. Takéto obviňovanie zažívajú ženy zo strany inštitúcií, ale aj zo strany blízkych ľudí a rodiny alebo médií, ktoré o prípadoch násilia na ženách necitlivo informujú.

Ľudia majú tendenciu obviňovať ženy z prežitého násilia z viacerých dôvodov a väčšina takéhoto správania pramení z predsudkov, stereotypov a mylných predstáv o ženách zažívajúcich násilie, o páchatel'och násilia, o násilí na ženách vo všeobecnosti a aj z potreby cítiť sa bezpečne. „Násilní muži tiež obviňujú z násilia, ktoré páchajú, ženy. Chcú sa tak vyhnúť trestu a mať naďalej slobodu dopúšťať sa násilia...“⁷²

Výskumníci a výskumníčky vyvinuli niekoľko teórií o fenoméne obviňovania žien:

Teória o „spravodlivom svete“

Táto teória je založená na presvedčení, že svet je bezpečné a spravodlivé miesto, kde ľudia majú to, čo si zaslúžia, alebo inými slovami, že dobré veci sa dejú dobrým ľuďom a zlé veci zlým ľuďom. Podľa tejto teórie si preto môžu ľudia myslieť, že žena zažila násilie vlastnou vinou.⁷³ Týmto spôsobom si ľudia, ktorí veria v takýto spravodlivý svet, dokážu udržať svoje presvedčenie, pretože to, čo vidia, je niekto, kto si svoje utrpenie „zaslúži“.⁷⁴ Obviňovanie ženy podporuje presvedčenie o jej osobnej zodpovednosti a zároveň pomáha ľuďom udržať si istú mieru pocitu kontroly nad tým, čo sa v spoločnosti deje.⁷⁵

⁷⁰ Preložené z a spracované podľa: Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, str. 11-15, 30-33; Council of Europe, 2015, (krátené), dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

⁷¹ Orth U. Secondary victimization of crime victims by criminal proceedings. Social Justice Research. 2002;15:313–325.

⁷² Schoellkopf, J. C., (2012). In: Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015

⁷³ Victim Blaming (2009) v Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015

⁷⁴ Victim Blame (2007) v Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015

⁷⁵ Kay, A.C., Jost, J.T., & Young, S. (2005) v Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015

Teória vlastnej nezraniteľnosti

Táto teória hovorí o princípe obviňovania žien z násilia, ktoré zažívajú, ako prostriedku na ochranu vlastného pocitu nezraniteľnosti. Ľudia sa spoliehajú na pocit istoty a bezpečia a odmietajú myšlienku straty kontroly nad svojim životom alebo telom. Obviňovanie žien z násilia, ktoré zažívajú alebo zažili, dáva spoločnosti falošný pocit bezpečia cez presvedčenie, že žena musela urobiť niečo zlé, ak sa k nej manžel, alebo partner správa násilne. Tým, že sa voči ženám zažívajúcim násilie negatívne vymedzíme (čiže „my verzus ony“ - „to sú tie ženy, ktoré zažívajú alebo zažili násilie, my sme iní/é, nám sa to nemôže stať“) sa od nich vzd'al'ujeme a vytvárame si falošné presvedčenie, že my násilie zažiť nemôžeme.

Dôsledky obviňovania žien z prežitého násilia

Obviňovanie žien z násilia má viaceré negatívne a zničujúce dôsledky. Na emocionálnej úrovni spomeňme opätovnú traumatizáciu s negatívnymi dopadmi na zdravie a kvalitu života žien. Na medzil'udskej úrovni môže obviňovanie z prežitého násilia viesť k nedôvere voči iným ľuďom a k pokračovaniu sociálnej izolácie, ktorá je významným rizikovým faktorom opakovaného násilia. Na systémovej úrovni vidíme dopad obviňovania najmä na miere ohlasovania ďalšieho násilia ženou polícii, alebo iným inštitúciám.⁷⁶

Celoeurópsky reprezentatívny výskum o násilí na ženách, ktorý realizovala Európska agentúra pre základné práva (2014) poukázal na to, že miera ohlasovania násilia ženami je stále nízka a je treba ju zvýšiť.

Aktívna a vedomá práca s mylnými presvedčeniami, stereotypnými predstavami o ženách, ktoré zažívajú násilie, a tendenciou obviňovať ženy z násilia, je veľmi účinné opatrenie na zvýšenie dôvery žien v systém ochrany a pomoci.

Ako sa vyhnúť sekundárnej viktimizácii

Vytvorenie systému, ktorý vychádza z potrieb žien zažívajúcich násilie a z chápania násilia na ženách ako porušovania ľudských práv žien, je nielen povinnosťou, ktorú krajiny majú z pohľadu medzinárodných záväzkov, ale predovšetkým nevyhnutnosťou na to, aby ženy, ktoré vyhľadajú pomoc, cítili z intervencií všetkých inštitúcií skutočnú podporu.

Je dôležité, aby sme si uvedomovali naše vlastné presvedčenia a postoje, a aby sme ich neprenášali do našej práce. Je nevyhnutné, aby sme vedome pracovali na tom, že nebudeme ženy obviňovať z násilia, ktoré prežili, alebo sa voči nim negatívne vymedzovať v zmysle „mne sa to nemôže stať“, čo znamená, že ak nejaká žena zažíva násilie, musela urobiť niečo zlé, niečo, čím si ho zaslúžila.

Ako pomôcka k lepšiemu uvedomeniu si vlastných predsudkov môžu byť otázky, ktoré si budeme klásť: Odkiaľ pramení moja nedôvera v to, čo mi žena hovorí? Akým presvedčeniam o ženách zažívajúcich násilie verím? Prikladám rovnakú váhu tomu, čo mi hovorí žena a tomu, čo počujem od muža, ktorý sa správa násilne?

⁷⁶ Coates, L., Richardson, C., & Wade, A. (2006, May) v Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015

Tlak na zmenu správania nemá byť smerovaný na ženy, ale na násilných mužov, aby zmenili svoje správanie a prestali sa správať násilne.

Budovanie dôvery žien zažívajúcich násilie v systém

Pri poskytovaní pomoci a podpory potrebujeme uznať, že pre ženy nie je ľahké vyhľadať pomoc. Nie je samozrejmé, že keď žena zažije násilie a vstúpi do budovy inštitúcie alebo organizácie, kde sa rozhodla vyhľadať pomoc, automaticky začne otvorene a bez zábran o prežitom násilí hovoriť.

Celoeurópsky výskum o násilí na ženách ⁷⁷ odhalil skutočnosť, že až **66% respondentiek neohlásilo ani najväčšie situácie násilia polícii alebo inej inštitúcii.**

Ženy sa rozhodnú neohlásiť násilie z niekoľkých dôvodov: pocit hanby; strach z násilného partnera; strach zo zlého výsledku vyhľadania pomoci, ktorý bude prameniť z neprimeranej reakcie inštitúcií; strach z toho, že budú obviňované z prežitého násilia a iné. Inštitúcie musia poznať a uvedomovať si tieto prekážky a aktívne prijímať opatrenia na budovanie dôvery žien zažívajúcich násilie.

⁷⁷ Násilie páchané na ženách: celoeurópsky prieskum. Stručný prehľad výsledkov. Agentúra EÚ pre základné práva, 2014, dostupné na <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-results-glance>

08 — Deti

Medzi násilím páchaným na ženách a násilím páchaným na deťoch je vzájomná súvislosť. Obe formy majú svoje korene v hierarchickej štruktúre našej spoločnosti a je dôležité si uvedomiť, **že násilie páchané na ženách v partnerských vzťahoch je vždy formou násilia páchaného na deťoch.**⁷⁸

Násilie páchané na matkách vždy poškodzuje deti bez ohľadu na to, či sú priamo vystavené násiliu (Peled 1995).⁷⁹ Deti sú vždy zasiahnuté násilím páchaným na ich matke alebo inom rodinnom príslušníkovi. Sú svedkami násilia a jeho následkov ako sú zranenia, verbálne útoky, ničenie predmetov atď. Násilie voči matke predstavuje psychické násilie voči deťom.⁸⁰ Násilné správanie, napätá atmosféra, fyzické útoky na matku a strach odoberajú deťom pocit emocionálnej istoty a vnútorného bezpečia.⁸¹ Empirické sociologické štúdie odhaľujú úzky vzťah medzi násilím páchaným na ženách a násilím páchaným na deťoch v domácom kontexte. Riziko, že sa partner začne správať násilne k svojej partnerke, je vyššie, keď je žena tehotná alebo má malé dieťa. Na druhej strane vývoj a zdravie dieťaťa bývajú ohrozené v prípade, že sa k jeho matke partner/manžel správa násilne.⁸² Farmer a Owen (1995) študovali prípady detí, kde prebehla intervencia na ochranu dieťaťa pred fyzickým alebo sexuálnym zneužívaním. V 60% prípadov fyzického týrania detí a v 40% prípadoch sexuálneho zneužívania detí boli aj matky vystavené násiliu zo strany toho istého muža.⁸³ Keď ženy zažívajú násilie zo strany manžela/partnera, ich deti nie sú len nepriamo, ale často aj priamo viktimizované a môžu byť vystavené fyzickému, sexuálnemu a psychickému násiliu zo strany páchatel'a.⁸⁴

Model troch planét

Násilie páchané na ženách a ich deťoch je zložitý problém, ktorý si vyžaduje spoločné východiská a chápanie tohto problému, rovnako ako koordinovanú odozvu mnohých zainteresovaných inštitúcií a organizácií. Násilie páchané na ženách a násilie páchané na ich deťoch sú zo strany inštitúcií dlhodobo vnímané a riešené ako dva odlišné problémy, pričom pomoc, podpora a ochrana, legislatíva a politiky v tejto oblasti boli rozvíjané rôznymi skupinami odborníkov a odborníčok izolovane.

Štúdia Hester, M. (2013) "Model troch planét"⁸⁵ sa zaoberá niektorými zo systémových rozporov, ktoré sa objavujú medzi tromi pracovnými oblasťami, zameranými na násilie páchané na ženách, na ochranu detí a na styk s deťmi. Každá z troch „planét“, planéta násilia páchaného na ženách,

78 Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015, s.96

79 Peled (1995) v Fempower 1/2004 N°8, s.3, dostupné na <https://www.wave-network.org/category/fempower-magazine/>

80 Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence.Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

81 Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015, s.96

82 WAVE, Fempower 1/2004 N°8, s.3, dostupné na http://files.wave-network.org/fempowermagazine/Fempower_Magazine_08.pdf

83 Farmer a Owen (1995) v WAVE, Fempower 1/2004 N°8, s.3, dostupné na http://files.wave-network.org/fempowermagazine/Fempower_Magazine_08.pdf

84 Hester, M. et.al. (2006). Making an Impact: Children and Domestic Violence. 2nd edition, Bristol: Jessica Kingsley Publishers v Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence.Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

85 Spracované podľa Hester, Marianne, 2013, The 'Three Planet Model', Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence; 228 v Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015, s.180-192

ochrany detí a styku s deťmi, môže byť ponímaná ako planéta s odlišnou “kultúrnou históriou”, obyvateľstvom (skupiny odborníčov a odborníkov), podpornou praxou a výsledkami s rozdielnymi prvkami v popredí záujmu každej z nich. Preto je komplikované spojiť ich do jedného súdržného a koordinovaného prístupu. Dopad týchto systémových rozporov však znižuje efektívnosť riešenia násilia páchaného na ženách a ich deťoch. Na každej planéte ešte pôsobí ďalší významný faktor, ktorým je historicky nerovné postavenie žien a mužov v spoločnosti.

„Model troch planét“ je nástrojom pre úvahy o tom, čomu odborníci a odborníčky čelia a aké sú ich očakávania odvodené od ich vlastných rolí.

Zdroj: Hester M (2011) The three planet model – towards an understanding of contradictions in approaches to women and children’s safety in contexts of domestic violence. British Journal of Social Work, 41, 837-853.

Planéta násilia páchaného na ženách

Práca na „planéte násilia páchaného na ženách“ sa zameriava najmä na dospelých. Intervencie sú zacielené na riešenie (prevažne) mužského násilia s dopadom (prevažne) na ženy, ktoré zažili alebo zažívajú násilie, a na ich podporu pri prekonávaní jeho dôsledkov.

Činnosť na tejto „planéte“ sa zameriava na dve hlavné oblasti – na jednej strane ide o celú škálu podporných služieb pre ženy, ktoré zažili alebo zažívajú násilie, počnúc špecializovanými službami

tretieho sektora, právnym zastupovaním, až po poskytovanie ubytovania. Na strane druhej sa pozornosť sústreďuje na intervencie orientované na násilných mužov v systéme trestného a občianskeho poriadku a na programy pre páchatel'ov násilia. V zásade, na „planéte násilia páchaného na ženách“ je násilný muž (partner alebo ex-partner) vnímaný ako páchatel' a žena, ktorá zažila alebo zažíva násilie, ako osoba s potrebou ochrany a podpory.

Deti nezohrávajú na „planéte násilia páchaného na ženách“ tak významnú rolu. Množstvo kľúčových príkladov však ukazuje na zrejmy nedostatok súbežných prístupov medzi „planétou násilia páchaného na ženách“ a „planétou ochrany detí“.

Planéta ochrany detí: bezpečie detí

Na „planéte ochrany detí“ je pozornosť venovaná deťom, nie dospelým a tomu, čo je štátom považované za najlepší záujem dieťaťa. Násiliu, ktoré zažíva matka detí nie je venovaná pozornosť napriek tomu, že výskumné dôkazy nasvedčujú tomu, že práve vytvorenie bezpečia pre matky by mohlo poskytnúť lepšie spôsoby zaistenia bezpečia aj pre ich deti. Ochrana detí (na rozdiel od násilia páchaného na ženách) je pomerne široko situovaná do oblasti verejného práva, dôsledkom čoho sa kladie dôraz na intervenciu štátu v rodine s cieľom ochrániť dieťa pred významnou ujou.

Pokiaľ ide o ochranu detí, sociálni pracovníci a pracovníčky skôr trvajú na tom, aby matka spolu so svojimi deťmi odišla z miesta, kde je prítomný násilník a tiež aby odišla zo vzťahu, pokiaľ v ňom ešte zotrúva, bez pochopenia toho, že ženy môžu ostávať z dôvodov spojených so strachom a bezpečím a/alebo s nedostatkom zdrojov. Ak tak neurobí, je to práve ona, kto je vnímaná ako tá, ktorá „zlyhala v ochrane“. Napriek faktu, že násilie na matke pácha hlavne mužský partner, je to práve matka, ktorá je vnímaná ako zodpovedná osoba za riešenie následkov. Násilný muž v konečnom dôsledku mizne z obrazu a ako hlavný problém je chápaná matka. Pre matky zažívajúce násilie zo strany partnera môže byť veľmi náročné efektívne ochraňovať a opatrovať svoje dieťa. Očakávanie od žien, že budú schopné chrániť svoje dieťa bez zabezpečenia vlastnej bezpečnosti, môže byť preto nerealistické.

Súčasný systém oznamovania prípadov detí na oddelenia pre ich ochranu je neefektívny, pretože oddelenia nedokážu identifikovať deti, ktoré potrebujú ochranu v kontexte násilia, ktoré zažíva ich matka.

Planéta styku s deťmi: post-separácia

Práca na „planéte styku s deťmi“ prináša prístup, v rámci ktorého sa súdy a ďalšie profesie sústreďujú primárne na rodičov, ich bývanie a úpravu styku vo vzťahu k deťom. Vychádza z rámca „súkromného práva“ podporovaného predstavou, že štát zvyčajne nezasahuje do rodín a pokiaľ rodičia nevedia dosiahnuť dohodu o úprave styku s deťmi, je uprednostňovaný prístup vyjednávania alebo mediácie. Vychádzajúc z dokumentu Spojených národov Dohovor o právach dieťaťa (1989) tu prevláda étos, že deti majú dvoch rodičov a predpokladom je, že styk dieťaťa a rodiča, ktorý s ním už nebýva, je žiadúcim a nevyhnutným výsledkom akéhokoľvek súdneho procesu bez ohľadu na históriu vzťahu.

Zatiaľ čo sa „planéta násilia páchaného na ženách“ a „planéta ochrany detí“ zaoberajú minulým správaním a minulým násilím, pozornosť na „planéte styku s deťmi“ sa sústreďuje výhradne na budúcnosť. Napriek množstvu dôkazov, že násilie, ktoré zažívajú ženy, bude pravdepodobne pokračovať aj v období po separácii, na budúcnosť orientovaný prístup odborníkov a odborníčok znamená, že história násilia je vo vzťahu medzi rodičmi považovaná už za skončenú, a tým aj vo veľkej miere za irelevantnú pre budúcu úpravu styku s deťmi.

Výskumné zistenia evidujú, že styk s dieťaťom je často hlavným zdrojom post-separačného násilia a poskytuje priestor, v ktorom páchatel' násilia môže naďalej pokračovať v páchaní násilia a obťažovaní žien a/alebo detí. Styk môže tiež poskytovať dokonalú príležitosť pre extrémne násilie páchatel'ov, tzn. zabitie vlastných detí, matiek a/alebo ich samotných.

Napriek tomu, že súdy na „planéte styku s deťmi“ začali v politike a judikatúre zohľadňovať násilie páchané na ženách v partnerských vzťahoch, v praxi je ich primárnou starosťou skôr to, aby ženy prekonal strach z ďalšieho násilia zo strany ex-partnera, než aby brali mužov na zodpovednosť za násilie, ktoré páchajú. Páchatel' bude s najväčšou pravdepodobnosťou vnímaný ako dostatočne dobrý otec. Na „planéte styku s deťmi“ existuje výrazná konceptuálna priepasť medzi vnímaním muža ako násilného muža a vnímaním toho istého muža predovšetkým ako otca.

Pre matku a deti je situácia, ktorú vytvára prístup na „planéte styku s deťmi“, obzvlášť rozporuplná. Matka sa môže na „planéte násilia páchaného na ženách“ pokúsiť o obmedzenie násilného správania svojho partnera privolaním polície alebo podaním trestného oznámenia. Na „planéte ochrany detí“ môže podľa inštrukcií služieb na ochranu detí opustiť svojho násilného partnera, aby tak ochránila svoje deti. Na „planéte styku s deťmi“ však prevláda opačný prístup, kedy rodina by mala ostať rodinou aj napriek rozvodu a separácii. Preto musí matka na „planéte styku s deťmi“ umožniť kontakt svojho násilného ex-partnera s deťmi, čo v nej vyvoláva nielen chaos a zmätok, ale necháva ju tiež samu, aby zvládla násilie svojho ex-partnera, a opäť sa obávala o bezpečie svojich detí a seba samej.

Deti môžu byť v bezpečí iba vtedy, ak sú v bezpečí ich matky a naopak, preto je nevyhnutné poskytovať ochranu a podporu ženám a ich deťom holisticky.⁸⁶ Je dôležité uvedomiť si, že v prípadoch násilia matka a jej deti tvoria rodinnú jednotku, ktorá je základom pre bezpečie detí a ich blahobyť. Je potrebné túto jednotku posilniť a podporiť a zabrániť jej rozdeľovaniu a oslabovaniu.⁸⁷

Ochrana detí

Pri hľadaní a využívaní efektívnych stratégií ochrany žien zažívajúcich násilie a ich detí je dôležité rozumieť situácii detí. Rovnako dôležité je rozumieť dôsledkom, ktoré zo situácie násilia pre deti, ženy a ich vzájomný vzťah vyplývajú.⁸⁸

Ochrana detí by mala reagovať na ich aktuálne potreby. Deti žien zažívajúcich násilie potrebujú:

- » fyzické bezpečie;
- » vedieť, že sa o nich niekto postará;
- » stabilitu a pravidelný režim;
- » vedieť, že sú milované a majú dôležité miesto v živote mamy;

⁸⁶ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

⁸⁷ tamtiež, s.13

⁸⁸ Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015, s.96

- » **vedieť a pochopiť, že ak dochádza k násiliu, nie je to ich vina;**
- » **pochopiť, že násilie nie je normálnym, bežným správaním v rodine;**
- » **porozumieť, že nie sú jedinými deťmi, ktoré majú skúsenosť s násilím, a že aj iné deti sa vyrovnávajú s problémami, ktoré násilie prináša.**⁸⁹

Situáciu žien zažívajúcich násilie a ich detí je potrebné vnímať komplexne, pretože násilie, ktoré žena zažíva od svojho partnera/manžela, ohrozuje aj deti. Cieľom komplexnej podpory a ochrany pre deti je:

- » **zabezpečiť im fyzické a emocionálne bezpečie a posilniť ich vlastný pocit bezpečia;**
- » **zlepšiť ich psychické zdravie a ich pocit pohody (pomôcť deťom spracovať traumatické skúsenosti, pocity a pod.);**
- » **pomôcť im znovu získať a užívať si detstvo (deti v situácii násilia mohli prevziať rolu dospelého, preto je dôležité vytvoriť pre ne podmienky na to, aby si mohli znovu užívať detstvo);**
- » **posilňovať vzťah medzi matkou a dieťaťom (muži, ktorí sa správajú násilne často používajú stratégie, prostredníctvom ktorých vzťah medzi ženou a deťmi cielene narúšajú)**⁹⁰.

V rámci ochrany detí je potrebné prijať opatrenia, ktoré zaistia bezpečie pre deti a ich mamy. Zákaz vstupu do bytu a neodkladné opatrenia zabezpečujúce, aby násilný muž opustil byt/dom a žena a deti nestratili domov, sú príkladom takýchto účinných opatrení.

Ženy zažívajúce násilie a ich deti sú často zo strany inštitúcií vystavované protichodným opatreniam. Na jednej strane sa od žien očakáva, že budú chrániť deti pred násilím a odídu od násilného manžela/partnera, avšak po odchode sa od žien očakáva, že budú podporovať kontakt násilného manžela/partnera s deťmi.⁹¹

Ženy by nemali byť zo strany inštitúcií obviňované z toho, že nechránia deti. Ženy nemajú žiadnu kontrolu nad násilným správaním manžela/partnera a nie sú zaň zodpovedné⁹². Zodpovednosť za násilné správanie by mala byť vyvodzovaná voči mužom, ktorí sa násilne správajú. Tlak a obvinenia nasmerované na ženu povedú s najväčšou pravdepodobnosťou k situácii, že žena sa bude cítiť zo strany inštitúcií potrestaná a nie podporovaná a zároveň násilný muž získava viac moci a kontroly nad ženou a deťmi.⁹³

⁸⁹ Karlovská, D., Krokavcová, N., Žijeme spolu bez násilia. Príručka pre ženy s deťmi, Fenestra, Košice 2008, s.57

⁹⁰ Appelt, B., Kaselitz V., Logar R., 2008, Cesta z násilia. Príručka na zakladanie a prevádzkovanie bezpečných ženských domov, WAVE Co-ordination Office, Viedeň, s.44, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Away_from_Violence_2004_Slovak.pdf

⁹¹ tamtiež, s.13

⁹² Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence.Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13 dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

⁹³ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence.Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

09

Ženy a deti v trestných konaniach

Trestné konania sú účinným nástrojom ochrany žien a detí pred násilím a zastavenia násilia, pokiaľ je vyvodená zodpovednosť voči mužom, ktorí sa násilne správajú.

História prežitého násilia, podanie trestného oznámenia a začatie trestného konania

Násilie, ktoré ženy zažívajú zo strany svojich manželov alebo partnerov, je dlhodobé, opakujúce sa a skryté. Často sa odohráva za zatvorenými dverami, kde nie sú prítomní/é svedkovia/kyne. Cieľom násilného správania je snaha získať úplnú moc a kontrolu nad životom, názormi, telom ženy a oslabiť jej osobnosť, sebavedomie, ako aj jej snahy konať proti násiliu.

Moc a kontrolu muž získava uplatňovaním rôznych foriem a vzorcov násilného správania, ktoré kombinuje a strieda v cykle, ktorý nazývame dynamika násilia. Cyklus násilia sa opakuje v pomyselné špirále, stupňuje sa frekvencia násilia, ako aj jeho intenzita. Znamená to, že častejšie dochádza k eskalácii násilia a útoky sa stávajú závažnejšími a viac ohrozujúcimi.⁹⁴

Postupom času muž takýmto správaním dosiahne to, že žena je izolovaná, žije v nepretržitom strachu, obáva sa o zdravie a život seba a svojich detí, je vyčerpaná, stráca vnímanie vlastnej hodnoty, obviňuje sa za násilie a začne skreslene vnímať seba, ako aj násilné správanie svojho partnera.

Násilní muži sa snažia zároveň odradiť iných od zasahovania. Dosahujú to prostredníctvom urážania, ponižovania a očierňovania svojich partneriek pred deťmi, blízkymi ľuďmi a rôznymi inštitúciami za účelom spochybnenia ich dôveryhodnosti a vykreslenia ich ako problém. Takto prenášajú zodpovednosť za násilné správanie na svoje partnerky a prehlbujú ich izoláciu.

Pre ženy a deti nie je možné bez zásahu zvonku prerušiť alebo zastaviť cyklus násilia. Akákoľvek snaha zverejniť skúsenosť s násilím, ukončiť vzťah, odísť, alebo vyhľadať pomoc je pre ženy a deti ohrozujúca, pretože často vedie k vystupňovaniu násilného správania partnera. Riziko vystupňovania násilia je pri pokusoch žien alebo detí zastaviť násilie prítomné preto, že muž, ktorý sa správa násilne, cíti, že začína nad ženou a/alebo deťmi strácať moc a kontrolu.

Je dôležité vnímať, že skutky vyšetrované v rámci konkrétneho trestného konania často zachytávajú iba určitý časový úsek skúsenostis prežitým násilím alebo konkrétny incident násilia, čiže konkrétny čas a okolnosti, v ktorých dôjde k vystupňovaniu násilia zo strany násilného muža. Skúsenosť žien a detí s násilím je však často oveľa dlhší časový úsek ich života trvajúci aj roky.

⁹⁴ Pozri Kapitolu 03 Ako rozpoznať násilie

Kedy ženy najčastejšie volajú hliadku alebo podajú trestné oznámenie na polícii alebo prokuratúre

Privolaníu hliadky alebo podaniu trestného oznámenia na polícii alebo prokuratúre zväčša predchádza aj niekoľkoročná skúsenosť s násilím, ktoré ženy zažívajú zo strany svojich partnerov/manželov. Zo začiatku vzťahu sa násilní muži snažia svoje partnerky k sebe pripútať, postupne nad nimi získavajú kontrolu a začnú stupňovať násilné správanie. K prvým útokom alebo vystupňovaniu násilia často dochádza v čase, keď je žena tehotná alebo má malé dieťa. Na začiatku vzťahu si ani samotné ženy neuvedomujú, že ich partner sa k nim správa násilne.

Zo skúsenosti s prácou so ženami v našom Poradenskom centre, ženy najčastejšie kontaktujú políciu alebo sa rozhodnú podať trestné oznámenie na polícii alebo prokuratúre **v situáciách, keď je v dôsledku násilia ohrozené ich zdravie alebo život, alebo zdravie a život ich detí**. Ide najmä o situácie:

- » počas fyzického útoku, alebo bezprostredne po ňom;
- » keď sa násilný partner/manžel vyhráža zabitím ženy, detí alebo iných blízkych osôb ženy;
- » keď sa násilný partner/manžel vyhráža samovraždou.

V týchto situáciách najčastejšie popisujú konkrétny incident násilia.

Ženy a deti nie sú v situáciách násilia “pasívne obeť”, práve naopak snažia sa reagovať a fungovať v situácii násilia, tak aby minimalizovali riziko vystupňovania násilia a závažného ohrozenia ich zdravia alebo života. Robia množstvo aktívnych krokov a používajú stratégie na svoju ochranu, ktoré sa im osvedčili v minulosti. Napriek tomu nie je v ich moci zastaviť násilie, pretože o násilí rozhoduje ich partner/manžel a on je ten kto má moc a kontrolu.

Ďalšou skupinou situácií, keď ženy zvažujú možnosť podať trestné oznámenie na polícii, alebo prokuratúre **sú situácie, keď napriek tomu, že urobili viacero krokov, aby zastavili násilie, ich partner/manžel pokračuje v násilnom správaní, alebo násilie stupňuje**. Ide najmä o situácie:

- » pokúsili sa ukončiť násilný vzťah;
- » pokúsili sa aj s deťmi odísť na bezpečné miesto, alebo odišli;
- » odišli zo spoločnej domácnosti, ale partner/manžel im zabránil zobrať deti, alebo niektoré z detí a majú o deti obavy, alebo sa im partner/manžel vyhráža, že neuvidia deti a bráni im v kontakte s deťmi;
- » partner/manžel zobral deti zo škôlky, alebo školy a nechce ich žene odovzdať;
- » partner/manžel zobral deti, bráni žene v kontakte, žena nevie kde sa deti nachádzajú a či sú v bezpečí;
- » násilie pokračuje počas odovzdávania alebo preberania detí počas kontaktu otca s nimi;
- » partner/manžel porušuje ochranné neodkladné opatrenia vydané v civilných konaniach
 - » vstupuje do spoločného obydli,
 - » vyhľadáva kontakt so ženou a približuje sa k nej,
 - » neustále ženu kontaktuje a kontroluje,
 - » prenasleduje ženu,
 - » ohrozuje ju na verejnosti,
 - » očierňuje ženu na verejnosti, pracovisku, inštitúciách, kde žena hľadá pomoc;
- » napriek tomu, že žena ukončila vzťah, odišla, podala návrh na rozvod, alebo sú rozvedení, partner/

manžel pokračuje v násilnom správaní;

» partner/manžel bráni žene v prístupe alebo užívaní spoločného majetku, ničí spoločný majetok.

Uvedené situácie nie sú výpočtom všetkých situácií, keď sú ženy a deti ohrozované pokračujúcim násilím bez ohľadu na to, či žijú s partnerom/manželom v spoločnej domácnosti, odišli alebo sa rozviedli.

Násilní muži pokračujú v násilnom správaní často aj niekoľko rokov po rozchode alebo rozvode.

Ženy zažívajúce násilie a ich deti sú najčastejšie poškodenými v trestných konaniach vedených pre nasledujúce trestné činy (vrátane ich pokusu):

- » Nebezpečné vyhrážanie (§ 360 Trestného zákona)
- » Nebezpečné prenasledovanie (§ 360a Trestného zákona)
- » Ublíženie na zdraví (§§ 155 – 158 Trestného zákona)
- » Týranie blízkej a zverenej osoby (§ 208 Trestného zákona)
- » Znásilnenie a/alebo sexuálne násilie (§§ 199 a 200 Trestného zákona)
- » Sexuálne zneužívanie (§201 Trestného zákona)
- » Zabitie (§§147 a 148 Trestného zákona)
- » Úkladná vražda a vražda (§§144 a 145 Trestného zákona)

Prečo sú informácie o histórii násilia dôležité?

Násiliu zo strany súčasných alebo bývalých partnerov/manželov sú ženy a deti vystavené roky. Ide o komplexný vzorec správania, v rámci ktorého násilný muž uplatňuje rôzne formy a vzorce násilia, ktoré mení a prispôbuje aktuálnej situácii s cieľom udržať si moc a kontrolu nad ženou a deťmi.

Informácie o histórii násilia nám pomáhajú:

- » zorientovať sa v stratégiách násilného správania - aké formy a vzorce násilia muž uplatňoval v minulosti, alebo uplatňuje v súčasnosti ⁹⁵;
- » zorientovať sa v rizikách ⁹⁶, ktoré môžu viesť k ohrozeniu ženy a detí, alebo ich zabitiu;
- » zorientovať sa v tom, ako na stratégie násilia reagujú ženy a deti a aké stratégie na ochranu v situácií násilia používajú;
- » uvažovať o efektívnych opatreniach ochrany žien a deti pred ďalším alebo závažnejším násilím.

⁹⁵ Pozri Kapitolu 03 Ako rozpoznať násilie

⁹⁶ Pozri Kapitolu 04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia

V súvislosti s históriou je dôležité mať informácie, či sa muž, ktorý sa správa násilne k svojej súčasnej alebo bývalej manželke/partnerke:

- » dopustil násilia na ženách v minulosti, voči predchádzajúcej partnerke/manželke;
- » správa násilne k deťom alebo iným členom a členkám domácnosti;
- » dopustil v minulosti nejakej inej násilnej trestnej činnosti;
- » porušil alebo porušuje ochranné príkazy alebo súdne rozhodnutia

Všetky tieto informácie sú rizikovými faktormi na strane muža, ktoré sa spájajú so zvýšeným rizikom ohrozenia násilím pre ženy a deti.⁹⁷

Rozpoznanie násilia a citlivosť voči rôznym formám a vzorcom násilia sú kľúčové pri ochrane žien a ich detí a pri vyvodzovaní zodpovednosti voči mužom, ktorí sa správajú násilne.

Potreby žien a detí počas trestných konaní

Od orgánov činných v trestnom konaní, teda polície, prokuratúry a súdov, ženy najčastejšie očakávajú, že im a ich deťom zabezpečia efektívnu ochranu v situáciách ohrozenia života alebo zdravia, pred ďalším násilím v budúcnosti a vyvodlia zodpovednosť voči partnerom/manželom, ktorí sa k nim správajú násilne.

V priebehu trestných konaní ženy a deti potrebujú:

» informácie

- » čo sa bude v priebehu trestného konania diať
- » k akým informáciám a kedy bude mať ich násilný partner/manžel prístup
- » aké majú v trestnom konaní práva
- » ako a kedy môžu navrhovať dôkazy
- » potrebujú rozumieť tomu, že v trestnom konaní majú postavenie svedkyne-poškodenej a na rozdiel od civilných sporov, primárna ťarcha dokazovania je na orgánoch činných v trestnom konaní, ktoré obstarávajú dôkazy z úradnej povinnosti a postupujú tak, aby bol zistený skutkový stav veci, o ktorom nie sú dôvodné pochybnosti
- » o prepustení partnera/manžela z väzby, v prípade, že bol do nej vzatý a bude z nej prepustený a vyšetrovaný na slobode, prípadne jeho prepustenia z výkonu trestu, aby vedeli plánovať a realizovať kroky na ochranu seba a detí
- » o úkonoch v trestnom konaní, najmä takých, ktoré môžu znamenať zvýšenú mieru ohrozenia zo strany partnera/manžela, napr. v prípade, že partner/manžel nevie, že žena podala trestné oznámenie a bude predvolaný na výsluch a pod.;

⁹⁷ Pozri Kapitolu 04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia, Rizikový faktor - História násilia, s.22

- » aby ich skúsenosť s násilím, ktoré zažívajú, bola vypočutá a braná vážne;
- » byť v bezpečí, aby ich partner/manžel nemohol zastrašovať, ohrozovať a stupňovať násilie;
- » byť v bezpečí počas výsluchov, pojednávaní a všetkých úkonov, pri ktorých môžu prísť do kontaktu s násilným partnerom/manželom;
- » nebyť vystavované sekundárnej viktimizácii, opakovaným výsluchom;
- » aby vyšetrovanie a ukončenie trestného konania prebehlo spravodlivo a rýchlo (často sú rozhodnutia súdov v trestných konaniach dôležitým dôkazom v iných súdnych konaniach, ktoré ženy zažívajúce iniciujú, aby ochránili seba a deti pred ďalším násilím).

Reakcie a bezpečnostné stratégie žien a detí počas trestných konaní

Pre ženy zažívajúce násilie predstavuje podanie trestného oznámenia a ich výsluchy v trestnom konaní extrémny emocionálny stres a často aj nebezpečenstvo, pretože udalosti spojené s postupmi pri vyšetrovaní trestných činov môžu viesť k vystupňovaniu násilia.

Obavy žien a detí

Ženy dokážu najlepšie vyhodnocovať a odhadnúť, ktoré kroky sú pre ne a ich deti bezpečné, a ktoré môžu byť naopak ohrozujúce a môžu viesť k vystupňovaniu násilného správania zo strany manžela/partnera, k zabitiu žien a/alebo detí.⁹⁸ Výskum ukazuje, že existuje silný vzťah medzi tým, ako hroziace nebezpečenstvo odhadne samotná žena a násilím, ktoré voči nej muž reálne použije.

V súvislosti s trestnými konaniami ženy najčastejšie popisujú nasledujúce obavy:

- » z toho, ako bude reagovať partner/manžel, keď sa dozvie, že podali trestné oznámenie
 - » vystupňuje násilie
 - » zabije ženu a/alebo deti;
- » z toho, že im nebudú inštitúcie veriť;
- » z toho, že nebudú vedieť dostatočne preukázať, že sa k nim partner/manžel správal násilne;
- » zo samotného trestného konania
 - » čo sa bude diať
 - » výsluchov, príp. konfrontácie za prítomnosti násilného partnera/manžela
 - » či budú informované o tom, že partner/manžel bol prepustený z väzby
 - » ako bude partner/manžel reagovať, ak bude prepustený z väzby;
- » z výsledku trestného konania
 - » manžel/partner pôjde do väzenia
 - » deti sa budú hanbiť, že majú otca vo väzení
 - » deti sa budú hnevať a obviňovať ženu z toho, že otec je vo väzení
 - » manžel/partner stratí prácu a príjem a nebude prispievať na výživu detí, v dôsledku čoho nebudú vedieť pokryť náklady na bývanie, starostlivosť o deti a pod.
 - » z trestného stíhania za krivé obvinenie, v prípade, že trestné konanie bude zastavené a manžel/partner na nich podá trestné oznámenie.

98 Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015, s.38

Obavy, ktoré ženy a deti majú, sú opodstatnené a vyplývajú z ich skúseností s reakciami rôznych ľudí a inštitúcií, ako aj s reakciami násilného partnera/manžela. Zároveň sú ovplyvnené aj tým, čo im násilný partner/manžel hovorí, aby v nich vzbudzoval strach.

Bezpečnostné stratégie žien a detí

V závislosti od toho, ako muži menia násilné správanie a stratégie, aby si udržali moc a kontrolu, **ženy a deti vyhodnocujú riziká vyplývajúce z násilného správania, mieru ohrozenia a reagujú na tieto stratégie tak, aby minimalizovali ohrozenie.**

Okrem samotného násillia a rizík s ním spojených **reakcie žien a detí sú ovplyvnené aj množstvom faktorov z vonkajšieho prostredia**, akými napríklad sú:

- » možnosti a dostupnosť podpory zo strany rodiny alebo iných blízkych ľudí, ktorým ženy dôverujú;
- » možnosti odísť na bezpečné miesto v prípade ohrozenia;
- » ekonomická situácia spojená s možnosťami žien odísť zo vzťahu;
- » reakcie inštitúcií, na ktoré sa ženy obrátia pri hľadaní pomoci;
- » rozhodnutia v súdnych konaniach a ich dopad na situáciu žien a detí.

Niektoré rozhodnutia, alebo kroky, ktoré sa ženy rozhodnú urobiť, nemusia byť pre ľudí zvonku zrozumiteľné alebo pochopiteľné. Dôvodom je často to, že nepoznáme, nevidíme a nezažívame komplexnosť násillia a jeho dopadov a nedokážeme komplexne posúdiť riziká vyplývajúce z násillia, ktorým sú ženy a deti vystavené.

Porozumenie neochote žien a detí oznámiť násillie orgánom činným v trestnom konaní, svedčiť⁹⁹

Existuje predsudok, že obeť zažívajúce násillie zvyčajne odmietajú svedčiť. V takýchto úsudkoch by sme mali byť opatrné a opatrní. Na to, aby sme získali dôveru žien a detí v trestných konaniach je dôležité, aby sme rozumeli ich situácii a obavám, ktoré môžu mať v súvislosti s trestným konaním a správaním násilného partnera/manžela. Rovnako dôležité je rozumieť tomu, ktoré opatrenia môžu byť pre ženy a deti v trestných konaniach posilňujúce.

Dôvody, ktoré môžu ženy a deti zastavovať v tom, aby svedčili, môžu byť nasledujúce:

- » strach z reakcie násilného partnera/manžela, najmä keď sa žene a deťom vyhrážal;
- » strach a neochota sa opäť stretnúť s násilným partnerom/manželom v pojednávacej miestnosti či na výsluchu;
- » pocity hanby;
- » túžba zabudnúť na situácie, násilný incident alebo situácie, v ktorých boli ženy a deti v dôsledku násillia ohrozené;
- » symptómy traumy, ktoré sú dopadom zažitého násillia ako napr. popieranie, stiahnutie sa, ambivalencia.

⁹⁹ Spracované podľa Rosa Logar: Interviewing and Supporting Traumatized Victims. Prezentované na konferencii Conference of the European Network of Police Women (ENP) „Police Combating Violence Against Women“. Leeuwenhorst / Netherlands, June 1997

Tieto dôvody môžu byť zvýraznené nasledujúcimi okolnosťami:

- » partner/manžel stále býva v spoločnej domácnosti so ženou a deťmi alebo k nim má prístup;
- » minulé pokusy ženy opustiť násilného partnera/manžela alebo vyhľadať pomoc boli neúspešné a dochádzalo po nich k ďalšiemu násiliu, prípadne sa násilné správanie muža vystupňovalo;
- » násilný partner/manžel môže uplatňovať rôzne prostriedky, aby kontroloval ženu a deti a ovplyvňoval ich správanie a reakcie v trestnom konaní;
- » žena sa môže obávať o bezpečnosť detí, ak má k nim násilný partner/manžel prístup a obáva sa, že by im mohol ublížiť alebo ich nejako ohroziť;
- » ženy môžu mať legitímne dôvody, pre ktoré nevedia odísť od násilného partnera/manžela, napr. nemajú kam ísť, nemajú financie a iné;
- » rodina násilného partnera/manžela, niekedy aj ženy, spoloční známi môžu vyvíjať na ženu tlak, aby odmietla svedčiť;
- » žena mohla stratiť dôveru k polícii alebo k súdnemu systému a neverí, že intervencia systému účinne zastaví násilie.

Zaistenie bezpečia žien a detí v priebehu trestného konania a naplnenie ich emocionálnych potrieb je dôležité, pretože ak sa budú cítiť pochopené, podporené a chránené, budú s väčšou pravdepodobnosťou vypovedať.

Reakcie a stratégie násilia mužov počas trestných konaní

Muži, ktorí sa správajú násilne, sa vždy znova pokúšajú zľahčovať závažnosť svojho násilného správania alebo nájsť spôsoby, ako sa vyhnúť následkom a sankciám za násilné správanie, ktorého sa dopúšťajú. Najjednoduchšou metódou **je nátlak na ženu a/alebo manipulácia inštitúcií, ktoré sa problémom zaoberajú**. Výnimkou nie sú ani orgány činné v trestnom konaní.

Muži často pokračujú v násilnom správaní aj napriek začatiu trestného konania. Snažia sa **vytvárať nátlak na ženu a deti a nadálej ich udržiavať v nepretržitom strachu**. Intenzita nátlaku a miera strachu, ktorú ženy a deti zažívajú závisí okrem intenzity násilia, ktoré začatiu trestného stíhania predchádzalo, miery ohrozenia, ktorú ženy a deti vnímajú, aj od množstva ďalších faktorov, akými sú:

- » žijú so ženou a deťmi v spoločnej domácnosti;
- » boli vydané nejaké ochranné opatrenia ako zákaz vstupu do bytu, zákaz priblíženia a iné;
- » žena a deti sú na nejakom bezpečnom mieste s utajenou adresou;
- » sú vydané rozhodnutia, ktoré upravujú rozsah styku s deťmi;
- » je v priebehu vyšetrovania stíhaný väzobne.

Okrem nátlaku na ženy a deti používajú muži, ktorí sa správajú násilne, rôzne stratégie, ktorými sa snažia **zakrývať pravdu a manipulovať inštitúcie**. Príklady takýchto stratégií správania napríklad sú:

Nachádzanie dôvodov na ospravedlňovanie svojho správania a obviňovanie ženy

» “Vyprovokovala ma.”

- » “Nie je normálna, nič som neurobil, ona stále takto prehnane reaguje.”
- » “Ona na mňa zaútočila, ona sa správa násilne.”

Popieranie násilného správania

- » “Ved’ sa na mňa pozrite - vyzerám ako násilník? Kl’udne sa opýtajte mojich kolegov v robote. Tí vám potvrdia, že som nikoho nikdy neudrel.”
- » “Nepamätám sa, že by som urobil niečo také. To si len ona stále vymýšľa.”
- » “Stále existujú dve stránky príbehu.”

Znižovanie závažnosti násilia

- » “Neublížil som jej.”
- » “Veľa sa hádame, ale to predsa všetky páry.”
- » “To len tak vyzeralo, v podstate som sa jej poriadne ani nedotkol.”

Odmietanie zodpovednosti za problém

- » “Boli sme obaja pod vplyvom alkoholu.”
- » “Koľko sa o to.”
- » “Vie, že nemám rád, keď sa so mnou rozpráva takým tónom.”

Odmietanie možnosti, že by sa násilie mohlo opakovať

- » “Už som sa poučil.”
- » “Bola to náhoda.”
- » “Sľúbil som, že sa to už viac nestane.”

Muži, ktorí sa správajú násilne k svojim partnerkám/manželkám často podávajú rôzne podnety na inštitúcie, ktoré predkladajú aj v trestných konaniach. Snažia sa takto vykresliť ženu ako problém a znížiť jej dôveryhodnosť.

Ak inštitúcie nepoznajú stratégie násilných mužov, nevyvíjajú proti-stratégie a nedokážu zabezpečiť efektívnu ochranu žien a detí pred násilím, dochádza k posilneniu násilných mužov, oslabeniu pozície žien a detí a zároveň môžu byť ženy a deti vystavené vyššiemu ohrozeniu.

Dopad rozhodnutí v trestných konaniach na ženy a deti

Trestné konania zohrávajú dôležitú a nezastupiteľnú úlohu v ochrane žien pred násilím zo strany sú-

časných alebo bývalých partnerov/manželov a ich detí a vyvodzovaní zodpovednosti voči páchatel'om za ich násilné správanie.

Pre ženy a deti sú dôležitou zložkou systému ochrany najmä v situáciách bezprostredného ohrozenia života alebo zdravia, v situáciách keď partner/manžel stupňuje násilie, v situáciách kedy partner/manžel pokračuje v násilnom správaní napriek tomu, že boli zo strany inštitúcií prijaté opatrenia alebo vydané súdne rozhodnutia.

Situácie, keď sa žena snaží ukončiť vzťah, plánuje odchod alebo odišla, hľadá pomoc na inštitúciách alebo iniciuje súdne konania sú pre ženy a deti obdobím, keď zvyčajne dochádza k vystupňovaniu násilia, pretože násilný partner/manžel stráca nad ženou moc a kontrolu a na to, aby si ju udržal, vystupňuje násilie. Tieto obdobia sú mimoriadne rizikové, pretože ženy a deti sú po odchode z násilného vzťahu obzvlášť ohrozené a práve v tomto období dochádza k vraždám žien a detí.

Preto je dôležité, aby v priebehu trestných konaní boli prijaté všetky dostupné opatrenia na ochranu žien a detí a obmedzenie páchatel'a v možnosti kontaktovať ženu a pokračovať v násilnom správaní. Rovnako dôležité je aj monitorovať, či páchatel' dodržiava ochranné opatrenia a v prípade ich porušovania vyvodiť voči nemu okamžitú zodpovednosť.

Ak ženy majú informácie, rozumejú tomu, čo sa bude v priebehu trestného konania diať a zároveň cítia, že sú prijímané všetky dostupné opatrenia na ich ochranu a ochranu detí, a páchatel' násilia je za svoje správanie braný na zodpovednosť, tak to vedie k ich posilneniu a oslabeniu moci a kontroly páchatel'a nad ich životmi.

Skúsenosť Aleny a jej detí¹⁰⁰

Čo Alena a jej deti zažívali?

Alena žila so svojim násilným manželom a 2 deťmi. Jedno dieťa bolo spoločné. Ďalšie bolo z Aleninho predchádzajúceho vzťahu.

Manžel bol voči Alene a deťom násilný. Stupňovať násilie začal po narodení syna. Izoloval ju od jej rodiny, psychicky ju aj deti ničil, urážal, ponižoval. Bil ich, nevlastnú dcéru a Alenu škrtil, vyhrážal sa jej s nožom v ruke, že ju zabije.

Po tom, ako sa Alene manžel znovu vyhrážal s nožom v ruke, rozhodla sa, že od neho odíde aj s deťmi. Po odchode zo spoločnej domácnosti sa manžel Alene nadalej vyhrážal, zastrášoval ju. Pri telefonickom kontakte so synom na Alenu nadával a očierňoval ju.

Alena mala vedomosť aj o tom, že manžel bol trestne stíhaný za násilie voči svojej bývalej partnerke a mal problémy so zákonom. Mala z manžela strach.

Asi pol roka po Aleninom odchode ju manžel vyhľadal a fyzicky ju napadol na verejnom priestranstve a vyhrážal sa jej zabitím. Za tento skutok bola na neho podaná prokurátorom obžaloba na príslušný súd. Počas vyšetrovania bol vzatý do väzby. Z obavy o svoj život Alena písomne požiadala orgány činné v trestnom konaní, aby ju informovali o prepustení manžela z väzby. Tie tak však neurobili. O prepustení manžela z väzby sa dozvedela tak, že jej zavolať a domáhal sa okamžitého stretnutia so synom. Alena bola v šoku z toho, že nebola informovaná o jeho prepustení. Zároveň nemala informácie o tom, ako skončilo trestné konanie na súde, či bol jej manžel odsúdený a či mu súd uložil v odsudzujúcom rozsudku nejaké ochranné opatrenia.

Snažila sa zistiť tieto informácie na súde, no tam jej len povedali, že vo veci už bolo rozhodnuté a jej manžel bol odsúdený. Alena žiadala súd, aby jej rozhodnutie doručil, no ten tak neurobil. Až z rozhodnutí v civilných konaniach, ktoré iniciovala, mala možnosť zistiť výsledok trestného konania, a síce, že jej manžel bol odsúdený za nebezpečné vyhrážanie a bol mu uložený trest odňatia slobody s podmieneným odkladom. Informáciu od súdu o tom, či boli v trestnom konaní uložené nejaké ochranné opatrenie, nedostala.

Po prepustení z väzby sa manžel neustále snažil Alenu kontaktovať mailom či telefonicky, aj 40 x denne. Očierňoval ju na sociálnych médiách. Počas kontaktu jej nadával a urážal ju. Využíval na to aj kontakt so synom. Nerešpektoval Alenine žiadosti, aby so svojim správaním prestal.

V tom čase pripravovala Alena s právničkou návrh na rozvod a úpravu práv a povinnosti voči deťom. Päť mesiacov po odsúdení za nebezpečné vyhrážanie manžel Alenu znovu napadol. Počkal si ju na ulici, fyzicky ju napadol, vyhrážal sa jej zabitím so zbraňou v ruke. Vyhrážkami ju prinútil k pohlavnému styku na mieste, kde ju prinútil s ním ísť. Pustil ju až potom, čo mu Alena zo strachu o svoj život sľúbila, že sa k nemu vráti a nepôjde na políciu podať trestné oznámenie. V tom čase však už Alenina rodina zalarmovala políciu, pretože sa nevrátila domov v dohodnutom čase.

100 Meno ženy a niektoré skutkové okolnosti prípadu boli pre účely tejto prípadovej štúdie z dôvodu ochrany súkromia a osobných údajov ženy a jej detí zmenené. Zmena sa netýkala informácií o násilí, ktoré žena a deti zažívali. Rozhodnutie v trestnej veci je už právoplatné

Alena podala trestné oznámenie. Polícia manžela zatkla, bol vzatý do väzby a následne obžalovaný a právoplatne odsúdený za zločin znásilnenia, sexuálneho násillia a vydierania. Trestné konanie trvalo do právoplatného rozhodnutia súdu približne 1,5 roka.

Aké právne kroky podnikla Alena?

Alena podala na manžela dve trestné oznámenia. V oboch prípadoch žiadala orgány činné v trestnom konaní o informovanie o prepustení z väzby zo strachu o svoj život a z ďalšieho násillia. Po druhom útoku podala na príslušný súd návrh na nariadenie neodkladného opatrenia na zákaz približovania, zákaz vstupovania do bytu, kde bývala ona a jej rodina, zákaz kontaktovania, zákaz vstupovania na pracovisko. Zažiadala o zákaz styku s deťmi a podala návrh na úpravu práv a povinnosti voči maloletým deťom do rozvodu.

Čo sa pre Alenu a jej deti zmenilo?

Alena a jej deti po podmiennečnom odsúdení manžela a jeho prepustení z väzby žila v obavách a strachu z ďalšieho násillia. Jej obavy sa naplnili potom, ako ju manžel počas trvania podmiennečného trestu znovu napadol. Alena popisovala, že ak by sa nepodvolila a nesľúbila, že sa vráti a nepodá trestné oznámenie, bol by ju jej manžel zabil.

Počas vedenia ďalšieho trestného konania sa Alena zo strachu z opätovného prepustenia manžela z väzby a strachu o svoj život a život detí presťahovala na utajené miesto do zariadenia núdzového bývania. Násillie zo strany manžela a posledný útok mali obrovský dopad na jej psychiku. Preto bola nútená vyhľadať psychologickú a psychiatrickú pomoc. Rozmýšľala v tom čase o samovražde. Deti a Alena žili počas prebiehajúceho druhého trestného konania v obave, že manžel pri prvej možnej príležitosti vyhrážky zabitím naplní.

Rozhodnutím, ktorým súd odsúdil Aleninho manžela na výkon trestu odňatia slobody po druhom útoku, dal Alene a jej deťom informáciu, že systém im v tomto prípade poskytol ochranu. Toto rozhodnutie im zároveň umožnilo začať sa vysporadúvať so skúsenosťou s násillím a jeho dopadmi.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že ak súdne rozhodnutia zohľadňujú bezpečie žien a detí v prípadoch násillia a trestných konaní, ktoré s ním súvisia, tak to môže výrazne prispieť k ich ochrane pred ďalším násillím. Okrem samotných súdnych rozhodnutí, ktoré vyvodzujú zodpovednosť voči násillným mužom, sú podstatné aj iné úkony, ktoré s tým súvisia, napr. okamžité informovanie žien o prepustení násillného muža z väzby alebo výkonu trestu odňatia slobody; zaslanie rozhodnutia súdu v trestnom konaní, aby bola žena informovaná o výsledku a prípadných ochranných opatreniach uložených v trestnom konaní súdom v odsudzujúcom rozhodnutí.

10

Ženy a deti v civilných konaniach o nariadenie ochranných opatrení a súvisiacich civilných sporoch

Ochranné opatrenia vydávané v rámci civilných sporových konaní a na nich nadväzujúce, či s nimi súvisiace civilné spory umožňujúce napríklad vylúčenie násilného muža z užívania nehnuteľnosti, predstavujú účinný nástroj, ktorý môže zabezpečiť bezpečie a účinnú ochranu žien a ich detí pred násilím. Cieľom týchto ochranných opatrení je predovšetkým zabrániť kontaktu násilného muža so ženou a/alebo deťmi a chrániť ich pred ďalším násilím. Na to, aby boli tieto právne prostriedky účinné aj v praxi je však nevyhnutné, aby zohľadňovali násilie a boli vydané v čo najkratšom čase.

História prežitého násilia, podanie návrhov na nariadenie neodkladných opatrení a súvisiacich civilných sporov

Násilie na ženách a ich deťoch sa deje na rôznych miestach. Často k nemu dochádza za zatvorenými dverami, v ich domovoch, kde žijú spoločne s násilným mužom. Dochádza však k nemu aj pred domom, na ceste do práce, či na nákup, v zamestnaní, škole a na iných miestach.

Mnoho žien nemá možnosť spoločnú domácnosť opustiť a spoločne s deťmi odísť. Ostávajú tak s deťmi uväznené s partnerom/manželom a sú vystavené ďalšiemu násiliu. Neodkladné opatrenia na zákaz vstupu do spoločného obydla, zákaz zdržiavania sa v jeho blízkosti a vylúčenie násilného muža z užívania nehnuteľnosti predstavujú pre ženy a deti účinný nástroj ochrany pred ďalším násilím. Monitorovanie dodržiavania týchto opatrení zvyšuje nielen ich účinnosť, ale prináša aj účinnú ochranu žien a detí.

Muži, ktorí sa správajú násilne k svojim partnerkám, nechcú ukončiť vzťah, práve naopak snažia sa využiť všetky dostupné možnosti, aby si udržali moc a kontrolu na ich životmi. Nerešpektujú to, že žena vzťah ukončila a neželá si byť ďalej v kontakte. V násilnom správaní pokračujú aj po ukončení vzťahu, rozvode, odchode ženy alebo potom, čo musia sami zo spoločnej domácnosti odísť. Ženy a deti sú tak vystavené opakovaným pokusom muža kontaktovať ich, ohrozovať ich a vytvárať na nich nátlak. Sú prenasledované, násilný muž ich kontaktuje v práci či škole, “bombarduje” ich neustálymi telefonátmi, správami na sociálnych sieťach. Nie je v moci žien a detí toto násilie zastaviť a práve preto potrebujú, aby im bola zabezpečená náležitá ochrana pred násilím aj v týchto situáciách.

Kedy sa ženy najčastejšie rozhodnú podať na súd návrh na nariadenie neodkladného opatrenia či žalobu v súvisiacich civilných sporoch?

K podaniu návrhu na nariadenie neodkladného opatrenia často dochádza **po konkrétnom útoku v čase, keď dôjde k vystupňovaniu násilia**, alebo v situáciách, keď sú **ženy a deti vystavené opakovaným pokusom muža kontaktovať ich, ohrozovať ich a vytvárať na nich nátlak**. Ide najmä o situácie, keď sa násilný muž:

- » správa k žene a/alebo deťom násilne v spoločnej domácnosti a/alebo spoločných priestoroch bytového domu či pred ním;
- » prenasleduje ženu a/alebo deti na ceste do zamestnania, či cestou do školy;
- » čaká ju pred domom, na zastávke autobusu, pred obchodom, pred pracoviskom alebo na iných miestach, na ktoré žena chodí;
- » nečakane sa objaví na miestach, kde ho žena, či deti nečakajú;
- » vyhľadáva ženu v zamestnaní, kontaktuje zamestnávateľa, očierňuje ženu pred kolegami, kolegyňami či nadriadeným;
- » vyhľadáva deti v školských zariadeniach;
- » kontaktuje učiteľov, učiteľky, či vedenie školy;
- » nosí deťom bez ich súhlasu do školy rôzne darčeky;
- » posiela im do školy korešpondenciu, rôzne blahoželania;
- » domáha sa osobného kontaktu s dieťaťom počas vyučovania;
- » vyberá deti zo školy bez informovania a súhlasu ženy a/alebo detí mimo súdom určeného rozsahu styku;
- » vyhľadáva ženu a deti na miestach, kde sa obvykle zdržiavajú, napr. na návšteve u príbuzných, priateľov, známych, či iných miestach, na ktorých obvykle trávajú voľný čas;
- » opakovane ženu a/alebo deti kontaktuje/kontroluje telefonicky, prostredníctvom sociálnych sietí, chatu, sms, bežne sa jedná o desiatky telefonátov či správ denne a pod.

Zo skúsenosti s prácou so ženami v našom Poradenskom centre, sa ženy najčastejšie rozhodnú iniciovať tento typ súdneho konania na príslušnom súde **v situáciách, keď je v dôsledku násilia ohrozené ich zdravie alebo život, alebo zdravie a život ich detí**. Najmä sa tak deje:

- » po bezprostrednom útoku na ženu/deti;
- » po privolaní policajnej hliadky v situáciách ohrozenia;
- » po podaní trestného oznámenia, či začatí trestného stíhania/priestupkového konania;
- » pri vystupňovaní násilného správania;
- » pri prenasledovaní a neustálom kontaktovaní ženy a detí;
- » keď manžel/partner porušuje ochranné opatrenia uložené v trestnom konaní/respektíve nezabezpečujú dostatočnú ochranu ženy a jej detí;
- » po vykázaní násilného muža z obydlija podľa ust. § 27a zák. č. 171/1993 Z.Z. o policajnom zbore.

Uvedené situácie nezahŕňajú všetky možné typy situácií, v ktorých sa ženy rozhodnú obrátiť na súd s návrhom na nariadenie neodkladného opatrenia či žalobou.

Ženy sa najčastejšie rozhodnú, s cieľom ochrániť seba a svoje deti pred násilím, iniciovať nasledujúce typy civilných súdnych konaní:

- » **konania o nariadenie neodkladných opatrení** (ust. § 325 ods. 2 písm. e) až h) Civilného sporového poriadku), ktoré umožňujú uložiť násilnému mužovi povinnosť, aby
 - » nevstupoval dočasne do domu alebo bytu, v ktorom býva žena a/alebo deti vo vzťahu ku ktorým je dôvodne podozrivý z násilia;

- » nevstupoval alebo iba obmedzene vstupoval do domu alebo bytu, na pracovisko alebo iné miesto, kde býva, zdržiava sa alebo ktoré pravidelne navštevuje žena /alebo deti, ktorých telesnú integritu alebo duševnú integritu svojím konaním ohrozuje;
- » písomne, telefonicky, elektronickou komunikáciou alebo inými prostriedkami úplne alebo čiastočne nekontaktoval ženu a/alebo deti, ktorých telesná integrita alebo duševná integrita môže byť takým konaním ohrozená;
- » sa na určenú vzdialenosť nepribližoval alebo iba obmedzene približoval k žene a/alebo deťom, ktorých telesná integrita alebo duševná integrita môže byť jeho konaním ohrozená;

» konania o vylúčenie násilného muža z užívania bytu/domu alebo obmedzenie jeho užívacieho práva, a to z dôvodu fyzického násillia alebo psychického násillia, alebo hrozby takýmto násillím vo vzťahu k žene/deťom, ktoré s ním bývajú spoločne v byte, keď stalo ďalšie spolužitie neznesiteľným (ust. § 146 ods. 2 alebo 705a Občianskeho zákonníka).

Prečo sú informácie o histórii násillia dôležité?

Násilliu zo strany súčasných alebo bývalých partnerov/manželov sú ženy a deti vystavené roky. Ide o komplexný vzorec správania, v rámci ktorého násillný muž uplatňuje rôzne formy a vzorce násillia, ktoré mení a prispôbuje aktuálnej situácii s cieľom udržať si moc a kontrolu nad ženou a deťmi.

Informácie o histórii násillia nám pomáhajú:

- » zorientovať sa v stratégiách násillného správania - aké formy a vzorce násillia muž uplatňoval v minulosti, alebo uplatňuje v súčasnosti¹⁰¹;
- » zorientovať sa v rizikách ¹⁰², ktoré môžu viesť k ohrozeniu ženy a detí, alebo ich zabitiu;
- » zorientovať sa v tom ako na stratégie násillia reagujú ženy a deti a aké stratégie ochrany v situáciách násillia používajú;
- » uvažovať o efektívnych opatreniach ochrany žien a detí pred ďalším alebo závažnejším násillím.

V súvislosti s históriou je dôležité mať informácie, či sa muž, ktorý sa správa násillne k svojej súčasnej alebo bývalej manželke/partnerke:

- » dopustil násillia na ženách v minulosti, voči predchádzajúcej partnerke/manželke;
- » správa násillne k deťom, alebo iným členom a členkám domácnosti;
- » dopustil v minulosti nejakej inej násillnej trestnej činnosti;
- » porušil alebo porušuje nariadené neodkladné opatrenia alebo súdne rozhodnutia.

Všetky tieto informácie sú rizikovými faktormi na strane muža, ktoré sa spájajú so zvýšeným rizikom násillia pre ženy a deti.¹⁰³

¹⁰¹ Pozri Kapitolu 03 Ako rozpoznať násillie

¹⁰² Pozri Kapitolu 04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia

¹⁰³ Pozri Kapitolu 04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia, Rizikový faktor - História násillia, s.22

Rozpoznanie násilia a citlivosť voči rôznym formám a vzorcom násilia sú kľúčové pri ochrane žien a ich detí a pri vyvodzovaní zodpovednosti voči mužom, ktorí sa správajú násilne.

Aké sú očakávania a potreby žien v civilných konaniach o nariadenie neodkladných opatrení a súvisiacich civilných sporoch

Od súdov v civilných sporoch vrátane konaní o nariadenie neodkladných opatrení ženy najčastejšie očakávajú, že im a ich deťom **zabezpečia efektívnu ochranu**

- » v situáciách ohrozenia života alebo zdravia;
- » pred ďalším násilím v budúcnosti doma, ale aj na iných miestach, kde sa zdržiavajú;
- » pred opakovanými pokusmi muža kontaktovať ich, ohrozovať ich a vytvárať na nich nátlak.
- » aby ich skúsenosť s násilím, ktoré zažívajú ony a ich deti bola vypočutá a braná vážne;
- » byť v bezpečí, aby ich partner/manžel nemohol zastrašovať, ohrozovať a stupňovať násilie;
- » byť v bezpečí počas pojednávania na súde, pri ktorých prichádzajú do kontaktu s násilným partnerom/manželom;
- » nebyť vystavované sekundárnej viktimizácii, opakovanému vypočúvaniu či konfrontácii s násilným manželom/partnerom;
- » aby civilné konania a aj nariadenie neodkladných opatrení prebehlo čo najrýchlejšie a rozhodnutia boli spravodlivé (často sú najmä rozhodnutia o neodkladných opatreniach jedným z prvých rozhodnutí, ktoré ženy zažívajúce násilie môžu dosiahnuť, aby ochránili seba a deti pred ďalším násilím);
- » účinný dohľad nad dodržiavaním súdnych rozhodnutí, napríklad monitorovanie dodržiavania zákazu vstupu do nehnuteľnosti, či zákazu priblíženia;
- » zrozumiteľné informácie
 - » čo sa bude v priebehu konaní diať
 - » k akým informáciám a kedy bude mať ich násilný partner/manžel prístup
 - » aké sú ich procesné práva a povinnosti
 - » ako a kedy môžu navrhovať dôkazy
 - » ako postupovať, ak manžel/partner rozhodnutie porušuje.

Ženy a deti potrebujú byť chránené počas celého obdobia, keď sa snažia situáciu násilia riešiť, začnú podnikať konkrétne kroky na ukončenie vzťahu, iniciujú súdne konania, pretože toto obdobie pre ženy a deti často predstavuje riziko stupňovania násilia a zvýšeného ohrozenia.

Reakcie a bezpečnostné stratégie žien a detí v civilných sporoch

Pre ženy zažívajúce násilie predstavujú súdne konania a účasť na pojednávaniach v civilných sporoch extrémny emocionálny stres a často aj nebezpečenstvo, pretože v ich priebehu môže dôjsť k vystupňovaniu násilia. Nariadené neodkladné opatrenie v mnohých prípadoch zabezpečí ženám a ich deťom ochranu tým, že násilný muž/partner odíde z domu či bytu, alebo má zákaz sa k nim približovať, či ich kontaktovať.

Obavy žien a detí

Ženy, ktoré sa rozhodnú iniciovať civilné konania na svoju ochranu tak robia v rôznych situáciách a s rôznymi očakávaniami, ale aj obavami.

V súvislosti s civilnými konaniami ženy najčastejšie popisujú nasledujúce obavy:

- » z toho, ako bude reagovať partner/manžel, keď sa dozvie, že podali návrh/žalobu na súd
 - » vystupňuje násilie
 - » zabije ženu a/alebo deti;
- » z toho, že im nebudú súdy veriť, či budú ich skúsenosť s násilím bagatelizovať;
- » z toho, že nebudú vedieť dostatočne preukázať, že sa k nim partner/manžel správal násilne;
- » zo samotného súdneho konania
 - » čo sa bude diať v konaní pred súdom
 - » výpovedí na pojednávaniach v prítomnosti násilného partnera/manžela
 - » stretnutia s násilným manželom/partnerom v budove súdu, pred pojednávacou miestnosťou.

Obavy, ktoré ženy a deti majú sú opodstatnené a vyplývajú z ich skúseností s reakciami rôznych ľudí a inštitúcií, ako aj s reakciami násilného partnera/manžela. Zároveň sú ovplyvnené aj tým, čo im násilný partner/manžel hovorí, aby v nich vzbudzoval strach.

Reakcie a stratégie násilia mužov počas civilných sporov

Vymanenie sa žien a detí spod kontroly násilného partnera/manžela trvá niekoľko rokov. Násilné správanie je komplexný vzorec správania. Muži, ktorí sa správajú násilne menia formy, vzorce násilia a stratégie, reagujú na snahy ženy a deti vymaniť sa spod ich kontroly tým, že stupňujú svoje násilné správanie, aby si udržali moc a kontrolu nad ich životmi. Tiež reagujú na intervencie inštitúcií, opatrenia a rozhodnutia, ktoré inštitúcie prijmu na ochranu žien a detí. Znova a znova sa pokúšajú zľahčovať závažnosť svojho násilného správania alebo si nájsť spôsoby, ktorými vedú v násilnom správaní a kontrole života žien/detí pokračovať aj napriek vydaným rozhodnutiam súdov, či prebiehajúcim súdnym konaniam.

Násilní muži za týmto účelom často vytvárajú nátlak na ženu/deti a/alebo **manipulujú inštitúcie, ktoré sa problémom zaoberajú, vrátane súdov**. Muži vyvíjajú rôzne stratégie, aby získali opäť moc a kontrolu nad ženou, dosiahli, aby žena svoje podania na súdy vzala späť, či napriek vydaným neodkladným opatreniam dala súhlas k tomu, aby ich násilný muž nemusel rešpektovať. V súvislosti s nariadenými ochrannými opatreniami, ale aj rozhodnutiami súdov v súvisiacich civilných sporoch sa násilní muži najmä:

- » vyhrážajú, že nasťahujú do bytu/domu niekoho cudzieho, keďže je to aj ich byt;
- » vyhrážajú, že prestanú platiť náklady súvisiace s bývaním;
- » vytvárajú tlak na ženy, aby ich pustili do bytu/domu, do ktorého majú zakázaný vstup a snažia sa vzbudiť ľútosť u ženy tvrdeniami, že nemajú kam ísť, že budú na ulici a podobne;
- » v prípade zákazu priblíženia alebo zákazu vstupu do bytu/domu muži prídu do blízkosti, ktorá je ešte povolená napr. v prípade bytu vojdú do brány, alebo sú pred domom v aute a sledujú ženu odtiaľ;
- » ak im je uložený zákaz priblíženia sa, no zároveň majú súdnym rozhodnutím určený styk s deťmi, tak využívajú predávanie a odovzdávanie deti na pokračovanie v násilí voči žene;
- » ak im je uložený zákaz kontaktovať ženu, tak kontaktujú deti a využijú kontakt s nimi na pokračovanie v násilí smerom k žene, napríklad na nich tlačia, aby dali hlasný odposluch, posielajú odkazy po deťoch a podobne.

Okrem nátlaku na ženy a deti používajú muži, ktorí sa správajú násilne, rôzne stratégie, ktorými sa snažia **zakrývať pravdu a manipulovať inštitúcie vrátane súdov**. Príklady takýchto stratégií správania napríklad sú:

Nachádzanie dôvodov na ospravedlňovanie svojho správania a obviňovanie ženy

- „Ja som jej nič neurobil, to len ona je precitlivená.“
- „Nie je normálna a nevie čo chce.“
- „Sama ma pustila do bytu a chcela, aby som sa vrátil.“

Popieranie násilného správania

- „Ja nie som násilník, len mám o ňu starosť, stále je mojou manželkou.“
- „Ja si môžem chodiť kam chcem, nie je pravda, že som ju sledoval.“
- „Stretli sme sa náhodne.“
- „Volal som jej, ale len preto, aby mi dala k telefónu deti.“

Znižovanie závažnosti násilia

- „Ved' som jej dal len jednu facku, aby sa ukl'udnila.“
- „Ja som sa jej nedotkol, to ona spadla a urobila si to sama.“

„Nie je čo riešiť, len sme sa pohádali.“
„Je to aj môj byt a tak mám právo si v ňom robiť čo chcem.“

Odmietanie zodpovednosti za problém

„Ja som mal len starosť kde je, to preto som jej opakovane volal.“
„Nebrala mi telefóny tak som musel ísť za ňou do práce.“
„Len som ju chcel vidieť, ved’ ju mám stále rád, je to matka mojich detí.“

Odmietanie možnosti, že by sa násilie mohlo opakovať

„Už sa to nezopakuje, slúbil som to žene aj deťom.“
„Bola to náhoda.“

Je dôležité, aby inštitúcie poznali a rozumeli stratégiám násilných mužov, pretože len tak dokážu zabezpečiť efektívnu ochranu žien a detí pred násilím.

Dopad rozhodnutí v civilných sporoch na ženy a/alebo deti

V prípade, ak súd vyhovie návrhu ženy a nariadi neodkladné opatrenie, či rozhodne o vylúčení násilného muža z užívania bytu/domu alebo obmedzí jeho užívacie právo, zabezpečí ochranu ženy a detí pred násilím s cieľom zabrániť násilnému mužovi v násilí voči žene a deťom pokračovať.

Pri našej práci so ženami zažívajúcimi násilie a ich deťmi nám ženy okrem iného popisujú nasledujúce dopady pozitívnych rozhodnutí na ich život a životy ich detí:

- » Konečne máme aj s deťmi doma pokoj a klúd.
- » Nie sme ustavične v strehu.
- » Mám po rokoch priestor v pokoji sa venovať deťom.
- » Deti majú priestor na učenie a pestovanie záľub.
- » Je pre mňa dôležité, že súdy násilie nezľahčovali.
- » V práci sa konečne viem sústrediť na prácu.
- » Ustavične nemusím kontrolovať telefón a sociálne siete.
- » Keď idem domov, nemusím sa obávať, že na ma bude muž čakať pred domom, nadávať mi na ulici.
- » Nemusím sa už hanbiť pred susedmi za to, že u nás je stále cirkus a krik.

V prípade ak však **súd z rôznych dôvodov návrhu ženy na nariadenie neodkladného opatrenia, či vylúčenie násilného muža z užívania bytu/domu nevyhovie a tento zamietne**, v situácii násilia to môže priniesť nasledovné:

- » násilný muž je posilnený a v násilí bude pokračovať;
- » násilný muž vystupňuje násilné správanie sa voči žene a/alebo deťom;
- » žena z obáv o svoj život a zdravie opustí aj s deťmi spoločnú domácnosť a hľadá útočisko u známych, príbuzných či v Bezpečnom ženskom dome¹⁰⁴.

Niekedy musia ženy a deti kvôli bezpečiu, alebo dostupným možnostiam bezpečného bývania odísť do iného mesta, alebo kraja, aby sa chránili pred násilným partnerom/manželom. Pre ženy a deti to znamená nielen to, že musia opustiť domov, ale aj stratu zamestnania, zmenu školy, stratu zázemia a kamarátov alebo kontaktu s blízkymi ľuďmi.

Z našej práce so ženami v našom Poradenskom centre vyplýva, že súdy obvykle návrhom žien na nariadenie neodkladných opatrení vyhovejú a tieto v zákonom stanovených lehotách aj nariaďa.

Nariadené neodkladné opatrenia a rozhodnutia o vylúčení násilného muža z užívania bytu či domu sú tak účinným právnym prostriedkom prinášajúcim ženám a ich deťom bezpečie a ochranu pred násilím.

¹⁰⁴ Zariadenie núdzového bývania podľa zákona 448/2008 Z. z.

Skúsenosť Rozálie a jej detí ¹⁰⁵

Čo Rozália a jej deti zažívali?

Rozália žila s manželom a ich deťmi v rodinnom dome, ktorého boli bezpodielovými spoluvlastníkmi. Manžel sa voči nej a ich deťom dlhodobo správal násilne. Opakovane ju fyzicky napádal tak, že ju udieral do rôznych oblastí tela, chytal ju pod krk, škrtil ju, vulgárne jej nadával, robil tak aj pred deťmi, ktoré plakali, žiadal od nej sex proti jej vôli, vyhadzoval ju z bytu a vyhrážal sa jej zabitím. Rozália sa opakovane v minulosti obracala na políciu, kde hlásila násilné správanie sa jej manžela voči nej.

Manžel bol za násilné správanie sa voči Rozálii opakovane odsúdený. Rozhodnutím v trestnom konaní mu okrem iného bolo uložené, aby sa k nej nepribližoval na vzdialenosť menšiu ako päť metrov a nezdržoval sa v blízkosti jej obydli a zamestnania.

Manžel Rozálii pravidelne volal na jej mobilný telefón, v priemere asi 10 x denne a asi 2-3 x denne jej volal do práce, týmto spôsobom ju kontroloval, kde je a čo robí. Vyčítal jej, že prečo nie je doma, prečo má doma neporiadok, kde chodí, pýtal od nej peniaze.

Aj napriek obmedzeniu, ktoré mu bolo uložené rozhodnutím súdu v trestnom konaní, manžel Rozálie v čase keď ona bola v práci trávil čas v ich dome. Inokedy ju alebo deti prosil, aby ho pustili dnu, že nemá kam ísť. Ak ho vyzývala na opustenie domu, tak jej to vyčítal, pripomínal jej, že je stále jeho manželkou, že majú spolu deti, že je to aj jeho rodinný dom a pod.

Často sa zdržiaval pred rodinným domom, čakal deti pre školou, týmto spôsobom ju mal ustavične pod kontrolou, stále hľadal zámienky, aby zisťoval či je alebo nie je doma.

Aké právne kroky Rozália podnikla?

Rozália podala trestné oznámenie vo veci marenia výkonu úradného rozhodnutia, kde uvádzala, že manžel ustavične porušuje obmedzenia dané mu súdom v trestnom konaní, avšak vec bola odmietnutá nakoľko podľa zistení vyšetrovateľa sa obmedzenia dané v trestnom konaní vzťahujú na osobu pani Rozálie a nie na nehnuteľnosť.

Následne Rozália spoločne s právničkou podala návrh na nariadenie neodkladného opatrenia. Podaným návrhom sa domáhala, aby súd uložil jej manželovi povinnosť nevstupovať do ich spoločného domu. Súd jej návrhu vyhovel.

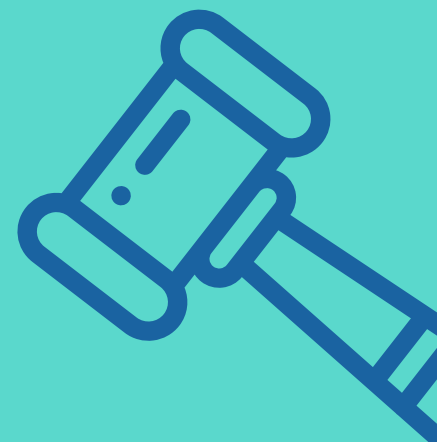
Čo sa pre pani Rozáliu rozhodnutím súdu zmenilo?

Po nariadení neodkladného opatrenia manžel prestal do domu vstupovať. Následne bol aj vylúčený rozhodnutím súdu z jeho užívania. Pre Rozáliu a jej deti to znamená po rokoch bezpečie v dome. Manžel však pokračuje v sledovaní Rozálie pred rodinným domom, či na iných miestach.

105 Meno ženy a niektoré skutkové okolnosti prípadu boli pre účely tejto prípadovej štúdie z dôvodu ochrany súkromia a osobných údajov ženy a jej detí zmenené. Zmena sa netýkala informácií o násilí, ktoré žena a deti zažívali.

11

Ženy a deti v konaniach o rozvod a konaniach upravujúcich práva a povinnosti k maloletým deťom

Ženy zažívajúce násilie a ich deti sú často zo strany inštitúcií vystavované protichodným opatreniam.¹⁰⁶ Na jednej strane sa od žien očakáva, že budú chrániť deti pred násilím a odídu od násilného manžela/partnera, avšak po odchode sa od žien očakáva, že budú podporovať kontakt násilného manžela/partnera s deťmi.¹⁰⁷

Ženy zažívajúce násilie a deti očakávajú, že súdy a relevantné inštitúcie rozhodnú spravodlivo a poskytnú im náležitú ochranu pred násilím nielen v čase, keď žijú v spoločnej domácnosti s násilným partnerom/manželom, ale aj v čase po odlúčení alebo rozvode, pretože muži často pokračujú v násilnom správaní aj po rozchode, či rozvode.

Ženy sa obrátia na súd, aby ich rozviedol a/alebo upravil práva a povinnosti k spoločným deťom. Veria v to, že súdy budú brať do úvahy násilie, ktoré prežili a často ešte stále zažívajú. Veria, že najlepší záujem detí, ich ochrana a bezpečie sú prioritou.

Skúsenosť žien je ale taká, že aj napriek tomu, že sa muž správa násilne, v očiach inštitúcií (vrátane súdov) môže byť vnímaný ako „dobrý otec“. A to aj v prípadoch, ak bol muž právoplatne odsúdený v trestnom konaní za násilie voči žene, či deťom. Ženy a deti zažívajú, že práva otca na starostlivosť o deti sú uprednostňované nad právo detí na bezpečie a ich právo nebyť vystavené násiliu. Inštitúcie, vrátane súdov, často nezohľadňujú fakt, že násilie na ženách je zároveň násilím aj na ich deťoch. Deti nie sú izolované od skúsenosti svojich matiek s násilím. Ak aj násilie nezažívajú priamo, tak vidia svojho otca ako na matku kričí, uráža ju, fyzicky jej ubližuje, vyhráža sa jej. Majú strach o svoju mamu, o seba a o súrodencov. Mnoho detí má zo svojho otca strach.

Ženy urobia množstvo krokov, aby chránili seba a deti, riešia situáciu násilia, odídu z násilného vzťahu, kontaktujú zodpovedné inštitúcie, podajú trestné oznámenie. Avšak keď dôjde na konania týkajúce sa detí, tie isté inštitúcie, ktoré od nich chceli, aby riešili situáciu násilia a chránili deti pred násilím, ich žiadajú, aby riadne pripravili deti na styk s otcom a podporovali budovanie vzťahu medzi deťmi a otcom, často aj v situácii kedy deti samotné sa v dôsledku prežitého násilia otca boja a nechcú sa s ním stretávať.

V takýchto prípadoch často dochádza k situáciám, keď napr. v rámci trestného konania má násilný muž zakázané sa k žene približovať s cieľom zabezpečenia jej ochrany, avšak v rámci rozhodnutí v civilnom konaní je matka povinná mu odovzdávať maloleté deti za účelom realizácie styku. Počas odovzdávania a preberania detí sú ženy často vystavené ďalšiemu fyzickému a psychickému násiliu od bývalého partnera/manžela, a opäť sa obávajú o bezpečie svojich detí a seba samých.

¹⁰⁶ Pozri Kapitolu 08 Deti, Model troch planét, s.36

¹⁰⁷ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13 dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

Od žien sa taktiež očakáva, že sa s násilným mužom dohodnú ohľadom úpravy povinnosti a práv k ich maloletým deťom. Za týmto účelom sú predvolávané na rôzne spoločné stretnutia na súd, na Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny, či k mediátorovi/ke. Cieľom týchto stretnutí, ktoré sú realizované spoločne s násilným mužom, je zlepšenie komunikačných zručností a uzavretie rodičovskej dohody. Mediácia, nácviky komunikačných zručností, či uplatňovanie Cochemského modelu môžu byť vhodnými nástrojmi v prípadoch, kedy vo vzťahoch nie je prítomné násilie. V prípadoch, kedy vo vzťahoch dochádza k násiliu, je ich uplatňovanie nevhodné a aj neúčinné.

V násilnom vzťahu nejde o nezhody a nedostatok komunikácie, ale o dlhodobý vzorec moci a kontroly, ktorú nad ženou a deťmi uplatňuje násilný muž. Nejde teda o rovnocenný partnerský vzťah, v ktorom je možné pracovať s konceptom, že obaja partneri majú rovnaký podiel zodpovednosti za riešenie situácie.

Ak sa tak napriek tomu deje, posilňuje to muža, ktorý sa správa násilne, v očierňovaní a obviňovaní ženy a prenášaní zodpovednosti na ňu, čo je veľmi častá stratégia mužov, ktorí sa správajú násilne, aj počas trvania vzťahu. Žena sa tak dostáva pod tlak dokázať inštitúciám, že má snahu dohodnúť sa, a nie ona je “tá problémová”, ako ju jej násilný partner/manžel často vykresľuje. To môže viesť k tomu, že žena pristúpi pod tlakom inštitúcií a aj násilného partnera na rodičovskú dohodu, ktorá často vytvára priestor pre násilného muža na opätovné získanie moci a kontroly nad životom ženy a stupňovanie násilného správania prostredníctvom kontaktu s deťmi.

Nezriedka sa stáva, že prichádzame do kontaktu so ženami, ktoré sú účastníkmi aj vo viacerých konaniach súčasne alebo niektoré konania iniciujú opakovane. To ich vystavuje stresu a obavám z opakovaného kontaktu s násilným partnerom a z opakovaného vracania sa k prežitému násiliu, ktoré je často pre ženy a deti traumatickým zážitkom.

Konania, ktoré ženy zažívajúce násilie a ich deti podstupujú sú najmä:

- » konanie o rozvod manželstva;
- » konania o nariadení neodkladného opatrenia vo veci úpravy práv a povinností k maloletým deťom;
- » konania o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu vrátane konaní o uložení povinnosti rodičovi, ktorý nemá dieťa v osobnej starostlivosti informovať druhého rodiča o prospechu, zdravotnom stave a iných skutočnostiach týkajúcich sa dieťaťa;
- » konania o úprave výkonu rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode;
- » konania o návrhu na nariadenie výkonu rozhodnutia vo veci maloletých detí.

História násilia a čo predchádza podaniu návrhom na rozvod a/alebo úpravy práv a povinností k maloletým deťom?

Ženy podávajú návrh na rozvod manželstva a/alebo úpravu práv a povinností voči maloletým deťom v čase kedy, sa rozhodnú odísť z násilného vzťahu, či po odchode z neho.

Niekedy trvá aj roky, kým ženy odídu a iniciujú tieto súdne konania. Majú na to mnoho legitímnych dôvodov a obáv, ktoré z toho plynú. Majú obavy, že im alebo deťom násilný muž ublíži, že im nedovolí odísť s deťmi a že im bude brániť v kontakte s mamou. Tiež sa obávajú, že nebudú mať kam s deťmi odísť a nebudú mať dostatok finančných prostriedkov, aby sa o deti postarali. Obávajú sa, že im nikto nebude veriť.

Násilný muž tieto ich obavy cielene umocňuje najmä:

- » vyhrážkami, že žene a/alebo deťom ublíži, alebo ich zabije;
- » vyhrážkami, že ak odídu, tak žene vezme deti, alebo že sa postará o to, aby jej deti boli odobraté;
- » zastrašovaním, že deti skončia v striedavej starostlivosti;
- » vyhrážkami, že žene nebude nič platiť, že ju zničí a že sa nebude vedieť o deti postarať;
- » vyhrážkami, že deti unesie alebo ju obviní z únosu;
- » zastrašovaním, že žene nikto neuverí a že všetkým povie, že je neschopná matka a nevie sa o deti postarať;
- » zastrašovaním, že z nej spraví psychický chorú.

Aj z týchto dôvodov sa niekedy ženy rozhodnú neodísť, vrátiť sa k násilnému partnerovi, či zobrať späť návrh na rozvod a úpravu práv a povinnosti voči maloletým deťom.

Históriu násilia voči žene a deťom je preto dôležité v konaní aktívne zisťovať, tak aby rozhodnutia v týchto konaniach boli spravodlivé a poskytovali žene a deťom ochranu pred ďalším násilím. To často pokračuje najmä pri realizácii styku s deťmi. Ten je po odchode ženy z násilného vzťahu jedným z mála kontaktov, ktorý násilný muž so ženou má a ktorý využíva na to, aby mal naďalej nad životom ženy moc a kontrolu.

Informácie o histórii násilia nám pomáhajú:

- » zorientovať sa v stratégiách násilného správania - aké formy a vzorce násilia muž uplatňoval v minulosti, alebo uplatňuje v súčasnosti ¹⁰⁸;
- » zorientovať sa v rizikách ¹⁰⁹, ktoré môžu viesť k ohrozeniu ženy a detí, alebo ich zabitiu;
- » zorientovať sa v tom ako na stratégie násilia reagujú ženy a deti a aké stratégie ochrany v situáciách násilia používajú;
- » uvažovať o efektívnych opatreniach ochrany žien a detí pred ďalším alebo závažnejším násilím.

V súvislosti s históriou je dôležité mať informácie, či sa muž, ktorý sa správa násilne k svojej súčasnej alebo bývalej manželke/partnerke:

- » dopustil násilia na ženách v minulosti, voči predchádzajúcej partnerke/manželke;
- » správa násilne k deťom, alebo iným členom a členkám domácnosti;
- » dopustil v minulosti nejakej inej násilnej trestnej činnosti;
- » porušil alebo porušuje nariadené neodkladné opatrenia alebo súdne rozhodnutia.

Všetky tieto informácie sú rizikovými faktormi na strane muža, ktoré sa spájajú so zvýšeným rizikom násilia pre ženy a deti.¹¹⁰

¹⁰⁸ Pozri Kapitolu 03 Ako rozpoznať násilie

¹⁰⁹ Pozri Kapitolu 04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia

¹¹⁰ Pozri Kapitolu 04 Ako rozpoznať mieru ohrozenia, Rizikový faktor - História násilia, s.22

Rozpoznanie násilia a citlivosť voči rôznym formám a vzorcom násilia sú kľúčové pri ochrane žien a ich detí a pri vyvodzovaní zodpovednosti voči mužom, ktorí sa správajú násilne.

Potreby žien a detí počas rozvodu a konaní o úpravu práv a povinností k maloletým deťom

Ženy očakávajú, že súdy budú zohľadňovať ich skúsenosť s násilným správaním manžela alebo partnera a rozhodnú tak, aby im a deťom poskytli ochranu a bezpečie pred ďalším násilím. Ženy a deti potrebujú, aby pri posudzovaní ich situácie a rozhodovaní o ich životoch:

- » ich bezpečie bolo prioritou,
- » ich skúsenosť bola braná vážne, zaobchádzalo sa s ňou s rešpektom,
- » bol kladený dôraz na názor detí a na to, čo chcú,
- » výsluchy boli vykonávané citlivo,
- » sa minimalizovali úkony počas konaní, pri ktorých prichádzajú ženy a deti do bezprostredného kontaktu s násilným mužom alebo by mohli viesť k sekundárnej viktimizácii,
- » súdy rozhodli v primeranej lehote a bez prieťahov, aby bol čo najskôr stanovený rámec výkonu práv a povinností k maloletým deťom, či manželstvo rozvedené.

Reakcie a bezpečnostné stratégie žien a detí

Ženy si počas života s násilným mužom vytvoria rôzne stratégie správania, ktoré im pomáhajú ochrániť seba a svoje deti. Deti si v takýchto situáciách taktiež hľadajú svoje stratégie zvládania. Takéto stratégie správania im pomáhajú zvládať situáciu násilia počas obdobia, keď ešte žijú s násilným mužom, ale aj po odchode. Pre ľudí zvonku môže byť ich správanie a reakcie na násilie nezrozumiteľné a/alebo mylne interpretované.

Príklady stratégií žien a detí:

- » Ženy a deti sa vyhýbajú situáciám a reakciám, ktoré by mohli viesť k vystupňovaniu násilného správania partnera/otca. Neodporujú mu, nevyjadrujú svoj názor, potreby, poslúchajú ho a robia to, čo od nich žiada. Snažia sa situáciu upokojiť, niekedy aj tak, že sa ospravedlňujú a berú vinu na seba zniečo, za čo nie sú zodpovedné.
- » Niektoré ženy sa môžu v situáciách ohrozenia fyzicky brániť. To násilní muži často obracajú proti nim tak, že ich obviňujú z agresívneho a násilného správania.
- » Mnoho detí sa pokúša do situácie násilia zasiahnuť, zastaviť otca a brániť mamu. V takýchto situáciách sú deti vystavené hrozbe násilia alebo ublíženia na zdraví.
- » Iné deti sa, naopak, snažia otcovi vyhovieť alebo byť čo najmenej "viditeľné", a tak chrániť seba, aj svojich súrodencov a mamu.
- » Mnoho detí si myslí, že za otcovo násilné správanie k mame môžu oni.
- » Dieťa môže odmietnuť povedať na inštitúciách, alebo na súde, čo si myslí a čo by chcelo do budúcnosti. Môže byť za tým to, že sa bojí otca, nevie sa k danej veci vyjadriť, obáva sa konfliktu lojality, snaží sa vyhovieť obom rodičom, svojim vyjadrením nechce nikomu ublížiť, alebo svojim mlčaním

chce chrániť mamu.¹¹¹

- » Ženy sa niekedy obávajú umožniť kontakt otca s deťmi bez ich prítomnosti, lebo sa im partner často vyhráža, že im deti vezme, unesie ich, či im ublíži a svoje vyhrážky v minulosti aj naplnil.

Reakcie a stratégie násilných mužov

Mnoho žien popisuje, že počas spolužitia s násilným partnerom výchovu detí a starostlivosť o ne zabezpečovali samy. Často hovoria o tom, že sa ich partner o deti nezaujímal, odmietal s nimi zostať doma, čím ich izoloval od rodiny a priateľov a zároveň im nepomáhal v starostlivosti o domácnosť, čím ich vyčerpával. O deti sa mnoho násilných mužov často začne zaujímať viac v čase, keď vedia, že žena chce vzťah ukončiť, odísť alebo krátko potom, čo odíde. Je to preto, že nad ženou strácajú moc a kontrolu a kontakt s deťmi pre nich znamená udržanie si istej miery kontroly nad životom ženy.

Príklady reakcií a stratégií násilných mužov:

- » Znevažujú a očierňujú matku pred deťmi, znižujú jej autoritu a rešpekt voči nej, čím sa snažia narúšať vzťah matky s deťmi.
- » Využívajú kontakt s deťmi, preberanie a odovzdávanie detí matke na pokračovanie v násilnom správaní voči žene a jej kontrolu.
- » Požadujú od žien časté a podrobné informácie o deťoch, ich denných aktivitách, zdravotnom stave a pod. a to aj v prípadoch, keď k nim majú reálny prístup, s odvolávaním sa na zákonnú povinnosť poskytovať im informácie.
- » Navštevujú rôzne inštitúcie, ale aj ľudí v okolí, aby svoje partnerky očierнили a vykreslili ich ako zlé matky, ako psychicky choré a problémové, a k tomu často ako dôkazy predkladajú rôzne fotky, zvukové, či obrazové záznamy, ktoré sú neúplné a vytrhnuté z kontextu, a ktoré si účelovo nahrávajú.
- » Niekedy pod nátlakom nútia deti, aby na inštitúciách hovorili veci o mame, ktoré sa nikdy nestali napr. že sa mama o nich nestará, kričí na nich, bije ich, je zlá a pod., alebo v mene detí píšu na inštitúcie listy a nútia deti, aby tvrdili, že to napísali oni samé.
- » Počas styku s deťmi najmä v období prebiehajúcich konaní si účelovo vytvárajú fotodokumentáciu, zvukové alebo obrazové záznamy, ktoré používajú v konaniach, aby sa vykreslili ako starostliví a dobrí otcovia.
- » Zastrážujú kolízne/ych opatrovníčky/kov, psychologičky/ov, lekárky/ov, riaditeľky/ov v škôlke, škole, aby ich odradili od poskytnutia podporných dôkazov žene, či priamo súdom.
- » Keď v dôsledku ich násilného správania deti odmietajú ísť s nimi na styk, tak vykresľujú ženu ako tú, ktorá bráni v kontakte s deťmi.
- » Porušujú dohody ohľadom styku s deťmi, neprídu po deti, prinesú deti neskôr, vytvárajú tlak na ženy, aby im umožnili styk aj nad rámec dohody či rozhodnutia súdu, čo vedie, k tomu, že si ženy a deti nie sú schopné plánovať čas.
- » Počas styku s deťmi sa s nimi neučia, nedodržiavajú režim detí, často zanedbávajú ich stravovanie či pitný režim, odmietajú starostlivosť o deti ak sú choré, nečerpajú voľno na ošetrovanie detí (tzv. OČR), a celú starostlivosť nechávajú na ženu, čím ju vyčerpávajú.

Dopad súdnych rozhodnutí na ženy a deti

V 70% domácnosti žien, ktoré zažívajú násilie, sú prítomné jedno alebo dve deti.¹¹² Deti sú opako-

¹¹¹ Karlovská D., Králová S. a kol., Podpora a ochrana pre ženy zažívajúce násilie v Košickom kraji. Príručka pre zamestnancov a zamestnankyne štátnych a verejných inštitúcií a mimovládnych organizácií, Fenestra, Košice, 2017

¹¹² Bodnárova, B.; Filadelfiová, J.; Holubová, B., Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchaným na ženách na Slovensku, Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2008, dostupné na http://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2008/Holubova/Reprezentativny_vyskum_vyskytu_a_skusenosti_zien_s_nasilim_pachanom_na_zenach_%282008%29.pdf

vane vystavené násiliu, keďže sú svedkami násilia, počujú svoje matky plakať, vidia ich zranenia a vidia a/alebo počujú svojich otcov, ako ponižujú ich mamy, ubližujú im alebo sa im vyhrážajú zabitím. Preto sú násilní partneri alebo manželia aj násilní otcovia. Deti, ktoré žijú s násilným otcom, nie sú v bezpečí a násilie voči deťom pokračuje ďalej, aj po rozchode. Dopady násilia na život a tiež zdravie detí sú veľmi závažné a dlhotrvajúce bez ohľadu na to, či deti boli svedkami násilia voči ich mamám alebo násilie samé zažili.

Od žien sa očakáva, že ak zažívajú násilie zo strany svojho partnera, tak urobia všetko preto, aby boli ich deti v bezpečí. Očakáva sa, že opustia násilných partnerov/manželov a budú situáciu aktívne riešiť. Zároveň sa od žien očakáva, že sa dohodnú s násilnými mužmi na úprave práv a povinnosti voči maloletým deťom. Násilný vzťah ale nie je rovný vzťah, v ktorom by disponovali obaja rovnakou mierou moci. Tlak na uzatvorenie rodičovskej dohody môže viesť k tomu, že žena z obavy z násilného partnera a túžby mať všetko rýchlo za sebou, môže súhlasiť s rodičovskou dohodou, ktorá nezohľadňuje jej potreby a záujem maloletých detí, naopak zohľadňuje záujmy a potreby násilného muža, ktorý tak môže pokračovať v násilí voči nej a/alebo ich deťom.

Ak rozhodnutia súdu nezohľadňujú násilie voči matke a vychádzajú z predpokladu, že aj násilný muž môže byť dobrým otcom, môže to viesť k:

- » ďalšiemu pokračovaniu násilia voči žene a deťom, počas preberania, odovzdávania detí na styk, či počas styku s deťmi;
- » využívaní súdneho rozhodnutia na kontrolu ženy a vyčerpávanie;
- » ďalšiemu narúšaniu vzťahu medzi matkou a dieťaťom;
- » prehľbovaní psychických a fyzických dopadov násilia na ženy a deti.

Ak však rozhodnutie súdu zohľadňuje históriu násilia voči žene a na prvé miesto kladie jej bezpečie a bezpečie detí, tak môže zabezpečiť účinnú ochranu žien a detí pred ďalším násilím. Zároveň je to spôsob, akým voči násilnému mužovi vyvodí spoločenskú zodpovednosť za násilné správanie a vyslať jasný odkaz, že násilie páchané na ženách je neakceptovateľné.

Deti môžu byť v bezpečí iba vtedy, ak sú v bezpečí ich matky a naopak, preto je nevyhnutné poskytovať ochranu a podporu ženám a ich deťom holisticky.¹¹³ Je dôležité uvedomiť si, že v prípadoch násilia matka a jej deti tvoria rodinnú jednotku, ktorá je základom pre bezpečie detí a ich blahobyť. Je potrebné túto jednotku posilniť a podporiť a zabrániť jej rozdeľovaniu a oslabovaniu.

¹¹³ Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

Skúsenosť Dariny a jej detí¹¹⁴

Darina žila s manželom a 3 maloletými deťmi v spoločnej domácnosti.

Manžel Darinu rôzne obmedzoval, vymykal z bytu, neustále ponižoval, vulgárne nadával, fyzicky ju napádal – viackrát ju drgol, kopol, udrhel rukou, pästou do tváre, ťahal za vlasy. Jedno fyzické napadnutie oznámila polícií. Potom, ako Darina podala návrh na rozvod, sa správanie ešte zhoršilo.

Ich spoločné spolužitie sa stalo neznesiteľným, násilné správanie manžela voči Darine a aj najmladšiemu synovi sa vystupňovalo, čo viedlo až k odchodu Dariny a detí zo spoločnej domácnosti.

Navyše vo vzťahu k najmladšiemu synovi sa správal Darinin manžel taktiež násilne. Urážal ho, ponižoval, vulgárne mu nadával, bil ho. Syn videl a vnímal násilné správanie svojho otca k mame a začal ho kopírovať. Ak mu mama niečo nedovolila, bol voči nej agresívny a nadával jej, následne to ľutoval. Aj preto sa Darina rozhodla opustiť spoločnú domácnosť a vytvoriť pre deti prostredie, kde budú mať viac pokoja a nebudú svedkami násilného a nerešpektujúceho správania sa voči nej a najmladšiemu synovi.

Darina odišla s deťmi, keď manžel nebol doma. Keď sa vrátil a zistil, že sa odsťahovali, volal jej. Darina ho informovala, kde sú, dala mu k telefónu aj deti. Aj napriek tomu, že vedel, že kde Darina a deti sú, zavolať políciu a oznámil nezvestnosť manželky a únos detí. Potom ako policajná hliadka preverovala u nich doma, či sú deti v poriadku sa najmladší syn bál ísť do školy z obavy, že ho tam bude otec čakať.

Deti boli s otcom od odchodu v sporadickom kontakte. Otec sa s nimi stretával vtedy, keď mu to vyhovovalo. Stávalo sa, že sa dohodol s Darinou, že príde po deti, a neprišiel, či prišiel o deň neskôr. To narúšalo ich program a zároveň boli deti sklamané. Ak deti zobral, tak zvykli volať, plakať, najmladší syn neraz mame povedal, že je otec na neho zlý, alebo že ho udrhel.

Darine otec detí odmietol dávať akékoľvek finančné prostriedky na deti.

Darina preto podnikla viacero právnych krokov, aby upravila práva a povinnosti voči deťom a ošetrila aktuálnu situáciu:

V prvom rade doplnila návrh na rozvod úpravu práv a povinnosti po rozvode o nové skutočnosti a podala návrh na vydanie neodkladného opatrenia vo vzťahu k maloletým deťom. Neodkladné opatrenie bolo Darine zamietnuté. Súd mal za to, že matka neosvedčila naliehavosť úpravy pomerov, lebo nebolo preukázané, že by maloletým deťom hrozila bezprostredná ujma.

Manžel podal v tom čase návrh na úpravu práva a povinnosti voči maloletým deťom do rozvodu, ku ktorému sa Darina vyjadрила.

Darina žiadala v návrhoch a vyjadreniach zverenie detí, styk každý druhý víkend od piatka do nedele a výživné. Manžel žiadal striedavú starostlivosť bez platenia výživného. Súd Darinu rozviedol a styk bol určený rodičovskou dohodou, ktorú uzavreli na pojednávaní pred súdom. S manželom sa dohodli na zverení detí do jej osobnej starostlivosti a styku otca s deťmi každý druhý víkend a tiež počas dvoch

114 Meno ženy a niektoré skutkové okolnosti prípadu boli pre účely tejto prípadovej štúdie z dôvodu ochrany súkromia a osobných údajov ženy a jej detí zmenené. Zmena sa netýkala informácií o násilí, ktoré žena a deti zažívali.

pracovných dní počas týždňa. Darina s takouto rodičovskou dohodou súhlasila, pod tlakom súdu, obáv zo striedavej starostlivosti a obáv z ďalších prieťahov v konaní. Súhlasila s ňou aj napriek tomu, že už v tom čase mala pochybnosti o rozsahu styku otca s deťmi. Obávala sa, že to bude narúšať ich bežný režim počas týždňa a že sa otec o nich nebude vedieť dostatočne postarať, najmä čo sa týka prípravy detí na vyučovanie, keďže ju nikdy nezabezpečoval. Hovoril jej, že to je jej robota, že jeho úlohou je tráviť s deťmi voľné chvíle a starať sa im o zábavu.

Aký dopad malo súdne rozhodnutie na pani Darinu a jej deti:

Manžel styk s deťmi, na ktorom sa v rodičovskej dohode schválenej súdom dohodli, nedodržiaval. Stretával sa s deťmi tak, ako to vyhovovalo jemu. Styk realizoval najmä cez víkendy, pričom často nedodržiaval dohodnuté časy prevzatia a odovzdania detí matke. V priebehu týždňa sa s deťmi stretával len sporadicky. Často Darine nedal vopred vedieť, že nepríde a ani sa jej vopred neozval. Darina aj deti boli vždy pripravené na realizáciu styku, aj keď to pre nich v tomto prípade znamenalo vstávať niekedy skôr, a pre deti tráviť čas pred školou, keďže v čase kedy ich tam otec priniesol, budova školy ešte nebola otvorená. Matku stálo veľa úsilia presvedčiť deti, že musia ísť s otcom, najmä najmladší syn, jej požiadavky ignoroval a odmietal na styk ísť. Často mala problém ich „prinútiť“ doslova vstať z postele, keďže otec nechodil pravidelne a oni predpokladali, že nepríde. Raz za čas sa však otec objavil, zazvonil na zvonček na vstupnej bráne do bytovky a domáhal sa, aby deti okamžite zišli dole. Čo tie často odmietali, alebo nestíhali. Ak aj meškali pár minút, čo otcovi komunikovali, tak ten okamžite volal policajnú hliadku. Následne na polícii tvrdil, že Darina nerešpektuje rozhodnutie súdu a marí mu styk s deťmi, zároveň podal na príslušný súd návrh na výkon rozhodnutia.

Ak mal otec deti vyzdvihnúť v školskom zariadení, tak sa stalo, že deti nevyzdvihol a riaditeľka volala Darine, aby po deti prišla. Ona preto musela nečakane odchádzať z práce.

Po víkendovom styku ich často do školy odniesol hladné, neupravené a nepripravené na vyučovanie. Stávalo sa, že deti po víkende strávenom s otcom ochoreli, čo pre Darinu znamenalo pravidelné absencie v práci. Manžel sa odmietol podieľať na starostlivosti o choré deti a nevyužíval v tom čase ani styk s nimi. Situácia u najmladšieho syna sa tak vyostрила, že začal mať problémy s učením a správaním. Darina bola pravidelne predvolávaná do školy, aby riešila správanie dieťaťa v škole. Manžel sa odmietol podieľať na riešení situácie, odmietal dať súhlas so zmenou školy.

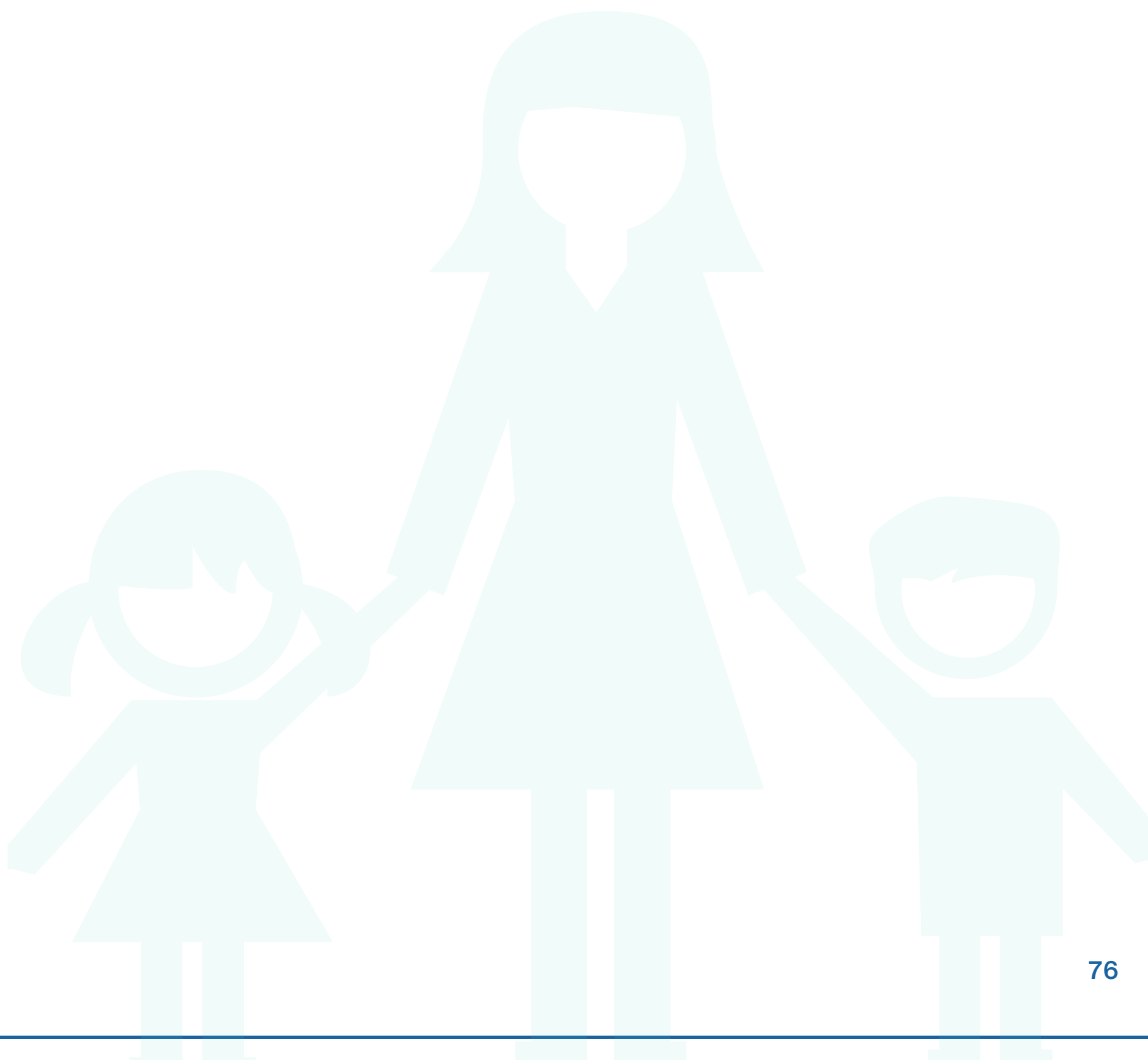
V dôsledku častých absencií bola Darina prepustená z práce.

Darina situáciu opakovane hlásila na Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny kolíznej opatrovníčke. Tá ale nepodnikla žiadne kroky voči jej manželovi. Skôr nechávala situáciu na Darinu, aby komunikovala s manželom a dohodli sa. Darina mala informáciu, že manžel sa vyhráždal podaním sťažnosti na kolíznou opatrovníčku jej nadriadeným.

Polícia, ktorá bola buď Darinou alebo jej manželom privolávaná k styku nechávala situáciu na nich, aby sa dohodli.

Všetky inštitúcie, s ktorými Darina situáciu riešila orgán sociálno-právnej ochrany detí, polícia, súd, škola detí očakávali, že Darina bude tá, ktorá manželovi dohovorí a dohodnú sa.

Zo skúsenosti Dariny vyplýva, že v prípadoch násilia je pre mužov kontakt s deťmi nástrojom vyčerpania žien, pokračovania v násilnom správaní a uplatňovaní moci a kontroly. Preto pri rozhodnutiach o úprave styku s deťmi je dôležité skúmať históriu násilného správania otca detí k ich mame a/alebo aj k deťom samotným a skúsenosť žien s násilím zohľadňovať. Inštitúcie by nemali vytvárať tlak na ženu, aby sa snažila dospieť s násilným mužom k dohode ohľadom styku, pretože tá môže byť často len ďalším nástrojom pre muža ako pokračovať v násilnom správaní voči žene a deťom a ich ohrozovaní. To ukazuje aj prípad Dariny, ktorá prišla o prácu a čelí hrozbe výkonu rozhodnutia.

ZHRNUTIE

Súdy a prokuratúra sú kľúčovými inštitúciami pri riešení prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahoch. Svojimi postupmi a rozhodnutiami v konaniach týkajúcich sa prípadov násilia žien a ich detí môžu významnou mierou zabezpečiť ženám prístup k spravodlivosti a ochranu pred násilím.

Ženy zažívajúce násilie sú často účastníčkami viacerých konaní, ktoré nezriedka všetky prebiehajú v období, keď sa ženy snažia pred násilím ochrániť seba a svoje deti. Zároveň však dostávajú dvojaký odkaz a sú k nim smerované protichodné očakávania.

V čase ohrozenia a vystupňovania násilia, sa od nich očakáva, že od násilného partnera odídu a budú chrániť svoje deti. Ak súd nariadi neodkladné opatrenie na ich ochranu a/alebo ochranu ich detí pred násilím alebo vyvodí trestno-právnu zodpovednosť za násilné správanie voči ich partnerovi alebo manželovi, uzná ich skúsenosť s násilím a aj potrebu ich ochrany.

V konaniach o rozvod manželstva a v konaniach upravujúcich práva a povinnosti k maloletým deťom sú však potom ženy pod tlakom toho, aby spolužitie s násilným partnerom ešte dali šancu a/alebo mu umožnili kontakt s deťmi a podporovali ho.

V každom z týchto konaní súdy pracujú len s istým časovým úsekom násilia, ktoré žena zažíva. Ženy však zažívajú násilie predtým, ako sa na prokuratúru alebo súd obrátia, v priebehu konaní a aj po ich skončení. Násilie, ktoré ženy zažívajú, má históriu, ktorá je oveľa dlhšia a komplexnejšia, ako je záber jednotlivých typov konaní.

Rovnako sa v čase menia formy násilia a stratégie mužov, ktorí sa správajú násilne. Navyše, výsledok jedného konania môže ovplyvniť rozhodnutie v inom konaní. Systém ochrany žien pred násilím v partnerských vzťahoch tak môže účinne ochrániť ženu v situácii bezprostredného ohrozenia alebo vystupňovania násilia a na druhej strane ju, aj deti, v pomerne krátkom čase vystaviť pokračujúcemu násiliu.

Zohľadňovanie špecifik násilia na ženách, jeho celej histórie a poznanie jeho dynamiky v čase môže byť spôsob, akým dosiahnuť, že systém spravodlivosti bude schopný ženám a deťom zaistiť nielen krátkodobé bezpečie a ochranu, ale aj dlhodobú ochranu a bezpečie. Potom budú môcť ženy a deti žiť slobodný život bez násilia, na ktorý majú právo.

LITERATÚRA

Alpert, Elaine J., Responding to Domestic Violence: An Interfaith Guide to Prevention and Intervention. The Chicago Metropolitan Battered Women's Network. 2005

Appelt, B., Kaselitz V., Logar R. Cesta z násilia. Príručka na zakladanie a prevádzkovanie bezpečných ženských domov, WAVE Co-ordination Office, Viedeň, 2008. Dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Away_from_Violence_2004_Slovak.pdf

Bodnárova, B.; Filadelfiová, J.; Holubová, B., Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchaným na ženách na Slovensku, Inštitút pre výskum práca a rodiny, Bratislava, 2008. Dostupné na https://www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2008/Holubova/Reprezentativny_vyskum_vyskytu_a_skusenosti_zien_s_nasilim_pachanom_na_zenach_%282008%29.pdf

Deklarácia OSN o odstránení násilia na ženách, OSN, 1993

Farmer a Owen (1995) v WAVE, Fempower 1/2004 N°8, s.3, dostupné na http://files.wave-network.org/fempowermagazine/Fempower_Magazine_08.pdf

FENESTRA: NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V INTÍMNYCH VZŤAHOCH základný workshop pre políciu, 2017

FENESTRA: študijný materiál k tréningu NÁSILIE PÁCHANÉ NA ŽENÁCH V PÁROVÝCH VZŤAHOCH: Účinná intervencia psycho-sociálnych profesií v oblasti násilia páchaného na ženách v párových vzťahoch, 2015

Filadelfiová, J., Gerbery, D. a Vittek, J.: Reprezentatívny výskum domáceho násilia na Slovensku, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava, 2017, dostupné na: <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/vyskumy#entry:621>

Herman, J.L. Trauma and Recovery: The Aftermath of Violence from Domestic Violence to Political Terror. Basic Books, New York, 1997

Hester, M. et.al. (2006). Making an Impact: Children and Domestic Violence. 2nd edition, Bristol: Jessica Kingsley Publishers v Logar, R.; Marvánová Vargová, B.: Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence. Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015, s.13. Dostupné na: <https://www.wave-network.org/2019/03/20/fempower-magazine-1-2004-no-8/>

Hester, Marianne, 2013, The "Three Planet Model", Towards an Understanding of Contradictions in Approaches to Women and Children's Safety in Contexts of Domestic Violence

Holubová B., a kol., Metodika k poskytovaní komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Publikácia vypracovaná v rámci národného projektu Podpora eliminácie a prevencie násilia na ženách, IVPR, Bratislava, 2015

Karkošková, S.: Znalecké posudzovanie domáceho násilia v kontexte poručenských sporov o deti.

Metodologické východiská a pre súdnych znalcov a súdne znalkyne. Bratislava, 2017. Dostupné na <https://www.zastavmenasilie.gov.sk/resources/data/Znalecke-posudzovanie-domaceho-nasilia-v-kontexte-porucenskyh-sporov-o-deti.pdf>

Karlovská D., Králová S. a kol., Podpora a ochrana pre ženy zažívajúce násilie v Košickom kraji. Príručka pre zamestnancov a zamestnankyne štátnych a verejných inštitúcií a mimovládnych organizácií, Fenestra, Košice, 2017

Karlovská, D., Krokavcová, N., Žijeme spolu bez násilia. Príručka pre ženy s deťmi, Fenestra, Košice, 2008

Landy F. Sparr, J. Douglas Bremner: Post-traumatic Stress Disorder and Memory. Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law Online Mar 2005, 33 (1) 71-78.

Logar, R.: Interviewing and Supporting Traumatized Victims. Prezentované na konferencii Conference of the European Network of Police Women (ENP) „Police Combating Violence Against Women“. Leeuwenhorst / Netherlands, June 1997

Logar, R., Marvánová Vargová, B., Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence, Training of Trainers Manual, Council of Europe, 2015. Dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/Effective_Multi_Agency_Cooperation_2015.pdf

Logar, R., Marvanová Vargová, B., Rösemann, U., PROTECT - Identifikácia a ochrana žien a detí vystavených hrozbe zvlášť závažného rodovo podmieneného násilia – prehľadová štúdia. Druhé, revidované vydanie, WAVE, Viedeň, 2011, dostupné na http://files.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTI_Protecting_High_Risk_Victims_2011_Slovak.pdf

Mýty a fakty o násilí na ženách, Možnosť voľby, 29.10.2014, dostupné na <http://moznostvolby.sk/myty-a-fakty-o-nasili-na-zenach/>

Násilie páchané na ženách: celoeurópsky prieskum. Stručný prehľad výsledkov. Agentúra EÚ pre základné práva, 2014, dostupné na <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-results-glance>

Orth U., Secondary victimization of crime victims by criminal proceedings, Social Justice Research, 2002, 15:313–325

Peled (1995) v Fempower 1/2004 N°8, s.3, dostupné na <https://www.wave-network.org/category/fempower-magazine/>

SafeLives Dash risk checklist for the identification of high risk cases of domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence, dostupné na <https://safelives.org.uk/practice-support/resources-identifying-risk-victims-face>

Sopková, E., Rajtáková, I.: Konať proti násiliu, Pro Familia, 2009

Stark, E. Re-presenting Battered Women: Coercive Control and the Defense of Liberty. Prepared for Violence Against Women : Complex Realities and New Issues in a Changing World, Les Presses de

l'Université du Québec (2012) dostupné na https://www.stopvaw.org/uploads/evan_stark_article_final_100812.pdf

Toolkit pre odbornú verejnosť, Fenestra, 2013

Violence against women: An EU – wide survey European Union Agency for Fundamental Rights, 2014, dostupné na <http://fra.europa.eu/en/publications-and-resources/data-and-maps/survey-data-explorer-violence-against-women-survey>

Všeobecné odporúčanie č.19 k Dohovoru OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW), OSN, 1992

WAVE, Fempower 1/2004 N°8, dostupné na http://fileserv.wave-network.org/fempowermagazine/Fempower_Magazine_08.pdf

WAVE, PROTECT II - Rozvíjanie kapacít v oblasti odhadu nebezpečenstva a manažmentu bezpečia na ochranu žien ohrozených zvlášť závažnými formami násillia, Viedeň, 2012, dostupné na http://fileserv.wave-network.org/trainingmanuals/PROTECTII_Risk_Assessment_and_Safety_2012_English.pdf

Wilson and Daly, 1993; ACPO Findings from the Multi-agency Domestic Violence Homicide Review Analysis, 2003 v SafeLives Dash risk checklist for the identification of high risk cases of domestic abuse, stalking and 'honour'-based violence, s.5

World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines; Geneva: WHO; 2013b

Vydala: Fenestra
Autorky: Durbáková V., Karlovská D., Králová S.,
Oleárníková J., Takáč Pachová Z.
**Grafické
spracovanie:** Denisa Slivkovičová, RazDva s.r.o.
Rok vydania: 2020
ISBN: 978-80-969884-7-1
Text neprešiel jazykovou úpravou